

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Ήταν προδότης ο Μάμαντης;

Τα πικνίντγια στη Νιάουστα

«Τα Καρμένα». Αριστερά το βιβλιοπωλείο Μαρνέρη

Αφιέρωμα στον Κωστή Παλαμά

Τα ροδάκινα και τα προβλήματά τους

Μεγαλέξανδρος

Η Ιφιγένεια στη χώρα των Ταύρων

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον
τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-Ι-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟ ΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας. Τηλέφωνα 24.102 και 22.575

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ
-ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ-

ΑΠΡΙΛΙΟΣ — ΜΑΪΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ 1993
Έτος 17ο — Τόμος Η — Τεύχος 63

ΙΔΡΥΤΑΙ:
Σύλλογος Αποφοίτων - Οδυσσεύς Ντινόπουλος †

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
Ελένη Μήτσοιλα - Ζεγκίνη, Λευκή Σαμαρά

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολωμού 3, Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
Τηλ. 0332/24.102 & 22.575

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:
Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος 60-331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ
«Τα Καρμένα» με το βιβλιοπωλείο Μαρνέρη

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:
Τυπογραφείο Αντώνη Μαυρογένη
Αντων. Καμάρα 3 — Θεσσαλονίκη
Τηλέφωνα 260.140 & 261.747 - FAX 261747

Αγαπητοί φίλοι της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ,

Ελπίζουμε το καινούριο τεύχος του περιοδικού μας να σας κρατήσει ευχάριστη συντροφιά τους καλοκαιρινούς μήνες.

Όπως πάντα τα ιστορικά μας και λαογραφικά θέματα που πιστεύουμε ότι παρουσιάζουν πολύ ενδιαφέρον.

Οι αναμνήσεις από τα περασμένα με μία αναδρομή στο πρώτο βιβλιοπωλείο της Νάουσας του αείμνηστου Βασίλη Μαρνέρη από την γλαφρή πένα του Άγγελου Βαλταδώρου θα μας γυρίσουν τους περισσότερους στα μικρά και στα μαθητικά μας χρόνια.

Με γεωργικά θέματα, παρουσίαση θεατρικών παραστάσεων από Ναουσαίους σκηνοθέτες και ένα αφιέρωμα στον Κωστή Παλαμά, που φέτος συμπληρώθηκαν πενήντα χρόνια από το θάνατό του πιστεύουμε ότι δίνουμε μία ΝΙΑΟΥΣΤΑ αντάξια των προσδοκιών σας.

Πάντα μαζί με την αγάπη σας, περιμένουμε και τις συνεργασίες σας.

Καλό καλοκαίρι.

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά

ΘΩΜΑ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ: Αναστάσιος Καμπίτου	57
ΓΙΩΡΓΟΥ ΧΙΟΝΙΔΗ: Ποιός οικισμός βρίσκονταν στη θέση του Κοπανού;	59
ΠΕΤΡΟΥ ΔΕΙΝΟΠΟΥΛΟΥ: Ήταν προδότης ο Μάμαντης;	65
ΧΡΗΣΤΟΥ ΧΑΤΖΗΓΙΩΑΝΝΙΔΗ: Μακεδονικός Αγώνας «Ο θάνατος του Παύλου Μελά»	67
ΣΤΕΛΙΟΥ ΚΟΨΑΧΕΙΛΗ: Τα παραδοσιακά Μουσικά Όργανα στην Ημαθία	72
ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ: Τότι κι τώρα «Τα πιχνίντγια στη Νιάουστα»	73
ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΥ: Η παλιά Νάουσα και το πρώτο βιβλιοπωλείο	77

Λογοτεχνικά

ΛΕΥΚΗΣ ΣΑΜΑΡΑ: Αφιέρωμα, Κωστής Παλαμάς	80
---	----

Σύγχρονα θέματα — Επιστημονικά

ΓΙΑΝΝΗ ΒΥΘΟΥΛΚΑ: Η Γυναίκα στον Κινηματογράφο	89
ΛΕΥΘΕΡΗ ΜΑΓΓΑΝΑΡΗ: Αντικαπινατική Εκστρατεία	92

Γεωργικά

ΑΡΓΥΡΗ ΓΚΟΥΝΤΑΡΑ: Τα ροδάκινα και τα προβλήματά τους	94
--	----

Διάφορα — Δραστηριότητες

Σ.Ε.: Η γιορτή του Ολοκαυτώματος	96
ΚΩΣΤΑ ΚΟΛΛΑ: «Μεγαλέξανδρος»	97
Σ.Ε.: Η Ίφιγένεια στην χώρα των Ταύρων	99
ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΡΑΤΣΙΩΛΗ: Εκδόσεις — Πολιτιστικές εκδηλώσεις	102

Διακίνηση περιοδικών

Εμβάσματα - συνδρομές

Λογιστικό Γραφείο

Βαγγελίτσας Δεληχρήστου

Παναγούλη 14, Τηλ. (0332) 25.278

(δίπλα στο ταχυδρομείο)

Τιμή τεύχους	500
Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	2.000
Δήμοι - Κοινότητες - Συνμοί	4.000
Εξωτερικού δολλάρια	40

Ένας χρόνος πέρασε

Στις 24 Απριλίου συμπληρώθηκε ένας χρόνος από το θάνατο του Οδυσσέα Ντινόπουλου. Έφυγε ο αγαπητός μας πρόεδρος αφήνοντας πίσω του ένα δυσαναπλήρωτο κενό.

Στη «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», που είναι έμπνευση και καρπός δικός του, έδωσε όλο το είναι του.

Εμείς οι συνεργάτες του πατώντας στα χνάρια του Οδυσσέα προσπαθούμε να συνεχίσουμε την έκδοση της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ». Πιστεύουμε ότι η ψυχή του, αν μπορεί να δει από ψηλά, θα αγάλλεται βλέποντας ότι δεν προδώσαμε τον αγώνα που εκείνος άρχισε και ότι το περιοδικό εξακολουθεί να βγαίνει.

Το τεύχος αυτό ας είναι ένα ελάχιστο μνημόσυνο στη μνήμη του.

Η Συντακτική Επιτροπή

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ Οι μέλισσες: Θυσία για την επικονίαση των δένδρων

Τα είπαμε και τα γράψαμε πολλές φορές. Προσοχή στις μέλισσες. Αφήστε τες να πετάξουν στα άνθη των οπωροφόρων δένδρων. Αφήστε τες να επικονιάσουν τα άνθη. Αφήστε τες να ζήσουν. Σαν ζωντανές υπάρξεις έχουν δικαίωμα να ζήσουν. Σαν μέλισσες έχουν δυο φορές

καρπάρια της ποικιλίας μηλιάς. Στάρκιν μεγαλώσουν και αποκτήσουν τις διαστάσεις, το μέγεθος ενός φουντουκιού ή μικρού καρυδιού. Τότε ψεκάζουμε μηλιές, αχλαδιές κ.λπ.

Μήπως σκοτώνουμε τις σποκάρμυες και οι ανθοφόροι μας είπαν την καλημέρα πριν ανθίσουν τα δένδρα. Αν ξεχάσουμε να ψεκάσουμε προανθητικά; Δεν υπάρχει λόγος να δηλώσουμε το άχτι ψεκάζοντας επάνω στην άνθηση. Και κάτι άλλο. Πόσα άνθη και καρπάρια θα καταστρέψουν αυτά τα έντομα. Πόσο τα εκατό; Πέντε, δέκα στα εκατό; Πόσα; Αστέριο πράγμα. Εμείς μένομε ευχαριστημένοι να έχουμε ποσοστό καρποδέσεως στις μηλιές πέντε στα εκατό. Φθάνει και περισσεύει. Αυτά τα δυο έντομα έχουν μια γενιά. Είναι μουσαφίρηδες παρασιτικοί. Τρώνε το μερίδιό τους και μας αποζημιώνουν. Μας κάνουν ένα ελαφρό αραιώμα. Πράξη επιθυμητή.

Οι μέλισσες θγαίνουν από τις κωφέλες και επισκέπτονται τα άνθη.

Θέλουν να ζήσουν. Δεν ξέρουν αν θα γυρίσουν στις κωφέλες. Υπάρχουν οι παγίδες. Κάποιοι «εξυπνάκηδες» ψεκάζουν επάνω στην ανθοφορία. Και οι εργάτριες μέλισσες ανύποπτες σκοτώνονται κατά χιλιάδες. Είναι το ευχαριστώ του δενδροκαλλιεργητή. Βλακεία με περικεφαλαία. Σκέφθηκαν όμως αυτοί οι κύριοι τί κακό κάνουν; Σκέφθηκαν αυτοί οι κύριοι ποιά θα ήταν η καρπόδεση, επομένως και η σοδειά χωρίς τις μέλισσες; Η απάντηση είναι απλή. Για τα περισσότερα φυτά και τα περισσότερα είδη δένδρων (μηλιές, κερασιές, αχλαδιές κ.λπ.), θα ήταν μηδέν.

Αν οι δενδροκαλλιεργητές έχουν παραγωγή το χρωστάνε στους επικονιαστές, στις μέλισσες. Είναι γνωστά πράγματα και χιλιοειπωμένα. Δεν υπάρχει στον πλανήτη μας κανένας άλλος οργανισμός που να προσφέρει τόσα πολλά στον άνθρωπο (γονιμοποίηση των φυτών, μέλι, κερί, διαπικνός πολτός) δίχως ανταλλάγματα για τις προσφερθείσες υπηρεσίες. Εμείς το ξεχνούμε.

Οι μέλισσες πετούν στα άνθη. Πάνε να σιγουρέψουν την παραγωγή του δενδροκαλλιεργητή. Και αυτοί οι επισκέπτες δολοφονούνται. Γιατί;

Αυτοί οι «εξυπνάκηδες κύριοι» πρέπει να σιγματισθούν δημόσια. Όποιοι κι αν είναι. Δεν είναι μόνο ο φόρος θλακείας που πληρώνουν για ένα άχρηστο ψεκασμό. Δεν είναι μονάχα που δολοφονούν τις μέλισσες ύπουλα. Είναι κάτι άλλο πιο σοβαρό. Αν οι μελισσοτρόφοι όλοι μαζί συνεννοηθούν και αλλάξουν περικοχή; Τότε τί θα γίνει; Ποιός θα κλάψει περισσότερο;

✱ Αναδημοσίευση από την «Μελισσοκομική επιθεώρηση» Απρίλης 90

† Του Οδυσ. Ντινόπουλου

το δικαίωμα να ζήσουν διότι συντελούν στην επικονίαση των οπωροφόρων δένδρων. (Μηλιές, αχλαδιές, κερασιές, αμυγδαλιές κ.λπ.).

Τί κακό μας έκαναν; Αντί για ευχαριστώ ψεκάζουμε τα δένδρα επάνω στην ανθοφορία. Να καρδίσουμε τί; Ποιούς επιδολαφείς και φθοροποιούς οργανισμούς σκοτώνουμε; την καρπόκαφα; Αυτή ρουχαλίζει και κοιμάται ακόμα σαν προνύμφη κρυμμένη στις φλούδες και το γράψαμε κι άλλη φορά. Ο πρώτος ψεκασμός για την καρπόκαφα μηλιάς της πρώτης γενιάς θα γίνει όταν τα

Αναστάσιος Καμπίτου

Ο ΝΑΟΥΣΑΙΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ 18^{ου} αι.

ΕΤΕΡΟΝ ΣΑΠΦΙΚΟΝ

Ελλάς αύχει μὴ εκλύου πεσοῦσα.
Εἰ γὰρ ἐν πτώσει σοφίας γόνιμος,
τίς ποτ' ὀρθωθεῖσα δ' ἔση σοφία;
Ὡ, γ' ἀμίμητος.

Η ΑΠΟΔΟΣΗ

Ελλάς, στάσου περήφανη, σ' ἀπελπισιά μὴ πέφτεις
γιατί σκλαβώθηκες. Ἀν εἶσαι στὴ σκλαβιά σου
πηγὴ σοφίας, ἐλεύθερη πόσο σοφὴ θε νά 'σαι;
Θά 'σαι ἡ ἀμίμητη.

Η ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Πρὸς τὸν Πανιερώτατον, Σοφώτατον καὶ Θεοπρόβλητον
ἅγιον Καρνανίας κ.κ. Θεόφιλον.
Τῆς υμετέρας σοφωτάτης καὶ θεοπροβλήτου πανιερώτητος
Υποκλινέστατος ἐλάχιστος δούλος

Αναστάσιος Καμπίτου
ο ἐκ Ναούσης

Τα Σχολεία τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν 18ο αἰῶνα γνώρισαν μιὰ ἐντυπωσιακὴ ἀνθήση ποὺ σφειλόταν στους σοφοὺς δασκάλους ποὺ διδάσκαν σ' αὐτά, ἀλλὰ καὶ στὴ συνδρομὴ μαρικῶν ιεραρχῶν οἱ ὁποῖοι φρόντιζαν νὰ σπουδάζουν ὅσοι νέοι εἶχαν τὴ σφραγίδα τῆς θείας δωρεᾶς.

Ανάμεσα στους ἀρχιερεῖς ξεχωριστὴ θέση κατέχει ὁ Γιαννιώτης Θεόφιλος Παπαφίλης, ἐπίσκοπος Καμπανίας (1749 - 1795) καὶ ἀνάμεσα στους δασκάλους ὁ Ναούσαιος Αναστάσιος Καμπίτου, ὁ ὁποῖος υπηρέτησε καὶ ὡς Σχολάρχης στὴ Νάουσα, ὅταν διαδέχτηκε τὸν Ἀμφιλόχιο Παρασκευά (1765-1775).

Οἱ δύο αὐτοὶ ἄνδρες εἶχαν γνωρισθεῖ καὶ εἶχαν ἀλληλοεκτιμηθεῖ. Σ' αὐτὸ ἀσφαλῶς θὰ εἶχε συντελέσει καὶ ἡ παραμονὴ τοῦ Ἐπισκόπου Καμπανίας κάποτε (πρὶν ἀπὸ τὸ 1788) γιὰ τρεῖς μῆνες στὴ Νάου-

σα. Τότε εἶχε γνωριστεῖ μετὰ τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ ηγεσία τῆς πόλης. Ἐκτός ἀπὸ τὸν «λογιστάτο δάσκαλο», ὅπως ἀποκαλεῖ σὲ κάποια ἐπιστολὴ τοῦ 1788 τὸν Α-

Τοῦ Θωμά Γαβριηλίδου

ναστάσιο Καμπίτη, εἶχε γνωρίσει καὶ τοὺς ἀρχόντες Λυξέντιο καὶ Λούση καὶ «τὸν προεστώτα τῆς χώρας καὶ ἐπίτροπον Κυρ Σιώμη».

Οἱ ἐκτίμησι, πραγματικὰ θαυμά, ποὺ ἔτρεφε ὁ Θεόφιλος γιὰ τὸν Αναστάσιο, φαίνεται προπάντων σὲ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς αὐτόν (Ἰανουάριος 1790) στὴν ὁποία, μαζί μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς ἀπόφασίν του νὰ στείλῃ γιὰ ἀνώτερη μὲρφωσιν στὴ Σχολὴ τῆς Νάουσας τὸ πνευματικὸ τοῦ τέκνο, τὸν Ἱεροδιάκονο Μακάριο, πλέκει καὶ τὸ ἐγκώμιο τῆς Σχολῆς τῆς Νάουσας, τὴν ὁποία

θεωρεῖ ἀνώτερη τῶν Σχολῶν τῶν ἄλλων πόλεων, γεγονὸς ποὺ τιμῶσε θάβαια ἰδιαίτερα καὶ τοὺς διδάσκοντες καὶ τὸν Σχολάρχην τῆς, τὸν Αναστάσιο Καμπίτου (ἢ Καμπίτη).

Γράφει λοιπὸν ὁ Θεόφιλος μετὰ τῶν ἄλλων: «ἵνα εἰς καὶ αὐτὸς... δρέψῃται τὸ δυνατόν τῶν κειθαλῶν τῆς μαθήσεως ῥόδων... ταῦτα γὰρ καὶ μόνον ἀνθέων τὰ κάλλιστα, καρπὸν τὰ χρησιμώτατα, ὧν μόνῃ ἡ Νάουσα ὀρίζεται ἐπ' αἰσχύνῃ τῶν πέριξ μειζόνων καὶ λαμπροτέρων κατ' ἐκείνων πόλεων...».

(Γιὰ νὰ δρέψῃ καὶ αὐτὸς (ὁ Μακάριος ὡς μαθητὴς) ὅσο εἶναι δυνατόν τὰ κειθαλὴ ῥόδα τῆς μαθήσεως... γιατί αὐτὰ εἶναι καὶ τὰ πιο ωραία ἀπὸ τὰ ἄλλα καὶ ἀπὸ τοὺς καρποὺς οἱ πιο χρησιμότεροι, καὶ ἀπ' αὐτὰ (τὰ ῥόδα τῆς μάθησης) μόνον ἡ Νάουσα εἶναι γεμάτη, καὶ ἀντρεπονται οἱ γύρω πόλεις ποὺ εἶναι μεγαλύτερες καὶ λαμπρότε-

ρες...).

Η εκτίμηση του Αναστάσιου Καμπίτη για τον Θεόφιλο μαρτυρείται περίτρανα από τα τρία επιγράμματα που συνέθεσε με την ευκαιρία της έκδοσης του συγγράμματός αυτού «Ταμείον Ορθοδοξίας» (Βενετία 1780). Το πρώτο «δια στίχων ηρωαλεγειών», το δεύτερο «Ιαμβικόν» και το τρίτο «Σαπφικόν». Στο σημερινό μου σημείωμα παρουσιάζονται μόνο τα δύο. Το άλλο, το πρώτο στη σειρά, θα παρουσιαστεί σε προσεχές σημείωμα.

Για τη ζωή του Αναστάσιου Καμπίτη δεν ξέρουμε και πολλά πράγματα. Μερικοί τον διαφοροποιούν από κάποιον συνώνυμο διδασκάλο στην Καστοριά, άλλοι οι περισσότεροι θεωρούν ότι πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο. Ο γράφων ασπάζεται τη δεύτερη άποψη.

Πατέρας του ήταν (πιθανώς) ο Καμπίτης Παπαφίλιππος ο συγγραφέας Ακολουθίας του Αγίου Θεοφάνους (πολιούχου της Νάουσας) και κάποιου επιγράμματος ή στιχουργημάτων για το έργο «Μαθηματική οδός» του διδασκάλου του Μπαλάνου. Η γυναίκα του ήταν αδερφή του Καστοριάς Χρύσανθου. Δάσκαλοι του στάθηκαν ο Ιωαννίτης Καλλίνικος Μπάρκουσης (Κοζάνη), ο Ιωάννης Πέζαρος (Ραψάνη) και ο Αθανάσιος Πάριος (Θεσσαλονίκη).

Το 1790 ο Αναστάσιος Καμπίτης δροσκόταν ακήνη στη Νάουσα και

δίδασκε. Δεν είναι γνωστό πότε δι-
αδέχτηκε στη Θεσσαλονίκη τον Ι-
ωνά Κόντο τον Σπαρμιώτη.

Ο Π. Αραβαντινός γράφει ότι ο Α. Καμπίτης υπέστη μαρτυρικό θά-
νατο στη Νάουσα το 1822, ενώ ο
Χαρίσης Μειδάνης αναφέρει ότι ο
Ναουσαίος διδασκάλος πέθανε από
φυσικό θάνατο στη Θεσσαλονίκη
πριν από το 1820.

Ανάμεσα στους μαθητές του Α-
ναστασίου Καμπίτη στη Νάουσα ή-
ταν και ο ιεροδούκωνος Χρύσανθος
από το Γραμματικόδο Εδέσσης, ο
οποίος το 1799 εκλέχτηκε Μητροπο-
λίτης Βεροίας και Ναούσης (1799-
1811), έπειτα μετατέθηκε στις Σέρ-
ρες (1811 - 1824) και το 1824 ε-
κλέχτηκε Οικουμενικός Πατριάρ-
χης. Αλλά δεν ήταν μόνο αυτός ο
μαθητής του που διέπρεψε, υπήρ-
ξαν και άλλοι, μάρτυρες της μεγά-
λης του προσφοράς στην Εκπαίδευ-
ση των Ελλήνων στα δύσκολα χρό-
νια της Τουρκοκρατίας.

Ο Αναστάσιος Καμπίτης εκτός
από τη Νάουσα και τη Θεσσαλονί-
κη δίδαξε και στην Καστοριά, αλ-
λά και στο Βουκουρέστι την ελλη-
νική γλώσσα. Ήξερε αρχαία Ελ-
ληνικά και εβραϊκά και έγραψε
πραγματεία κατά Λατίνων. Για άλ-
λα έργα του δεν έχουμε πληροφο-
ρίες.

Ο Αναστάσιος Καμπίτης στάθη-
κε τελικά τυχερός, αλλά φυσικά
πιο τυχεροί οι συμπατριώτες του
Ναουσαίοι, γιατί σώθηκαν και τα

τρία επιγράμματα που έγραψε, ό-
πως προαναφέρθηκε, ειδικά για την
έκδοση του συγγράμματός του Θεο-
φίλου Παπαφίλη (1780). Χάρη
στα τρία αυτά επιγράμματα τον
γνωρίζουμε καλύτερα. Αποτελούν
απτή απόδειξη της βαθιάς αρχαι-
ομάθειάς του. Δεν ήξερε μόνο να
μεταφράζει, αλλά και να γράφει
και όχι μόνο σε πεζό, αλλά και σε
ποιητικό ύμνο. Ήταν άριστος γνώ-
στης της ελεγείας, του ιαμβικού
μέτρου (ιαμβικού τρίμετρου) και
της σαπφικής στροφής. Και μόνο
το επίγραμμά του «Έτερον Σαπφι-
κόν» αν έφτανε ως εμείς, θα ήταν
αρκετό για να κερδίσει ο Αναστά-
σιος Καμπίτης την αγάπη και το
θαυμασμό μας, γιατί φανερώνει την
ακλόνητη πίστη του στην ανάστα-
ση της Ελλάδας. Με τέτοιους δα-
σκάλους δεν είναι καθόλου παρά-
ξενο το πώς οι Ναουσαίοι αποφάσι-
σαν στα 1822 να γίνουν ολοκαύτω-
μα για την ελευθερία. Σίγουρα η
φυχή του αγνού πατριώτη, του δα-
σκάλου Αναστασίου Καμπίτη, θα α-
γάλλεται δικαιωμένη κοντά στο δι-
καιοκρίτη Θεό, γιατί, όσο ζούσε,
φρόντιζε, όσο μπορούσε, να θρέψει
τις ψυχές των μαθητών του, αλλά
και των άλλων συνανθρώπων του
με τη γνώση των θείων και ανθρω-
πίνων πραγμάτων, όπως φαίνεται
από το επίγραμμά του «Έτερον Ε-
πίγραμμα ιαμβικόν» με το οποίο
συνιστά το σύγγραμμά του Θεοφί-
λου «Ταμείον ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ».

«ΕΤΕΡΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΙΑΜΒΙΚΟΝ»

Όσοις πόθος θείων τε ψυχὴν εκτρέφειν
ανθρωπίνων ἄμα τε γνῶσει πραγμάτων,
μόνην βίβλον τηνδ' ειλύσατε συντόνως
ταμείον οὔσαν ιδμοσύνης ἀπάσης.

Αλήθεια, πόσο ένοχοι πρέπει να
νιώθουμε, όταν «με το βίο και την
πολιτεία μας», εμείς οι ελεύθεροι
Έλληνες συνειδητοποιούμε ότι δια-
ψεύδουμε συχνά τα όνειρα εκείνων
των αγνών ιδεολόγων δασκάλων του
δουλωμένου Γένους μας...

Η ΑΠΟΔΟΣΗ

Όσοι να θρέψετε την ψυχή σας λαχταράτε
μαθαίνοντας για το Θεό μα και για τους ανθρώπους
πρόθυμα ν' αγκαλιάσετε το σύγγραμ' αυτό μόνο
γιατί 'ναι αλήθεια θησαυρός ολάκερης της γνώσης.

Βιβλιογραφία

1. Ορθόδοξος Ελλάς, Α. Δημητρα-
κοπούλου, Λειψία 1872.
2. Σάθα Ν.Φ.
3. Ταμείον Ορθοδοξίας Θεοφίλου

Καμπανίας, Βενετία 1880.

4. Ιστορία της πόλεως Ναούσης,
Ε.Ι. Στουριαννάκη, έκδ. Σ.Α.Λ.
Γ.Ν. Θεσ. 1976.
5. Ιστορία Επισκόπων Μακεδονίας-
Θεόφιλος Παπαφίλης. Γ.Α. Στο
γινόγλου.

Ποιός οικισμός βρίσκοταν στη θέση του Κοπανού; Η ΜΙΕΖΑ, ΤΟ ΚΙΤΙΟ ΚΑΙ Ο ΟΛΓΑΝΟΣ ★

Αγαπητοί φίλες και φίλοι,

1. Είναι γνωστό ότι το χωριό Κοπανός: όνομα που εμφανίζεται, παλαιότερα ή και τώρα εκτός από τον ναό της Ημιθίας, και στην Πελοπόννησο και στην επαρχία Δωδώνης των Ιωαννίνων με τους τύπους Κοπάνιτσα ('Ανω) ή Κοπανίτσα ή Κοπάνιτσα, Κοπάνη, Κόπανοι, Κοπανάκιον, 'Ανω - Κάτω Κόπανον κλπ., όπως υπάρχουν από το 1452 - 1453, και στην άλλοτε Γιουγκοσλαβία, στη σημερινή Δημοκρατία των Σκοπίων, οι κομπούλεις Κοπάνιτσα - Κοπανίτσα, Καμπανίτσα και Κοπάτσιντολ (αν το όνομά τους διαβάζω σωστά στη λατινική τους προφορά), αποτέλεσε την έδρα της Κοινότητας του 'Ανω Κοπανού, που αναγνωρίστηκε με διάταγμα της 28.6.1918 (Φ.Ε. Κ. Α' 152/1918) και αποτελούνταν από τα χωριά 'Ανω και Κάτω Κοπανός. Το 1927, ο Κάτω Κοπανός αποτέλεσε την έδρα ξεχωριστής Κοινότητας με διάταγμα της 9.12.1927 (ΦΕΚ Α' 311/1927) και το 1953 μετονομάστηκε σε Χαρίεσσα (διάταγμα της 23.7.1953, Φ.Ε. Κ. Α' 195/1953).

Το ερώτημα όμως που γεννιέται είναι, πως λεγόταν το χωριό παλαιότερα και πιο συγκεκριμένα πότε εγκαταστάθηκαν οι πρώτοι κάτοικοι του οικισμού και πως ονομαζόταν στα πρώτα χρόνια; Υπήρχε στα Βυζαντινά χρόνια ή και στα

Αρχαία χρόνια (Ρωμαϊκή και Μακεδονική εποχή) ή τέλος και στα προϊστορικά και αν ναι, πως ονομαζόταν τότε ή αλλιώς, ποιά πόλη ή κοινόπολη ή αγροτικός οικισμός υπήρχε στη θέση του;

Πολυσύνθετο και δύσκολο ερώτημα, που δεν βρίσκει εύκολα την απάντησή του σ' όλες ή σε μερικές

Του Γιώργου Χ. Χιονίδη

πλευρές του. Θα προσπαθήσω να διερευνήσω το πρόβλημα με εργαλεία και γνώσιμα όσα γράφηκαν για την περιοχή και κατόρθωσα να συλλέξω - επεξεργασθώ στη διάρκεια της μελέτης της ιστορίας της Ημιθίας, από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 και μέχρι σήμερα. Ελπίζω δε ότι τριάντα πέντε χρόνια που πέρασαν από την αρχή της επιδίξεώς του ενδιαφέροντός μου για το παρελθόν του νομού μας, να μη σας οδηγήσουν στη σκέψη, ότι, συνεπώς, είμαι και εγώ ένας ξεχασμένος Μαθουσάλας ή και δεινόσαυρος ως προς την ηλικία, γιατί μας αρκούν όσοι υπάρχουν και διευθύνουν ακόμα την Ελλάδα. Πάντως μια τέτοια δυσφήμισή μου θα με κάνει να χάσω την ψυχραιμία μου και να ανταποδώσω τη -δήθεν- φιλοφρόνηση χρησιμοποιώντας το όνομα του χωριού σας, αφού μεταφέρω τον τόνο του από τη λήγουσα στην προπαρλήγουσα!! Αυτό το ευπράπελο και το παίξιμο του πνεύματος και της γλώσσας σκόπιμα μπαίνουν εδώ, εμβόλιμα, ώστε να σας προδιαθέσω ευχάριστα, για να

ελπίζω, πως θα εντείνετε την προσοχή σας, προκειμένου να με παρακολουθήσετε στο δύσκολο ταξίδι του παρελθόντος, που ακολουθεί αμέσως...

2. Δεν γνωρίζω (σήμερα, τουλάχιστον), πότε αναφέρεται το χωριό σας με το τωρινό όνομά του.

Δεν ξέρω αν ονομαζόταν έτσι και στα Βυζαντινά χρόνια, αφού δεν σώθηκαν έγγραφα εκείνης της εποχής, τα οποία να το αναφέρουν, όπως συνέδθηκε με άλλα χωριά, οικισμούς ή και τοπωνύμια του νομού της Ημιθίας. Μή, όμως, εντυπωσιασθείτε αρνητικά ή και στενοχωρηθείτε υπερβολικά για το γεγονός τούτο, γιατί και για τη Νάουσα, π.χ. ή την Αλεξάνδρεια (τον παλιό Γ.δλ.) δεν έχουμε περισσότερες πληροφορίες, για να μην μινηθώ τις δυο μεγαλύτερες πόλεις της σημερινής Ημιθίας, εκτός, βέβαια, της πρωτεύουσάς του Βέροιας, της οποίας ζητά διασώζει το όνομα ο Θεουκυδίδης το 432 π.Χ. και τούτη είναι η πρώτη αναφορά της, αν και η ίδρυσή της χάνεται στους προϊστορικούς, μυθικούς χρόνους, επί χιλιάδες δε χρόνια φέρει το ίδιο όνομα και διατηρεί την πρωτοκαθεδρία, από την άποψη της αρχαιότητάς της, σ' ολόκληρη τη Μακεδονία.

Σιγούν, λοιπόν, οι φιλολογικές πηγές ως προς την ίδρυση του Κοπανού ή και ως προς το πρώτο όνομα του οικισμού τούτου.

Για τα χρόνια της Τουρκοκρατίας θα πρέπει, ίσως να ελπίζουμε ότι υπάρχει περίπτωση να δρούμε

★ Κείμενο ανακοινώσεως, όπως εκφωνήθηκε στον Κοπανό, την 29.11.1992, στα πλαίσια Ημερίδας, που διοργάνωσε η Κοινότητά του.

σχετική μνεία του χωριού στους φερολογικούς κώδικες, στα κατάστιχα, στους καταλόγους («κανονικιέ») της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ή κάποια άκρη με τη δημοσίευση των λοιπών τουρκικών Αρχείων που διασώθηκαν στην Τουρκία ή και στην Ελλάδα, όπως είναι, κυρίως, του τουρκικού Ιεροδικείου της Βέροιας - Νάουσας, που δεν έχει μεταφραστεί και δημοσιευθεί ολόκληρο (κακώς, κάκιστα, βέβαια) ή και τα Αρχεία Μακεδονίας, της Θεσσαλονίκης, στη Διοίκηση της οποίας υπαγόταν και η Ημαθία.

Στα δημοσιευμένα (επιλεκτικά) έγγραφα του τουρκικού Ιεροδικείου της Βέροιας - Νάουσας (με την επιμέλεια του Ιωάννη Κ. Βασδραθέλλη, της εκδόσεως της Εκταρείας Μακεδονικών Σπουδών) συναντάμε λίγες αναφορές των χωριών Άνω και Κάτω Κοπανός ή συνήθως, σκέτα Κοπανός. Συγκεκριμένα, σε ιεροδικαστική απόφαση - πράξη της 13.4.1671, αναφέρεται ότι στο χωριό Κοπανός ρέει ποταμός, στην όχθη του οποίου δολοφονήθηκε ένας άγνωστος ραγιάς από τον ληστή Ιωάννη Στογιάννη της ομάδας των κλεφτών Περδικάρη και Καλόγηρου.

Στις 10 Αυγούστου 1715 εκδόθηκε αυτοκρατορικό, σουλτανικό φερμάνι (διάταγμα), που απευθύνεται στον ιεροδίκη της Βέροιας, στο οποίο γράφεται ότι κάτοικοι του χωριού Κοπανός, οι Γεώργιος, Δήμιος και Στόγιος και Κώστας, παραπονήθηκαν στην Πύλη, διότι κατέλαβαν τα αμπέλια, τα σπύτια, τα οικόπεδα και τους κήπους τους δυο Τούρκοι και ένας Τσιγγάνος, σε συνεννόηση με τον Χριστιανό Αναστάσιο και τα κατέχουν παράνομα επί 18 χρόνια, επειδή δεν δόθηκαν δικαιοσύνη επί τόπου στάλθηκε αξιωματούχος των ανακτόρων, με εντολή να συλληφθούν και να μεταφερθούν οι καταληψίες και να δικασθούν από τον Σουλτάνο, που

δρισκόταν, τότε, στο στρατόπεδο των Σερρών.

Σε τρίτο έγγραφο, αυτοκρατορικό φερμάνι, της 2.9.1723, το οποίο στάλθηκε στον εξουσιάζοντα το τιμάριο της Διοικήσεως της Θεσσαλονίκης, στον ιεροδίκη της Θεσσαλονίκης και στον ίδιο ιεροδίκη (της Βέροιας), γράφεται ότι, ενώ οι ραγιάδες των χωριών Κιρτζαλάρ, Βούλτσουτας και Κοπανού της περιφέρειας Μελικίου, που ανήκε στα δακουφικά κτήματα της πεθαμμένης πιά Μιχριμάς Σουλτάνας, κατέβηκαν κανονικά τους φόρους τους, Τούρκοι αξιωματούχοι και άλλοι τοκογλύφοι της Βέροιας αξίωναν να εισπράξουν δυο φορές τους διπλάσιους και τριπλάσιους φόρους, που είχαν πάρει ήδη, και δικτάσσονταν τα «δένοντα».

Τέλος, ο Κάτω Κοπανός (δηλαδή το γειτονικό χωριό Χαρίεσσα) αναφέρεται στα Αρχεία του τουρκικού ιεροδικείου της Βέροιας, που δημοσιεύτηκαν, με αφορμή τις κλοπές που έκαμαν μερικοί κάτοικοί του στο χωριό Μονόσπιτα, με αποτέλεσμα να συνταχθεί η από 27.3.1672 ιεροδικαστική πράξη.

Σε ανέκδοτα έγγραφα του ίδιου Ιεροδικείου, των αραβικών ετών 1049 - 1050 (δηλαδή των χρόνων 1640 - 1641), αναφέρεται το χωριό με την ευκαιρία αγοροπωλησιών ακινήτων ή διαφορών για γήδια, ενώ σε πράξεις της «Πρωτορικής Κυβερνήσεως» του Ελ. Βενιζέλου (1916 - 1917) αναγράφεται (το 1917) και το χωριό αυτό (η Χαρίεσσα τότε Κάτω Κοπανός), με την πληροφορία πως ήταν τσιφλίκι και είχε και διγλωσσους κατοίκους, για τη διδασκαλία των οποίων διορίστηκε δάσκαλος, επίσης δε ότι επιτάχθηκαν χωράφια Τούρκων γαιοκτημόνων στις θέσεις «Μουτσιάρα», «Αυλή», «Πλατάνι», «Μύλος» και «Μεζαρλίκι», τα δε τελευταία (πέντε) χωράφια κατέχονταν από τον Δημήτριο Κιουσό και ήταν συνολικά 195 βασιλικά στρέμματα.

Αναφέρω όλα τα στοιχεία αυτά κατ' ανάγκη, γιατί θέλω να επισημανώ, ότι ως όρια των αγρών μνημονεύονται μεταξύ άλλων, ο λόφος «Φοτί» και το ρεύμα «Μουτσιάρα», όπως και (δυο φορές) ο ποταμός «Αράπισσα» (δηλαδή με αναγραφισμό των δυο τελευταίων συμφωνιών της γνωστής «Αράπισσας». Σημειώνω με την ευκαιρία ότι ο λυκαίρχης Θωμάς Γαδριηλίδης υποστήριξε, πως η ονομασία του ποταμού είναι αρχαιοελληνική (μακεδονική, των αρχαίων χρόνων) και είναι σύνθετη από τις λέξεις Ιερά (θωρικά Ιερά) και Πίστα (πίστρα, ποτίστρα). Τέλος, στην εφημερίδα «Έδεσσα» (φύλλο 19, της 15.10.1919) διάβασα και τον τύπο «Αράπισσα» που προήλθε από τη μετατροπή της καταλήξεως -σα (ή -τζα) σε -ισσα, φαινόμενο το οποίο είναι γνωστό στη γλωσσολογία και αποστέλεσε θέμα για το οποίο υπήρξε αντιδικία των επιστημόνων. Ας συμπληρώσω ότι η αναφορά του ποταμού γίνεται για να επισημανθεί το πρόβλημα συγκοινωνίας - επικοινωνίας που υπήρχε, τότε, εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν είχε επισκευασθεί η γέφυρα του ποταμού, την οποία γκρέμισε τούτος και ήταν κατασκευασμένη στη θέση όπου υπήρχε ο δρόμος επικοινωνίας των χωριών Βέτσιστα της περιοχής της Βέροιας (Νάουσας) και της Έδεσσας.

Επανερχόμαστε στον Κοπανό.

Τέλος, στους κώδικες της μητροπόλεώς μας δόθηκε το έγγραφο 264, της 18.10.1893, του μητροπολίτη της προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη της Κωνσταντινουπόλεως (το οποίο δημοσίευσα ήδη, αποσπασματικά στον δεύτερο τόμο της Ιστορίας της Βέροιας, Βυζαντινοί χρόνοι, Θεσσαλονίκη 1970, σελ. 199-200), θεωρώ δε ότι αξίζει να ακούσετε και εσείς μερικά τμήματά του, μάλιστα δε πιστεύω, ότι πρέπει να τα προσέξετε, διότι περιέχουν πολλές - σημαντικές πληροφορίες. «Παρα

το τσιφλίκιον 'Ανω Κοπανός της ταπεινής μου παροικίας», είκοσι λεπτά περίπου προς βορράν, κείται αρχαία εκκλησία και αγίασμα του Αγίου Νικολάου ήτις (εκκλησία), ανήκουσα εις εξαφανισθέν, δια του χρόνου, μοναστήριον κατεροικωθείσα, κατηδαφίσθη. Στη συνέχεια, αφού ζητείται η έκδοση της σχετικής άδειας από την Πύλη, για να κτισθεί νέος ναός, με διαστάσεις 12 μ. μήκος, 8 μ. πλάτος και 8 μ. ύψος, δίδεται η πληροφορία ότι το χωριό ήταν γνωστό (τσιφλίκι) με το όνομα «Γιοκαρί Κοπάνοβα», γράφεται: «...εις τον ιερόν τούτον τόπον, κατ' έτος, τελείται πανήγυρις και συρρέουσιν εκ των πέριξ πολλοί Χριστιανοί».

Η γνώμη μου είναι πως η αρχική εκκλησία του Αγίου Νικολάου ήταν καθολικό μοναστηρίου των Βυζαντινών χρόνων, δεδομένο το οποίο - αληθινό υποτιθέμενο - μας οδηγεί στη σκέψη ότι κάπου κοντά υπήρχε και οικισμός, όπως συνηθίζονταν τουλάχιστο στους πεδινούς τόπους. Τούτο είναι μια ένδειξη για την παλαιότητα του χωριού.

Από τους περιηγητές, η πρώτη, γνωστή μου, μνεία του Κοπανού είναι του Τούρκου Εβλιγιά Τσελεμπή ο οποίος πέρασε από αυτό το 1668 και ερχόμενος από την Έδεσσα προς τη Νάουσα γράφει ότι, μετά το (άγνωστο τώρα ποιά ήταν) χωριό Ποκρεβνικ (το οποίο ανήκει στην Υποδιοίκηση της Έδεσσας και κατοικούνταν από «άπιστους» δηλαδή Χριστιανούς), πέρασε στο χωριό «Κοπανά», στο οποίο κατοικούσαν «άπιστοι» και υπαγόταν στον «καϊζά» (Υποδιοίκηση) της Βέροιας. Συνεχίζοντας δε γράφει: «Περάσαμε τον ποταμό της Νάουσας. Ο μικρός αυτός ποταμός, έρχεται από τα δουνά της Νάουσας, ενώνεται με τις πηγές των Βοδωνών και χύνεται στον ποταμό Βαρδάρη». Και τελειώνει το κείμενο, στο σημείο που μας ενδιαφέρει, με την πληροφορία ότι, για να φθά-

σουν στη Νάουσα, δάδισαν μια ώρα, από τον Κοπανό.

Αναφορές στον Κοπανό (σύντομες δέξιαι), κάνουν και μερικοί, που έγραψαν για τις «Νέες Χώρες», ευθύς μετά την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού, αλλά δεν προσφέρουν κάτι που είναι σημαντικό.

Από τα προαναφερθέντα καταλήγω στο συμπέρασμα ότι, εφόσον έχουμε ρητή αναφορά του μοναστηριού - εκκλησίας του Αγίου Νικολάου, προφανώς των Βυζαντινών χρόνων, θα πρέπει να υπήρχε και ο Κοπανός στα χρόνια εκείνα, δεδομένου ότι ήταν καθαρά Χριστιανικό χωριό (ακόμη και τον 17ο αιώνα), δηλαδή δεν κτίσθηκε για πρώτη φορά στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, από Τούρκους κατακτητές, όπως συνέδθηκε με άλλα χωριά της Ημαθίας, ήταν δε σπάνιο φαινόμενο να χτίζεται χωριό Χριστιανών (αμιγώς) στα χρόνια της σκλαβιάς για πρώτη φορά, δηλαδή να μη προϋπήρχε, εκτός αν πρόκειται για μετακίνηση, λόγω πλημμυρών κ.τ.λ., αλλά το παλιό (Βυζαντινό) μοναστήρι του Αγίου Νικολάου φανερώνει μάλλον την προϋπαρξη και του χωριού Κοπανός, πιθανότατα με το ίδιο όνομα, ως «Ξευγηλατείου» γαιοκτησία κάποιου Βυζαντινού ή και του μοναστηριού του Αγίου Νικολάου.

3. Αλλά τίθεται πια το (αρχικό) ερώτημα: Υπήρχε το χωριό Κοπανός και στην αρχαιότητα; Δεν έχουμε τέτοια στοιχεία, που να αποδεικνύουν την ύπαρξή του με την τωρινή ονομασία. Άλλωστε, αυτό τούτο το όνομά του μάλλον αποκλείει την άποψη να υπήρχε με αυτή την ονομασία, γιατί δείχνει να είναι νεώτερο των Βυζαντινών χρόνων και, μάλιστα, της Έστερης περιόδου.

Άλλο είναι θεδαίως το ζήτημα, αν υπήρχε ή όχι χωριό ή και πόλη, στα Αρχαία χρόνια, πάντοτε με άλλο όνομα.

Πιστεύω ότι πρέπει να θεωρηθεί

δεδαίο, πως και η θέση - περιοχή του σημερινού χωριού κατοικούνταν και εκείνη την εποχή. Και τούτο δεν οφείλεται στη δημιουργική φαντασία μου, που δεν θα πρωτοτυπούσε, εξάλλου, διότι ο Μανώλης Βαλασμάκης υποστήριξε ήδη, ότι το όνομα του Όλγανου δεν δόθηκε μονάχα σε ποταμό της περιοχής, αλλά και σε πόλιν, οπότε, προσθέτω, πως τούτο θα πρέπει να ήταν ο σημερινός Κοπανός, αφού εδώ δρέθηκε η μαρμαρίνη προτομή του. Αυτά που σημειώνω τώρα δεν προσδίδουν την πρόθεσή μου να σας φανώ ευχάριστος, εκμεταλλευόμενος την κοινή αρρώστια όλων ή των περισσότερων ανθρώπων, κατοίκων μιας περιοχής, να μικραίνουν ή να κρύβουν τα δικά τους χρόνια και αντίθετα να μεγαλώνουν την παλαιότητα και τη σπουδαιότητα της ιδιαίτερης πατρίδας τους. Και το μεν πρώτο οφείλεται σε φιλαρέσκεια ή στον φόβο - τρόπο του θανάτου (ή ίσως και στην ψυχική κόπωση, που προκαλούν οι μικροθάνατοι της ζωής ή της μικροζωής, το μαγγανοπήγαδο της καθημερινότητας), το δε δεύτερο σε υπαρξιακό πρόβλημά τους, σε άκρατο τοπικισμό που τους οδηγεί να πιστεύουν ότι γενέτειρά τους είναι ο αμφαλός της γης και άρα σπουδαία, όπως και οι ίδιοι, κατεπέκταση. Ανθρώπινες αδυναμίες, λοιπόν, με διατοπική και διαχρονική διάρκεια και ισχύ...

4. Αλλά ας αφήσουμε, πάλι, τα ευχάριστα παιχνίδια και την αμπελοφιλοσοφία και ας προσγειωθούμε στην πραγματικότητα, ασχολούμενοι με τα χειροπιαστά επιχειρήματα της Αρχαιολογίας και της Ιστορίας, γύρω από τη διερεύνηση του θέματός μας.

Ξέρουμε πια ότι το 1947, στο κτήμα του Ιωάννη Σέπκα, δρέθηκε ενεπίγραφη μαρμαρίνη προτομή του Όλγανου που ήταν αδελφός της Βέροιας και της Μίσζας και όλοι μαζί παιδιά του Βέρητα, ο οποίος

είχε πατέρα τον Μακεδόνα, σύμφωνα με όσα γράφει ο συγγραφέας Στέφανος Βυζάντιος (τον 6ο-7ο μ.Χ.), ο οποίος στηριζόταν στο κείμενο του Μακεδόνα ιστορικού Θεαγένη. Δυστυχώς το έργο «Μακεδονικά» τούτου (όπως, άλλωστε, και το άλλο, τα «Φυλιππικά» του Χιώτη Θεόπομπου) δεν έφθασε μέχρι τις ημερες μας, ενώ, εάν συνέβαινε αυτό, είναι πολύ πιθανό να ξέραμε τώρα λεπτομέρειες, ακόμη και για τους μικρότερους οικισμούς της Μακεδονίας. Εξάλλου, χάθηκαν και άλλα σημαντικά κείμενα αρχαίων και βυζαντινών συγγραφέων, όπως π.χ. του γεωγράφου Σπράδωνα (που έζησε τον 1ο αι. π.Χ. με τον 1ο αι. μ.Χ.), του οποίου διασώθηκαν μονάχα κάποια τμήματα, που εκδόθηκαν ως «Γεωγραφικά, Επιστομή».

Δεν θα ασχοληθώ περισσότερο με τα προβλήματα που προκύπτουν γύρω από τη Μίεζα και τον Όλγανο, γιατί πιστεύω ότι όσα, στη συνέχεια, θα ακουθούν στην αίθουσα τούτη (από τους άλλους δυο φίλους ομιλητές), είναι αρκετά, τη δε άποψή μου έγραψα και τη δημοσίευσα, από το 1960 («Ιστορία της Βέροιας, τόμος 1ος, Βέροια 1960, σελ. 48-50, 98 και 206»). Άλλωστε δεν ξεχνώ, ότι είχε δίκαιο εκείνος που ισχυρίστηκε ότι η πύξυ ευχάριστη (και άρα επιτυχημένη) ομιλία, για το ακροατήριο, είναι, συχνά, εκείνη που δεν έγινε καν, γιατί η κόυραση είναι κακή συντροφιά και στον χρόνο που διαθέτω πρέπει να κάμω άλλες τομές στο θέμα, που ανέλαβα να διαπραγματευθώ εδώ.

Είναι δεδομένο πιά, ότι στην ευρύτερη περιοχή της Νάουσας (όπου σήμερα είναι η πόλη τούτη) και πύξυ κάτω, στην αρχή του κάμπου, υπήρχε η πόλη Μίεζα. Άλλοι τοποθετούν στη θέση της Νάουσας και την πόλη Κίτιο, ενώ ο Αρχαιολόγος - Παν)μιακός καθηγητής Φώτης Πέτσας απορρίπτει την τέτοια γνώμη του Ληκ και των νεωτέρων του και αναζητεί το Κί-

τιο στην περιοχή της οδού Έδεσσας - Φλώρινας.

Υποστήριξα από την αρχή ότι η Μίεζα πρέπει να θρισκόταν κάπου κοντά στη Νάουσα, ενώ το Κίτιο στον κάμφο της Βέροιας - Νάουσας - Έδεσσας, διότι ο Πλίνιος αναφέρει, ότι στο Κίτιο μαζεύτηκε, το 171 π.Χ., ο Μακεδονικός στρατός του βασιλιά Περσέα, που ήταν 43.000 άνδρες (χάφια οι επικουρίες των πόλεων), για τον πόλεμο εναντίον των Ρωμαίων και ότι παρατάχθηκε τούτος στην πεδιάδα, η οποία θρισκόταν κοντά στο Κίτιο, έξω από το οποίο στρατοπέδευσε ο βασιλιάς. Συνεπώς, πρέπει να υπήρχε εκεί η κατάλληλη έκταση, που υφίστατο στην περιοχή αυτή, κοντά δε ήταν και η Βέροια, η ιδιαίτερη πατρίδα της τελευταίας βασιλικής δυναστείας της Μακεδονίας, των Αντιγονιδών, γενέτειρα και του στρατηγού Ιππία, ο οποίος ήταν επικεφαλής του μισού στρατού, των περίφημων «Φαλαγγιτών». Η πορεία του στρατεύματος την επόμενη ημέρα (κατά την περιγραφή του Πλίνιου, πάντοτε) δεν είναι απορριπτική αυτής της γνώμης. Γι' αυτό πιστεύω ότι είχε δίκαιο ο Έφορος αρχαιοτήτων Χαρ. Μακαρόνας, όταν τοποθέτησε το Κίτιο κοντά στα Λευκάδια.

5. Στον Κοπανό, άμως, εκτός από τον Όλγανο, δρέθηκαν και άλλα αξιόλογα αντικείμενα, κράνος, ταιάχια άλλου χάλκινου κράνους, σιδερένια αιχμηρά δάρατος, αιχμηρά κόντιου, όπως και όστρακα στη θέση «Τούμπα».

Προηγουμένως, οι Τούρκοι πήραν, από τον Κοπανό (και σώζεται στο Μουσείο της Κωνσταντινουπόλεως) επιτύμβια, ανάγλυφη, στήλη, με επιγραφή, του 1ου αι. μ.Χ., που στήθηκε από τον κατονομαζόμενο (στην επιγραφή) Διονυσόδοτο Τάρεος.

Στη θέση «Τσιφλίκι» δρέθηκαν πριν χρόνια, διάφορα θραύσματα κεραμιδιών, πλίνθων, λαρνάκων,

σωλήνων, υδραγωγείων, αγγείων, νομίσματα, περικεφαλαία κλπ., όπως και επιτύμβια στήλη των Ρωμαϊκών χρόνων.

Βέβαια, είναι πάγνωστο, ότι στην ευρύτερη περιοχή ανακαλύφθηκαν περίφημοι Μακεδονικοί Τάφοι, όπως των Λευκαδίων, του Κίνχ κ.λπ., για τους οποίους θα σας απασχολήσει, ασφαλώς, ο αγαπητός Μανώλης, αφού είναι τούτοι ο έρωτας και το μεράκι - σαράκι του και γι' αυτό πολλά προσέφερε και προσφέρει στον τομέα της αφυπνίσεως όλων...

Τέλος, ανασκαφές τυχαίες, αποκάλυψαν τελευταία αρχαίο θέατρο στην περιοχή Κοπανού, ενώ οργιάζουν οι φήμες για την ύπαρξη και μιας, άλλης δεκάδας ταφικών μνημείων.

Όλα τούτα είναι ολοφάνερα μνημεία για την παλαιότητα και τη σπουδαιότητα των αρχαίων οικισμών της περιοχής.

6. Γενικά για την Ημαθία, έχομε τα ευρήματα (από 30 χρόνια και περισσότερα μάλιστα) του παραλίμνιου ή και παραθαλάσσιου οικισμού της Νέας Νικαμήδειας, που είναι ο αρχαιότερος γνωστός της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας, ο οποίος χρονολογήθηκε (με τη μέθοδο του ραδιενεργού άνθρακα 14) στο 6.230 π.Χ. (ή κατ' άλλους στο 5.600 - 5.300 π.Χ.), δηλαδή ανήκει στη Νεολιθική εποχή, της Προϊστορίας του ανθρώπου.

Δυστυχώς - όπως σημείωσα ήδη - χάθηκαν τα φιλολογικά κείμενα, που γράφθηκαν για τη Μακεδονία των Αρχαίων χρόνων. Αν σώζονταν, είναι πολύ πιθανό, ότι θα λύνονταν πολλά μυστήρια και θα δίδονταν απαντήσεις σε ερωτήματα που υπάρχουν σήμερα.

Όμως, από επιγραφές, που δρέθηκαν από τον Φώτη Πέτσα, κυρίως, γνωρίζαμε νέους οικισμούς, όπως Γαζιεύον, Νέα... Μετά δε την τυχαία ανακάλυψη των υπολειμμάτων του ιερού, που ήταν κτισμένο

στη σημερινή Λευκόπετρα και αφιερωμένο στη Μητέρα Θεών αυτόχθων», όπου και θρέβηκαν (1965) περισσότερες από εκατό επιγραφές, συνήθως απεικονιστικές δούλων, του 1ου έως και του 3ου αι. μ.Χ. και την κριτική αξιοποίηση των δεδομένων τούτων από τον Μιλτιάδη Β. Χατζόπουλο, μπορούμε πλέον να αναφέρουμε και άλλους οικισμούς της αρχαίας Ημαθίας, όπως είναι οι Βλάχανοι, Κυναίοι, Καννονέα, Αύραντον, Βαρηνίκιον, Δρόγα (:), Βάρη Νικίου κ.λ.π.

Τέλος, στη Βέροια, πριν ένα χρόνο, θρέβηκε τάφος, όπου, σε επιγραφή, των Ρωμαϊκών χρόνων, και μάλλον του 2ου μ.Χ. αιώνα, αναφέρεται - όπως γράφηκε - «Η Αιστρεατών πόλις» (αν, θέδα, είναι σωστή η πρώτη ανάγνωση ή και το εφημεριδικό δηλοσίμια), που η αρχαιολόγος Βικτ. Αλλαμανή τοποθετεί στη Στρώμνιτσα και ο Θ. Γαθρηλίδης στην Ημαθία, γνώμη με την οποία συμφωνώ. Άλλωστε, ο Αιλιανός γράφει (τον 3ο αι. μ.Χ.) ότι: «Βεροίας τε και Θεσσαλονίκης μέσος φει ποταμός, όνομα Αστράϊος» και συνεπώς, η πόλη τούτη πρέπει να θρισκόταν στον κάμπο της Βέροιας - Θεσσαλονίκης, αφού δε στον Λουδία χυνόταν τούτος, πρέπει και ο οικισμός να ήταν κοντά στη σημερινή Αλεξάνδρεια. Εξάλλου, η Άνω Μακεδονία δεν μετείχε στο «Κοινόν των Μακεδόνων», που είχε την έδρα του στη Βέροια, αλλά στην επιγραφή ρητά αναφέρεται τούτο και επομένως δεν πρέπει η πόλη αυτή να θρισκόταν εκεί στη Στρώμνιτσα.

7. Άραγε, μπορούμε να κατανοήσουμε πόσο σπουδαίες πληροφορίες θα είχαμε σήμερα, αν ο ιδιόρρυθμος πνευματικός άνθρωπος, ο Λουκιανός, ο Σαμσοατεύς, στο (αλληγορικό και διήγητο) καίμενό του κατονομάζε τις κομησότητες, που αναφέρεται λόρυστα, ότι επισκέφθηκε (γύρω

στο 150 μ.Χ.), ως υπηρέτης ενός θεοπαίκτη, αρχιερέδου, που περιέφερε τη θεά Ατάργατη (της οποίας η λατρεία είχε εισαχθεί από τη Συρία) και επαιτούσε; Δυστυχώς, αναφέρει μονάχα τη Βέροια που την ονομάζει «μεγάλην και πολυάνθρωπον».

Το ίδιο και οι προηγουμένως γραφείσες Πράξεις των Αποστόλων, της Καινής Διαθήκης, δεν αναφέρουν τους οικισμούς στους οποίους δίδαξε (το δεύτερο μισό του 1ου αι. μ.Χ.), πιθανόν, ο Απόστολος Παύλος και πιθανότατα οι μαθητές του Σίλας και Τιμόθεος, οι οποίοι παρέμειναν στη Βέροια και ήταν φυγαδεύτηκε ο Παύλος στην Αθήνα, προφανώς για να διαδώσουν τη νέα θρησκεία στους ειδωλολάτρες και των γειτονικών περιοχών.

Επίσης, δεν αναγράφεται τίποτε σχετικό και στα τοπικά αγιολογικά καίμενα, που είναι αφιερωμένα π.χ., στην Αγία Ιερουσαλήμ και στα παιδιά της, που μαρτύρησαν στη Βέροια τον 3ο αιώνα μ.Χ., όπως και στον δίο του οσίου Αντωνίου, του Νέου, του Βεροιώως, μόνο δε η παράδοση διέσωσε, ευτυχώς, τα ονόματα των χωριών Κουλούρα, Ξεχαρμένη, Σταυρός κ.λ.π. για τα οποία πρέπει να δεχτούμε ότι υπήρχαν, τότε, στα Βυζαντινά χρόνια, αφού αποδείχθηκε πιά ότι ο Βεροιώτης Άγιος έζησε στο χρονικό διάστημα από τον 9ο αιώνα (το ενωρίτερο) έως τον 12ο (το αργότερο), όπως είχα υποστηρίξει από την αρχή (1961) και αναλυτικά σε ειδική μονογραφία μου (το 1965), ενώ, προηγουμένως, πίστευαν ότι ήταν ασκητής στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, γιατί, εκτός από τη δημοσιευμένη επιγραφή της εκκλησίας του (που αναφέρει το 1000 ως χρόνο της πρώτης ανεγέρσεώς της) υπάρχει πλέον και απεικόνισή του σε τοιχογραφία τούτου, του 13ου αιώνα μ.Χ., στην Παλιά Μητρόπολη της Βέροιας, όπως και σε φορητές εικόνες των Βυζαντινών χρό-

νων. Έτσι, επαναλαμβάνω, αποδεικνύεται, ότι τα προαναφερθέντα χωριά, που σχετίζονται με την πορεία της δοξαριάς που μετέφερε το σκήνωμα του οσίου Αντωνίου (από το μοναστήρι του Προδρόμου, τη «Σκήτη της Βέροιας» στη γειτονειρά του (Βέροια), έχουν ιστορία γύρω στα 1000 χρόνια τουλάχιστο, γεγονός που δεν ξέραμε από άλλη πηγή.

Συνεπώς, η περιοχή του Κοπανού κατοικούνταν από τα αρχαία χρόνια, ο δε οικισμός λεγόταν έτσι, πιθανότατα από τα Βυζαντινά χρόνια και δεδοίτατα στην Τουρκοκρατία.

8. Και κλείνω την ανακοίνωσή μου με μια θερμή παράκληση: Μη καταστρέφετε, αλλά περισώστε τα «μάρμαρα» και τα άλλα αρχαία μνημεία της περιοχής σας, γιατί μερικά από αυτά σας συνδέουν και σας δένουν με το παρελθόν της. Και ως μή λησμονείτε, ότι όποιος λάος ξεχνάει, αγνοεί ή υποτιμά το παρελθόν του, την Ιστορία του, έχει αμφίβολη διάρκειας παρόν και αβδαϊότατο μέλλον, δεδομένο που κατακρήνη ο αγράμματος, αλλά σοφός στρατηγός του 1821 Μακρυγιάννης.

Δεν είναι δε τυχαίο, ότι μόνο την Ελληνική Ιστορία φοβάται ο περιδότης Κίρο Γκλιγκόρφ, ο Πρόεδρος των Σκοπίων. Και εάν φτάσαμε στο σημείο να μας αμφιστούν την Ελληνικότητά μας, να φέρονται οι γείτονές μας ως πειρατές και ληστές, σφετεριστές και πλαστογράφοι της ιστορίας μας, είναι και διότι εμείς αδιαφορήσαμε για τούτη, κωνηγώντας, μονάχα, τον άσκοπο πλουτισμό...

Γίνετε λοιπόν σύγχρονοι «Μακεδονομάχοι», στην αλήθεια, στην πράξη και φυλάγετε, «στήκετε» τις παραδόσεις...

Σας ευχαριστώ, γιατί είχατε την καλοσύνη να παρακολουθήσετε την ομιλία μου με προσοχή.

Υστερόγραφη προσθήκη

Στο τελευταίο ετήσιο συμπόσιο των αρχαιολόγων της Μακεδονίας και της Θράκης, που έγινε στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, με θέμα το έργο του 1992, έγιναν πολλές ανακοινώσεις.

Έτσι, την 10.2.1993 ακούστηκαν νέες απόψεις και για το θέατρο της περιοχής του Κοπανού.

Να τί έγραψε σχετικά, μεταξύ άλλων, η Βάνα Χαλαμπίδου στην εφημερίδα «Θεσσαλονίκη», φύλλο της 11.2.1993, σελ. 37:

Στις ανασκαφικές έρευνες της περιοχής Κοπανού Ναούσης αναφέρθηκαν οι αρχαιολόγοι Βικτωρία Αλαμικάνη και Βασιλική Μισαηλίδη, οι οποίες συμφώνησαν πως τα μέχρι στιγμής στοιχεία, συνηγορούν στην ταύτιση της περιοχής με την αρχαία Μίεζα. Εκτός από την ανασκαφή οικοδομήματος, που χαρακτηρίστηκε «στωϊκό» και που πρέπει να είχε συνολικό μήκος περισσότερο από 106 μέτρα και άλλου κτίσματος, απροσδιόριστης χρήσης, που τοποθετείται στα τέλη του 4ου ή στις αρχές του 3ου αιώνα, η ανασκαφή είχε ένα πάρα πολύ σημαντικό εύρημα, που εντοπίστηκε σε αιαλή κατωφέρεια: «Ένα μικρό τμήμα από τέσσερις σειρές των κατώτερων πώρινων εδωλίων, άλλες δώδεκα σειρές ψηλότερα, από εδωλία λαξευμένα στο θράχο, δυο σπασιμένα κομμάτια μαρμάρων εδωλίων, απομακρυσμένα από τη θέση

τους, καθώς και μικρό τμήμα της ορχήστρας και του λίθινου σκηνικού οικοδομήματος, είναι τα στοιχεία που ταυτίζουν το εύρημα με το αρχαίο θέατρο της πόλης».

Από τα λίγα στοιχεία της ανασκαφικής έρευνας διαπιστώθηκε, καταρχήν, ότι η οικοδομή ανήκει στα προχωρημένα Ελληνιστικά χρόνια. Σύμφωνα, πάντα, με τους πρώτους υπολογισμούς, η διάμετρος της ορχήστρας πρέπει να είναι γύρω στα 18 μέτρα. Το θέατρο λειτουργούσε για πολλούς αιώνες, ενώ το τέλος της χρήσης του μπορεί να τοποθετηθεί στο δεύτερο μισό του 4ου μ.Χ. αιώνα. Οι αρχαιολόγοι συμπραίνουν, ότι η ανασκαφή αφορά τον δημόσιο τομέα της πόλης, αφού περιλαμβάνει θέατρο, στωϊκό οικοδόμημα και άλλα ανάλογα κτίσματα.

Εξάλλου, ο Ημαθιώτης δημοσιογράφος και συγγραφέας Γεώργιος Μούλκας (Μελίκης - Καραγκιοζόπουλος) έγραψε τα πιά κάτω, ανάμεσα στα άλλα, στο γενικό ρεπορτάζ του στην εφημερίδα «Μακεδο-

νία», φύλλο της 11.2.93, σελ. 14:

«Την ανασκαφική δραστηριότητα της ΙΖ, εφορείας αρχαιοτήτων, κατά το 1992, στην περιοχή Κοπανού - Λευκαδίων - Ναούσης, παρουσίασαν εν συντομία οι κ.κ. Βικτωρία Αλαμικάνη και Βασιλική Μισαηλίδου.

Στο τέλος της ανασκαφικής περιόδου δρέθηκαν, όπως είπαν, μπροστά σε μια έκπληξη. Αποκάλυψαν σειρές πώρινων, μαρμαρίνων και λαξευμένων σε θράχο εδωλίων, τμήμα ορχήστρας και λίθινου σκηνικού οικοδομήματος, που αποτελούν στοιχεία για την ταύτιση των ευρημάτων με το θέατρο της πόλης. Πρόκειται για την πόλη που πιθανολογείται ότι είναι η αρχαία Μίεζα. Η οικοδομική φάση του θεάτρου της, η οποία άρχισε να έρχεται στο φως, ανήκει στα προχωρημένα Ελληνιστικά χρόνια. Όπως υποστήριξαν οι δυο αρχαιολόγοι, το θέατρο λειτουργήσε επί πολλούς αιώνες, ενώ το τέλος της χρήσης του πρέπει να τοποθετηθεί στο δεύτερο μισό του 4ου αιώνα μ.Χ.».

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΗΣ «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ»

Ο Σύλλογος Αποφοίτων και το περιοδικό του «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στεγάζονται στη Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Ώρες λειτουργίας:

Κάθε Παρασκευή 6 - 8.30 μ.μ.

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται

στην αγάπη και το ενδιαφέρον των συνδρομητών της

Παρακαλούμε να μεριμνήσετε

για την ανανέωση της συνδρομής σας

Ήταν προδότης ο Μάμαντης;

Η φοβερή κατηγορία δεν αντέχει στη ψυχρή λογική

Το Ολοκαύτωμα, η δραματική κατάληξη της εξέγερσης της Νάουσας την άνοιξη του 1822, συνδέθηκε με τις ηρωικές μορφές των υπερασπιστών της τους οποίους τιμούμε κάθε χρόνο την Κυριακή του Θωμά, αλλά και με το όνομα ενός ανθρώπου, που φορτώθηκε όλη την ευθύνη για την Άλωση και καταστροφή της πόλης, του Μάμαντη Η λαϊκή παράδοση, αλλά και ο συγγραφέας της «Ιστορίας της Πόλεως Ναούσης» Ευστ. Στουγιαννάκης, θεωρούν τον Μάμαντη συνώνυμο του προδότη. Αυτός, ή μάλλον οι δικοί του άνθρωποι, άνοιξαν την πόλη του Αγίου Γεωργίου, απ' όπου μπήκαν οι Τούρκοι στην πολιορκημένη πόλη και μπόρεσαν να την καταλάβουν και να την καταστρέψουν, να σφάξουν και να αιχμαλωτίσουν τους κατοίκους της.

Οι προδοσίες και οι προδότες εμφανίζονται τακτικά στην μακραίωνη ελληνική ιστορία. Πρώτη αποκρουστική μορφή ο Εφιάλτης. Από το Δημοτικό Σχολείο ακόμα οι μικροί μαθητές μαθαίνουν ότι χάρη στην προδοσία του Εφιάλτη μπόρεσαν οι 300.000 Πέρσες του Ξέρξη να εξοντώσουν στις Θερμοπύλες τους 300 του Λεωνίδα!

Αργότερα, πάλι με προδοσία πέφτει η Κωνσταντινούπολη. Προδοτικό χέρι άνοιξε την κερκόπορτα. Όμως η αδέκατη ιστορία, με τη δική της γλώσσα και τους αριθμούς, δεν επιτρέπει τέτοιες εξηγήσεις, διότι δεν αντέχουν σε οποιαδήποτε λογική.

— Πώς ήταν δυνατόν, π.χ. Οι 300 του Λεωνίδα μαζί με άλλους τόσους Θηβαίους και Θεσπιείς συμπολεμιστές τους ν' αντισταθούν στους 200 ή 300 χιλιάδες Πέρσες; Ήταν απαραίτητος ο προδότης;

— Επίσης, είναι αστείο να λέμε ότι οι Τούρκοι μπήκαν στην Κωνσταντινούπολη από την κερκόπορτα. Διότι το 1453, δεν υπήρχε ουσια-

Του Πέτρου Δεινόπουλου

στικά Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Οι Τούρκοι πολύ νωρίτερα είχαν καταλάβει όλες σχεδόν τις επαρχίες της (Το 1430 είχε πέσει και η Θεσσαλονίκη). Ελεύθερη ήταν μόνο η Πόλη με μια μικρή γύρω της περιοχή. Ο τελευταίος αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Παλαιολόγος την υπερασπιζόταν με 6-7.000 μαχητές, ενώ ο Μωάμεθ ο Β' που την πολιορκούσε, διέθετε 200.000 στρατό. Και η Άλωση στις 29 Μαΐου 1453 ήταν η μοιραία και αναπόφευκτη κατάληξη.

Ας έλθουμε, όμως, στη Νάουσα, στην εξέγερσή της του 1822 και στην καταστροφή της από τον Εμπουλουχιπούτ, για να εξετάσουμε ψυχρά την περίπτωση της προδοσίας.

Σύμφωνα με την παράδοση και κυρίως με όσα αναφέρονται στην «Ιστορία της Πόλεως Ναούσης» του Ευστ. Στουγιαννάκη (σελ. 199, έκδοση Β) οι Τούρκοι μπήκαν στη Νάουσα από την πόλη του Αγίου

Γεωργίου, την οποία άνοιξαν κάποιοι προδότες, μεταξύ των οποίων και ο αδελφός του Μάμαντη, ηγέτης της αντιπολιτευόμενης του Ζαφειράκη μερίδας. Έτσι, λοιπόν, έγινε δυνατόν να πέσει η Νάουσα στα χέρια των Τούρκων. Η κατηγορία κατά του Μάμαντη και των οπαδών του είναι φοβερή. Ο Στουγιαννάκης φαίνεται να την υιοθετεί, χωρίς καμιά επιφύλαξη, καίτοι στον πρόλογο του διδλίου αναφερόμενος στο χειρόγραφο του δασκάλου Πλαταρίδη, που ήταν και η βάση για τη συγγραφή της Ιστορίας, γράφει: «Μέαν αντίφασιν εν τη περί Μάμαντη κρίσει διόρθωσα, αποδώσας την αθωωτικήν περί αυτού κρίσιν εις τους υπερασπιστάς του Μάμαντη, εις ους ενδίδων ο μακαρίτης, περιέπεσαν εις την αντίφασιν».

Δυστυχώς δεν προσδιορίζει ποιές είναι αυτές οι αντιφάσεις, ώστε να μπορούσαμε να κρίνουμε. Ούτε μάς εξηγεί πού στηρίχθηκε για να κάνει τις διορθώσεις των χειρογράφων του Πλαταρίδη, ο οποίος όταν έγραφε το «Σχεδιάσμα» της Ιστορίας, πριν από το 1886, είχε πληροφορίες από «πρώτο χέρι», από αγωνιστές που επέζησαν της καταστροφής του 1822, ή και από τα παιδιά τους.

Αυτά έγραψε ο Ε.Σ. το 1924, αλλά 45 χρόνια νωρίτερα, το 1879, ο πρώτος ιστορικός που ασχολήθηκε με την Επανάσταση της Νάουσας, ο Ν. Φιλιππίδης στο διδλίο του «Επανάσταση και Καταστροφή της Ναούσης», δεν αναφέρει τίποτα πε-

ρί προδοσίας. Καίτοι παραθέτει πολλά άλλα μικρής σημασίας περιστατικά. Το ίδιο και ο Ιωάννης Βασδραβέλλης, που αχολήθηκε ειδικά με την επανάσταση της Νάουσας δεν υποθέτει τέτοια άποψη. Στο διόλγιο του μάλιστα «Οι Μακεδόνες κατά την επανάσταση του 1821» (έκδοση Γ' σελ. 186), αναφέρει ότι στις 11 Απριλίου, δηλαδή 10 μέρες πριν το Ολοκαύτωμα, ο Εμπού-Λαυμπουτ είχε φθάσει στα πρόθυρα της Νάουσας με 12.000 τακτικό στρατό και πολλές χιλιάδες τούρκων χωρικών οπλισμένων και ισχυρό πυροβολικό μεγάλου διαμετρήματος, ενώ οι υπερασπιστές της Νάουσας ήταν 4.000-5.000 και δεν είχαν ούτε ένα πυροβόλο. «Η τύχη της Ναούτης είχε κριθεί» σκιαμαχείται ο μακροτίτης Βασδραβέλλης. Τέσσερα μαρόνυχτα δευδρόμιζαν οι Τούρκοι τους αμυνόμενους, στρέψαντες την κύρια προσπάθεια στην πύλη του Αγίου Γεωργίου, την οποία και παραδίωσαν στις 18 Απριλίου. Δεν χρειάζονταν συνεπώς να θρεθεί κάποιος προδότης για ν' ανοίξει την πύλη. Άλλωστε η Νάουσα δεν διέθετε τείχη, όπως θα μπορούσε να τα φανταστεί κανείς, δλιέποντας τις κινηματογραφικές ταινίες. Κι' αυτά όμως δεν θα μπορούσαν ν' ανθέξουν στο θαρύ πυροβολικό.

Πώς δημιουργήθηκε όμως η ιστορία της προδοσίας του Μάμαντη; Ήταν πράγματι προδότης ο Μάμαντης;

Η απάντηση πρέπει ν' αναζητηθεί στα προ της Επανάστασης χρόνια. Τότε στη Νάουσα υπήρχαν δυο πολιτικές παρατάξεις. Η μια είχε αρχηγό τον Μάμαντη, η άλλη τον Ζαφειράκη. Φοβερό μίσος χώριζε τους δυο αρχηγούς και τους οπαδούς τους. Τα πολιτικά πάθη είχαν ενταθεί όταν δολοφονήθηκε (δηλητηριάστηκε) ο Λούσης Παπαφιλίππου από την παράταξη Ζαφειράκη. Τα χρόνια που κηρύχθηκε η επανάσταση, ηγήτης στη Νάουσα ήταν ο Ζαφειράκης, που διαδέχθηκε

τον Μάμαντη. Για το λόγο αυτό, ίσως, ο Μάμαντης έμεινε αδρανής, με αποτέλεσμα να πιστευθεί ότι ήταν προδότης και συνεργός της καταστροφής, όπως παραδέχεται αντράσκων και ο ίδιος ο Στουγιαννάκης (σελ. 120).

Αν υποθέσουμε ότι ο Μάμαντης υπήρξε πράγματι προδότης και συνεργάστηκε με τους Τούρκους που έκαψαν και ρήμαξαν τη Νάουσα, δεν θα βρίσκονταν τουλάχιστο ένας Νκουσάς να τον σκοτώσει, αντί να τον αφήσουν να πεθάνει, έξι ολόκληρα χρόνια μετά την καταστροφή, από φυσικό θάνατο σε ηλικία 63 χρόνων περίπου;

Αν υποθέσουμε επίσης ότι δεν θρέθηκε κανένας άνδρας με ψυχή να τιμωρήσει τον προδότη, δεν θα αξιοποιούσε ο Μάμαντης τις υπη-

ρσίες του προς τους Τούρκους για ν' αποκτήσει τσιφλίκια και μεγάλη περιουσία όπως απέκτησαν άλλοι ή αν δεν τον ενδιαφέρον τα πλούτη επειδή είχαν ήδη «ικανήν κτηματικήν παρουσίαν», δεν θα διεκδικούσε αξιώματα και τίτλους από την Υψηλή Πύλη;

Είναι εύλογα τα ερωτήματα και η μόνη απάντηση που χωράει, είναι ότι Μάμαντης υπήρξε θύρα των πολιτικών παθών που επικρατούσαν τότε στη Νάουσα. Συνηθισμένο το φαινόμενο σε τέτοιες περιπτώσεις. Βρίσκεται κάποιος προδότης και δικαιολογούνται όλα τα ατυχή συμβάντα της ιστορίας μας. Κι' όταν δεν έχουμε προδότες, ανακαλύπτουμε τον «ξένο παράγοντα», τον «ξένο δάχτυλο». Κάποιος άλλος πρέπει να είναι ο υπεύθυνος.

Το
περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»
να μπει
σε κάθε Ναουσαϊκό σπίτι

Κάθε συνδρομητής
να γράφει
ένα καινούργιο
συνδρομητή

Μακεδονικός Αγώνας

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ του Παύλου Μελά

Του Χρήστου Χατζηϊωαννίδη

Μέρος 4ο

Η ταλαιπωρία συνεχίζεται. Ο Μελάς υποφέρει από ρευματισμούς και καταφεύγει στο Βογατσικό για να τον εξετάσει ο γιατρός. Τα πόδια του δεν μπορούν να κουνηθούν από τις συνεχείς πορείες στη βροχή και την ομίχλη. Αισθάνεται την ανάγκη να αναπαυθεί λίγο, αλλά φοβάται μήπως οι Βούλγαροι επωφεληθούν το σταμάτημα της πορείας τους για τα εγκλήματά τους. Στις 15 Σεπτεμβρίου φθάνει στην Ζαγορίτσανη όπου συνάντησε τον αρματωλό Δημουλιό Ζήση. Ο αρματωλός, του Λεχόδου οπλοφορούσε και διατηρούσε μια μικρή ένοπλη ομάδα με άδεια των Τούρκων. Γι' αυτό οι Βούλγαροι θέλαν να τον ξεπαστρέψουν.

Όταν ο Ζήσης αντίκρυσε τον Μελά, είπε. «Τώρα όπου έχω πλάτες... θα τους πάρει ο διάβολος». Ωδήγησε τους άνδρες σ' ένα γειτονικό δάσος και πήρε τον Μελά και τον Πύρζα σπίτι του. Εκεί αντίκρυσε φωτογραφία του πεθερού του που την είχε δει και σε άλλα χωριά ...«Κάθε φορά όπου την συναντώ, νομίζω ότι ο Θεός μου την στέλνει για να με υποστηρίξει την απόφασίν μου και να με ενθαρρύνει εις την εκπλήρωσιν των καθηκόντων μου».

Στις 15 Σεπτεμβρίου έφθασε με

το σώμα του στο Στρέμπενο. Εκεί πιάσανε ένα παιδί 15 ετών, που ήταν αδελφός δυο τρομερών εγκληματιών που είχαν διαγραφεί από το σώμα. Σκοπός της εκστρατίας τους ήταν να εμψυχώσουν τους κατσίκους του χωριού και να συλλάβουν τους τρεις κακούργους να τους θανατώσουν. Οι κάτοικοι του Στρέμπενου, λέει ο Μελάς «με προτείνουν να μεταχειρισθώμεν τον συλληφθέντα υιόν του κακούργου δια να τον γελάσωμεν και ν' ανοίξει ούτω την πόρτα του σπιτιού του. Το αποκρούω με φρίκην. Ως εκεί δεν πηγαίνει το πάθος μου, αν και οι άτιμοι αυτοί πολλάκις υποχρέωσαν υιούς ιδικών μας να παραδώσουν τους γονείς των». Ύστερα από λίγο συλλαμβάνεται ο πατέρας του παιδιού. «Ο Πύρζας δεν βασιτιέται από χαρά», γράφει ο Μελάς. «Εγώ ο θλαξ δεν βασιτώ τα δάκρυά μου. Τους ομίλησα με γλυκύτητα καθησυχάζων αυτούς, η υποκρισία μου, όμως, αυτή μ' έκανε να συχαθώ τον εαυτόν μου. Τόσων υπέφερα σήμερα το απόγευμα! Διαρκώς ερώτεια τον εαυτόν μου, αν είχα το δικαίωμα, εγώ, να συλλάβω οιοδήποτε άνθρωπον, οσοδήποτε κακούργος και αν είναι και τον τραβήξω από την οικογένειά του και να τον φονεύσω! Και διαρκώς απαντούσα. Όχι. Όχι». Τέτοια ευτυχία και ανθρωπισμό, έκλεινε η ψυχή του Μελά.

Οι κακούργοι συνελήφθησαν. Ένα χωριάτικο σπίτι χρησιμοποιήθηκε για δικαστήριο. Στο εδώλιο του κατηγορουμένου κάθησαν οι συλληφθέντες. Και ο Μελάς τους μιλά με καλωσύνη, σαν πατέρας και όχι σαν εχθρός. Τους μιλά για την μεγάλη τους πλάνη και τους καλεί να μετανοήσουν. Να επανέλθουν στους κόλπους της εκκλησίας και της πατρίδος. Οι κατάδικοι συγκινημένοι του φιλούν τα χέρια. Του λένε ότι οι Βούλγαροι τους ανάγκασαν να τους ακολουθήσουν και τον παρακαλούν να τους προστατέψει.

«Ακρίτας» Κωνσταντίνος Μαζαράκης

Το βράδυ έμειναν στο χωριό. Το πρωί, γράφει ο Μελάς, «ήρθαν όλοι να με χαιρετήσουν και να μου πούν, ότι η ομιλία μου και ο τρόπος μου ήσαν καλύτερα από δέκα φόνους». Αφού ωργάνωσε το χωριό δημιουργώντας ομάδες αυτοάμυνας, αναχώρησε για την Πρεκοπάνα που είχαν εκτελεστεί ο παπάς και ο δάσκαλος.

Από την Πρεκοπάνα αναχωρεί για την Μπαλκαμένη. Εκεί γνωρίζει έναν νεαρό φαρμακοποιό τον Φίλιππο Καπετανόπουλο που οι Βούλγαροι κυνηγούσαν να τον εξοντώσουν. Στο χωριό τους κοιτούν με θαυμασμό και περιέργεια. Ο Μελάς καλεί τον Μουχτάρη και τους προκρίτους του χωριού σε συγκέντρωση. «Οι καλοί άνθρωποι ενθουσιάστηκαν και όταν έφυγα ήλθαν να μου φιλήσουν δια της βίας τα χέρια». Ο Μελάς είδε από κοντά εκείνο που πίστευε «δώστε μας όπλα, προστατέψτε μας και τότε θα δείτε τί έχει να γίνει». Τα βουθά δάκρυα που είδε στα μάτια των παπάδων και των δημογερόντων είχαν επικό και συγκλονιστικό μεγαλείο.

Ο Μελάς βρίσκεται τώρα στο Νερέτι. Σχεδιάζει να χτυπήσει τους κομιτατζήδες που είχαν καταφύγει εκεί. Αλλά η εμφάνιση του Τούρκικου στρατού ματαιώνει τα σχέδιά του. Ακόμη δεν είχε μπει, καλά, καλά στρατός στο χωριό και μερικοί από τους άνδρες του το σκάσανε. Φυσικό, ήταν τότε να τους ακολουθήσει και το υπόλοιπο σώμα. Οι Τούρκοι, όμως τους ακολουθούν. Ο Μελάς με τον Καπετανόπουλο είναι τελευταίοι. Ανεβαίνοντας μια δύσκολη πλαγιά του βουνού μια ομβροντία έρριξε κάτω νεκρό τον νεαρό φαρμακοποιό.

Ο Μελάς τον σηκώνει, τον ξαπλώνει σε κάτι κλαδιά, τον σκεπάζει με την κάπα του και αναχωρεί. Οι Τούρκοι σταματούν να ρίχνουν και μένουν στο χωριό. Ο

Μελάς στέλνει μερικές γυναίκες να βρουν τον νεαρό που είχε ξεψυχήσει μέσα στα χαμόκλαδα.

Ο χειμώνας έρχεται βαρύς και ο Μελάς περιμένοντας βοήθεια από την Αθήνα, περνά και ξαναπερ-

«Ρούβας» Γεώργιος Κατεχόκης

νά τα χωριά. Περιμένει τα όπλα που του έταξαν και τους αρχηγούς, γιατί βλέπει πως ένας άνθρωπος, όσο και αν είναι σιδερένιος δεν μπορεί να τα προλάβει όλα. Με την παρουσία του συμφιλιώνει, ενθαρρύνει, εγκαρδιώνει. Οι Βούλγαροι στην παρουσία του σκορπίζονται. Με ενθουσιασμό έβλεπαν οι χωρικοί τους Βουλγάρους να μην τολμούν να ξεμυτίσουν. Και ο Μελάς εξακολουθεί να περιοδεύει. Αλλά επειδή δεν μπορεί να βρίσκεται παντού, ορίζει σε κάθε περιφέρεια τους ανθρώπους που θα συνεχίσουν το έργο που έχει αρχίσει.

Ο Μελάς είναι πια εθνικό σύμβολο. Στα σπίτια, στις εκκλησίες, οι γυναίκες προσεύχονται για την υγεία του. Οι άνδρες του προσφέρουν συνεργασία, άλλοι ακολουθώντας τον και άλλοι δίδοντας του χρήσιμες πληροφορίες.

Στις 9 του Οκτώβρη, τέσσερις μέρες, πρωτού σκοτωθεί, βρίσκεται κοντά στη Νεγκοβάκη απ' όπου γράφει το τελευταίο του γράμμα απ' τη Μακεδονία στην

γυναικαδέλφη του Έφη Καλέργη. Στις γραμμές του φαίνεται, πόσο ο Μελάς πεθύμησε τους δικούς του και το σπίτι του.

...«Θέλω και πρέπει να μείνω εδώ. Εδώ με κρατά το καθήκον μου και προ πάντων η υποχρέωσις την οποίαν ανέλαβα. Αισθάνομαι ότι θυσιάζομαι, αλλά τουλάχιστον θα κατορθώσω τίποτα; Ή θα χαντακώσω την ιεράν αυτήν υπόθεσιν;» της εκθέτει το σχέδιό του. Σκοπεύει να αφήσει στην περιοχή της Νεγκοβάκης 50 άνδρες και αυτός με 30 άνδρες να δράσει στην περιοχή της Καστοριάς.

Ενωμένα τα σώματα του Μελά και του Καραλίθανου τράβηξαν για το Νερέτι όπου είχαν καταφύγει πολλοί Βούλγαροι κομιτατζήδες. Εκεί, όμως, δεν μπόρεσαν να εξουδετερώσουν τους Βουλγάρους. Πολλοί πρότειναν να κάψουν τα σπίτια που βρίσκονταν οι κομιτατζήδες, αλλά ο Μελάς αρνήθηκε για να μην καούν και αθώοι.

Με τον αφωσιωμένο του Πύρζα και Καραλίθανο τράβηξαν για το Ζάλοβο, ενώ οι υπόλοιποι ξαναγύρισαν στην Μπελκαμένη. Βροχή αδιάκοπη, λάσπη, κακός δρόμος μακρύς και δύσκολος. Είναι όλοι κουρασμένοι και ο αρχηγός ορίζει να σταθούν στη Στάτιστα, για να στεγνώσουν και να κοιμηθούν. Ο Πύρζας σαν κάτι να προαισθανόταν και ήθελε να λημεριάσουν έξω από αυτό. «Όλα τα λημέρια και τα δάση αγαπάς Νίκο σαν να είσαι κανένας παλαιός κλέφτης. Είναι αμαρτία. Τα παιδιά είναι κουρασμένα, βρεγμένα. Ας μείνωμεν εις το χωριό, να στεγνώσουν ολίγο», αφηγείται ο Πύρζας ότι του είπε ο Μελάς.

Στις 13 του Οκτώβρη του 1904 ο Μελάς με το σώμα του βρίσκεται στη Στάτιστα. Οι άνδρες του

μοιραστήκανε σε τέσσερα καταλύματα. Αυτός με τον Πύρζα και τον Ντίνα συζητεί με τους προκρίτους του χωριού. Ξαφνικά μπαίνει η σπιτονοικοκυρά και λέει στον Μελά ότι μια γριά είδε στρατό να έρχεται στο δρόμο από το Κοναμπλάτι. «Αι θαπεράσει» είπε ο Μελάς και ειδοποίησε στα καταλύματα να είναι έτοιμοι, αλλά να μὴν κουνηθεί κανείς.

Πέρασε αρκετή ώρα. Ο στρατός άρχισε να κατεβαίνει στον κάτω μαχαλά. Ο Καραλίθανος έστειλε μιά γυναίκα στον Μελά να ρωτήσει τί να κάνει. Να πυροβολήσει; Ο Μελάς απάντησε να μὴν πυροβολήσει κανείς πριν δώσει αυτός διαταγή. Ο στρατός, όμως, που τον είχε στείλει μ' ένα ωραιότατο τέχνασμα ο αρχικομητατζής Μήτρος Βλάχος, ετοιμάζεται να επιτεθεί. Εν τω μεταξύ άρχισε να νυχτώνει. Μερικοί Τούρκοι πλησίασαν το σπίτι που ήταν ο Μελάς με τον Πύρζα, τον Ντίνα, τον Κρητικό Στρατινάκη και άρχισαν να χτυπούν με τα όπλα τους την πόρτα όπου βρίσκονταν οι επτά του Καραλίθανου. Δεν πήραν απάντηση και άρχισαν να χτυπούν δυνατώτερα και να φωνάζουν. «Θα κάψουμε το σπίτι».

Ο Μελάς σήκωσε το όπλο του και σημάδεψε έναν Τούρκο. Άρχισε και ο Ντίνας στο πλάι του και οι άλλοι επτά από το αντικρινό σπίτι. Οι Τούρκοι σκορπίστηκαν και έπιασαν θέσεις. Ενώ πυροβολούσαν λέει ο Στρατινάκης στον Μελά. Δεν κατεβαίνουμε κάτω καπετάνιε γιατί εδώ δεν είμαστε ασφαλείς και θα μας κάψουν σαν τα ποντίκια;».

Κατέβηκαν στο στάβλο. Ο Μελάς πυροβολεί και ένας Τούρκος πέφτει νεκρός. Έχει πια νυχτώσει. Ο Μελάς με τον Στρατινάκη βγαίνουν στην αυλή. Ξαφνικά ακούγεται ένας

πυροβολισμός και η φωνή του Μελά που έλεγε, «στη μέση με πήρε παιδιά». Έχει πληγωθεί στην οσφυακή χώρα. Μπήκε ωστόσο στο σταύλο και κάθισε επάνω στα άχυρα και φώναξε τον Πύρζα «Νίκο που είσαι!» Έβγαλε το σταυρό του και είπε. «Το σταυρό να το δώσεις στη γυναίκα μου και το τουφέκι, όπως σου είπα, στον Μίκη μου και να τους πεις ότι το καθήκον μου το έκανα». Έβγαλε το πορτοφόλι του, όπου φύλαγε τις φωτογραφίες των παιδιών του και ξεζώθηκε. Τότε έπεσαν λίρες από το κέμερι του και φάνηκαν αίματα. Άρχισε να αισθάνεται φοβερό πόνο. «Σκοτώστε με παιδιά, έλεγε, πως θα μ' αφήσετε στους Τούρκους;». Όσο περνούσε η ώρα πονούσε περισσότερο. Με δυνατή φωνή λέει στον Πύρζα. «Νίκο εσύ πως θα μ' αφήσεις;». Ο Πύρζας έσκυψε, τον φίλησε και είπε. «Έξοντά σου είμαι καπετάνιε. Δεν σ' αφήνουμε». Τα χείλη του Μελά ήταν

ψυχρά. ι «Πονώ», έλεγε κα ονόμαζε τα παιδιά του. Δεν μπορούσε πια να κουνηθεί από τη θέση του ούτε τα παιδιά του να ονομάσει. Όσπου δεν ακούστηκε πια φωνή.

Οι Τούρκοι εν τω μεταξύ σταμάτησαν τους πυροβολισμούς και αποτραβήχτηκαν. Δεν φαντάστηκαν ότι σκότωσαν κάποιον και μάλιστα τον αρχηγό.

Ο Πύρζας όταν έπαψε πια ο καπετάνιος να σαλεύει, πήρε το δισάκι του τον σταυρό, το όπλο, και γλύστρησε αθόρυβα με τους άλλους στην νύχτας το σκοτάδι αφού είπε στη γυναίκα του σπιτιού να κρύψουν κάπου τον νεκρό μέχρις ότου λάβουν διαταγές από το προξενείο.

Αυτές σήκωσαν τον νεκρό του αρχηγού και τον θάψανε πρόχειρα στο εξωκκλήσι του Προφήτη Ηλία. Στο γυρισμό σκορπίστηκαν για ν' αποφύγουν το τουρκικό απόσπασμα που με φοδέρες και δαρμούς ζητούσε να μάθει που είχαν πάει οι αντάρτες. Αλλά και αυτοί έγιναν άφαντοι. Χωρισμένο το σώμα σε μικρές ομάδες είχε διασκορπιστεί, ενώ τα σώματα των άλλων που δεν βρίσκονταν στη Στάτιστα εξακολουθούσαν να ενεργούν μεμονομένα. Έ-

Το σπίτι που δολοφονήθηκε ο Πούλος Μελάς

ται εννιά άνδρες με τον Παύλο Κύρου βρέθηκαν στο Ζέλοβο. Από το Ζέλοβο ο Ντίνας παίρνοντας εντολή από τον Κύρου επιστρέφει στη Στάτιστα για να ενδιαφερθεί για το πτώμα του Μελά. Το προξενείο είχε ειδοποιηθεί για τον θάνατο του Μελά και έστειλε εμπιστευμένο τον Βασίλειον Αγοραστόν να φροντίσει για την ταφή. Περνώντας από το Πισοδέρι έμαθε για την αποστολή του Ντίνα και πηγαίνει στο Ζέλοβο να τον περιμένει.

Ο Ντίνας φθάνει στο Ζέλοβο ταραγμένος γιατί, καθώς λέει, ενώ έκανε την εκταφή ήρθε ο τουρκικός στρατός και επειδή δεν μπορούσε να σηκώσει το πτώμα, αναγκάστηκε να κόψει το κεφάλι του νεκρού ήρωος. Σκέπασε τον τάφο με χαμόκλαδα να μην τον δούν οι Τούρκοι που περιπολούσαν.

Ο Αγοραστός με το πολύτιμο φορτίο του φθάνει στο Πισοδέρι την νύχτα 17 προς 18 και με τον παπά Σταύρο και 4 άλλα μέλη της εκκλησιαστικής επιτροπής θάβουν το κεφάλι του Μελά.

Οι Τούρκοι όταν πληροφορήθηκαν από τις ελληνικές εφημερίδες τον θάνατο του Μελά στείλανε στη Στάτιστα τα αποσπάσματά τους για να βρουν τον τάφο. Για τον σκοπό αυτό έδειραν ανηλεώς τους χωρικούς και τους απείλησαν ότι τα σπίτια τους θα τα κάψουν εάν δεν δείξουν το μέρος που έχουν θάψει τον νεκρό. Μα οι Στατιστιώτες κράτησαν το στόμα τους κλειστό.

Έτσι τα αποσπάσματα επέστρεψαν πίσω. Στο γυρισμό βρήκαν το ακέφαλο σώμα και το φέρανε στην Καστοριά, όπου το παραδώσανε στις τουρκικές αρχές.

Ο Μητροπολίτης Γερμανός που είχε κρυφά ειδοποιηθεί απήτησε από τους Τούρκους να του δοθεί το σώμα λέγοντας. «Αυτό

είναι δικό μου» και το πήρε.

Ο Μητροπολίτης ως εξής γράφει το τέλος του δράματος στον Ιώνα Δραγούμη.

...Την 23 του απαισίου αυτού μηνός, μετέφερεν επί του κραββάτου του, εις την πόλιν ημών ο στρατός, το ιερόν σώμα του πολυκλαύστου μας εθνομάρτυρος... Περί την δύσιν του ηλίου παρεδόθη μοι υπό των αρχών αλλά, το μεν, ένεκα της παρελθούσης ώρας, το δε θέλων να κερδίσω καιρόν προς προετοιμασίαν ανάλογον του μεγάλου ανδρος, κατέθεσα τον σεπτόν νεκρόν εντός μικράς Βυζαντινής εκκλησίας κειμένης απέναντι της Μητροπόλεως, δι' όλης δε της νυκτός άγρυπνος, ητοίμασα τον νεκρικόν κράβατον με επιστέγασμα φέρον το σημείον του Σταυρού και το κλεινόν όνομά του, ητοίμασα τον ένδοξον τάφον του εν τω περιβόλω του Βυζαντινού Ναού υπό δυο δενδρίλια απέναντι του παραθύρου μου, τη δε επαύριον Κυριακή όρθρου βαθέως περίδεσα τας μαρτυρικάς χείρας του με ένα μετάξινον μαντήλιόν μου, κατέθεσα επί του στήθους του εν Ευαγγέλιον, εν σταυρόν, και μία εικόνα και πριν αρχίσει η λειτουργία ετελέσαμεν την κηδείαν του πεπνιγμένος εν λυγμοίς ανέγνωσα τας ευχάς εντός του Μητροπολιτικού ναού και μή υπάρχοντος εν αυτώ νεκροταφείον μετέφερα ο ίδιος εις τον παρακείμενον περίβολον

«Αγας» Έλληνας Αγαθηός

του Βυζαντινού ναού των Ταξιαρχών το σεπτόν σκήτος του. Οι ιερείς καθ' εκάστην ημέραν εύχονται επί του τάφου του... Τη 22α τρέχοντος ετελέσθη αθορύβως μνημόσυνον πάνδημον οι πάντες επί το αυτό...».

Απαρηγόρητος Κώστας Γεωργίου (Καστορίας Γερμανός)

Συγκλόνησε την Αθήνα η είδηση του θανάτου του. Πολλοί αξιωματικοί από την ελεύθερη Ελλάδα, καθώς και πολίτες, πήγαν στην Μακεδονία. Μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα τα ελληνικά σώματα κατόρθωσαν να περιόρισουν την Βουλγαρική δράση. Τα όνειρα των Βουλγάρων για εκβουλγαρισμό της Μακεδονίας, διαλύθηκαν σαν καπνός από τον ελληνικό στρατό. Όλο το έθνος ήταν τώρα στο πόδι. Καμιά δύναμη δεν μπορούσε να σταματήσει την ορμή του. Ο Μακεδονικός Αγώνας πήρε νέα τροπή. Ο Μωσαϊκός νόμος έγινε και ελληνικός. Δεν θα ήταν δικό μας μονοπώλιο τα μοιρολόγια και τα μνημόσυνα. Θα τα δοκίμαζαν και οι άλλοι Ο νέος ελληνοβουλγαρικός πόλεμος απλώθηκε στα βουνά και στους κάμπους στα χωριά και τις πολιτείες. Ο Παύλος Μελάς ήταν ο πρωτοπόρος και πρωτομάρτυρας του Μακεδονικού Αγώνα. Τ' όνομά του έγινε θρύλος. Η δημοτική μούσα τον υμνεί και τον κλαίει.

**..Παύλος Μελάς κι αν πέθανε, τ' αδέλφια του ας ζήσουν
Αυτά θα τρέξουνε μαζί, για να τον αναστήσουν**

Ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου γράφει για τον θάνατο του Παύλου Μελά

**..αλλά καλύτερα οδηγεί, ένα καντήλι τάφου
που ο σκοτωμένος τάναψε και μας ακαρτερεί**

Και ο Κωστής Παλαμάς το περίφημο μοιρολόγι του «Παύλος Μελάς».

**Σε κλαίει ο λαός. Πάντα χλωρό να σειέται το χορτάρι
στον τόπο που σε πλήγωσε το βόλι ω παλγκάρι
Πανάλαφρος ο ύπνος σου. Του Απρίλη τα πουλιά,
σαν του σπιτιού σου να τ' ακούς, λογάκια και φιλιά,
Και να σου φτάνουν του χειμώνα οι καταράχτες
σαν τουφεκιού αστραπόβροντα και σαν πολέμου
κράχτες**

**Πλατειά του ονείρου μας η γη και απόμακρη
και γέρνεις εκεί και σβεις γοργά
Ιερή στιγμή ! Σαν πιο πλατειά τη δείχνεις
και τη φέρνεις σαν πιο κοντά.**

Απόσπασμα από ομιλία του Παναγιώτη Κανελλόπουλου στις 3 Μαΐου 1984 στο Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα

Παραμελημένος βασικά στον τομέα της μελέτης και της διδασκαλίας ο Μακεδονικός Αγών, δεν αξιοποιήθηκε δυστυχώς όσο έπρεπε, ούτε στο πεδίο του εθνικού φρονιματισμού. Απλωμένος σε μία οκταετία περίπου, χωρίς εντυπωσιακή έναρξη ή λήξη, δεν συνδέθηκε με μία ημερομηνία, δεν απέκτησε ποτέ μία επέτειο, ώστε να βρεί και τυπικά τη θέση του στο εθνικό μας εορτολόγιο και να ξανάρχεται ταχτικά, κάθε χρόνο τουλάχιστο, στη συνηθισμένη σε ημερολογιακές διακρίσεις μνήμη μας. Η διαπίστωση αυ-

τή ας θεωρηθεί παράλληλα και σαν ομολογία ευθύνης. Της ευθύνης ότι οι νεώτεροι παραλείψαμε να σταθείς όσο έπρεπε εμπρός στη μεγάλη αυτή πράξη που λέγεται Μακεδονικός Αγών.

Αυτά είπε ο Δημήτριος Ευρυγένης στο έτος 1960.

Ο Μακεδονικός Αγώνας χρειάζεται να βρεί - χρησιμοποιώ τα λόγια του Δ. Ευρυγένη - «την τυπική του θέση στο εθνικό μας εορτολόγιο», μια συγκεκριμένη χρονολογία και ημερομηνία. Η χρονολογία πρέπει να είναι το έτος 1904. Και ως η-

μερομηνία θα μπορούσε να ορισθεί «μικρόν» είχαν προηγηθεί πολλοί άλλοι ηρωικοί θάνατοι, και μάλιστα, λίγες μέρες πριν, ο θάνατος των γενναίων Μοναστηριωτών Θ. Μόδη και Φ. Καπετανοπούλου η 26η Οκτωβρίου (13 Οκτωβρίου με το παλιό ημερολόγιο), ημέρα θανάτου του Παύλου Μελά, που συμπίπτει και με την επέτειο απελευθερώσεως της Θεσσαλονίκης. «Με το θάνατό του ο Μελάς», λέει ο Ευάγγελος Κωφός, «πέτυχε να κάνει την τύχη της Μακεδονίας υπόθεση του κάθε Έλληνα».

Βιβλιογραφία:

Ι. Δραγούμη. Μαρτύρων αίμα.

Ιωαν. Νοταρά: Παύλος Μελάς.

Γρόμματα του Π. Μελά από την Μακεδονία

Τα Παραδοσιακά Μουσικά Όργανα στην Ημαθία

(6^ο μέρος)

Μαρικοί οργανοπαίχτες κατασκεύαζαν μόνοι τους τα βιολιά, αλλά οι περισσότεροι αγόραζαν Ευρωπαϊκά.

Οι Πόντιοι που ήρθαν στην Ημαθία, έφτιαχναν μόνοι τους τις λύρες που τις έλεγαν καμιντζέδες. Το καπάκι το έκαναν από πεύκο, την πλάτη από κισσό και το δοξάρι από ξύλο ελιάς. Οι τρεις χορδές του καμιντζέ κουρδίζονται σε λα, μι, σι ή σολ, ρε, λα. Το τριγωνικό κεφάλι της λύρας συμβόλιζε την Αγ. Τριάδα. Πιο μεγάλοι σε πάχος ήταν οι καμιντζές με κεφαλή βιολιού και περισσότερες χορδές απ' τους καμιντζέδες. Ο καμιντζέ η καμινί έχει 4-6 χορδές κουρδισμένες κατά πέμπτες ή τέταρτες καθαρές. Υπάρχουν και καμιντζές με συμπαθητικές χορδές σαν αυτές της βιόλας ντ' αμόρε.

Το 1990 στο Πλατύ συνάντησα τον Φουρτουνίδη Παντελή (γεν. 1921), που ήρθε απ' τα Φάρασσα Καππαδοκίας. Ο παππούς του Στέφανος έπαιζε και έφτιαχνε καμιντζές με συμπαθητικές χορδές. Ο πατέρας του επίσης Θωμάς έπαιζε καμιντζέ, καθώς και ο θείος του Ισαάκ Κατίνογλου. Όταν ήρθαν το 1924, εγκαταστάθηκαν στην Παύκη και όταν το χωριό το έκαψαν οι Βούλγαροι, μετακόμισαν στο Πλατύ. Ο Παντελής Φουρτουνίδης ήταν παιδί όταν έβλεπε τον παππού του να φτιάχνει τέτοια όργανα. Αργότερα δοκίμασε κι αυτός χρησιμοποιώντας για χορδές έντε-

Βιολιά λαϊκών οργανοπαίκτων
Συλλογή Μουσικού Μουσείου
Σ. Ι. Κοψαχείλη

ρα κατσίκας. Το μήκος του καμιντζέ το έφτιαχνε ίδιο με το μήκος του βιολιού, το βάθος του 8 πόντους και έβαζε 12 χορδές, 6 πάνω και 6 κάτω από την γλώσσα.

Οι πρόσφυγες Θρακιώτες έφεραν μαζί τους την αχλαδόσχημη Θρακιώτικη λεγόμενη λύρα. Η λύρα παίχθηκε ήδη στο Βυζάντιο και διαδόθηκε και σ' άλλους Βαλκανικούς λαούς (Lirica Γιουγκοσλαβία, Gadulka Βουλγαρία). Η Θρακιώτικη λύρα είναι τριχορδή, κατασκευάζεται από μουριά, καρυδιά και αγριάμπελι. Το καπάκι της γίνεται από καλό πεύκο. Κουρδίζεται σε λα, μι, λα ή λα, ρε, λα. Την λύρα συνοδεύει κυρίως το νταούλι ή ο νταυρές.

Οι φλογέρες συναντώνται στην Ευρώπη από την νεοπαλαιολιθική

περίοδο. Από την μέση Βυζαντινή εποχή ο Πλαγιάυλος αναφέρεται ως Παγιαύλι ή Πλαγιαύλι, επίσης σε άλλα δημοδή άσματα συναντούμε το σουραύλι και το καλάμι. Τα απλά φλάουτα ή φλογέρες γίνονται από κούφια κλαριά, κόκκαλα, καλάμια. Λέγεται ότι βροστές χωρίς φλογέρα είναι εκκλησιά χωρίς σήμαντρο, αηδόνι χωρίς φωνή, ρεματιά χωρίς μουρμουρητό, κοπάδι χωρίς κυπροκούδουνα (από τα διηγή-

Του Στέλιου Ι. Κοψαχείλη

ματα της στάνης). Οι Πόντιοι πρόσφυγες έφεραν το γαδάλι ένα μακρύ αυλό. Στην Ημαθία ήταν γνωστοί και οι τρεις τύποι δηλαδή το καλάμι, το σουραύλι και το γαδάλι. Το καλάμι έπαιζαν οι ντόπιοι, ενώ το γαδάλι κυρίως οι δυτικομακεδόνες.

Την γκάιντα την χρησιμοποιούσαν ήδη στην αρχαία Ελλάδα στις γιορτές του Διονύσου (άσκαυλος, ασκός του Διονύσου) και στο Βυζάντιο (ασκομανδούρα εκ του ασκός και άδω). Κατά τους Βυζαντινούς χρόνους, διαδόθηκε στους Σλαύους. Το τουλούμι το έφτιαχναν από δέγμα κατσίκας. Στην Ημαθία ήταν πολλοί γκαίνταδρόι που κατασκεύαζαν μόνοι τους τις γκάιντες. Ο Παύλος Πιπιλιάρης απ' την Καφόχωρα σφήωνε την φλογέρα, το μπάσο και το φυσάρι σε θουδαλίσια κέρατα τα οποία έδενε σφιχτά στη κατσικίσια προδειά.

ΤΟΤΙ ΚΙ ΤΩΡΑ

Τα παλνά τα πιχνίντγια πόπιζαν τα πιντγιά στη Νιάουστα

«Λαός χωρίς παρελθόν είναι λαός χωρίς μέλλον»

Τα πιχνίντγια είναι απαραίτητα για όλους τους ανθρώπους και προπάντως για τα πιντγιά. Μι τα πιχνίντγια οι τρανοί πιρνούν την ώρα τους. Το πιδί τρανέβει μι τα πιχνίντγια βιχάει, πιρνάει τουν κιρό του, μαθαίνει να κουνουσιζέει κι να δουλεύει μαζί μί τ' άλλα τα πιντγιά, μαθαίνει να θέλει να γένει καλύτηρους από τους άλλους, να φκιάνει παρέα, να φκιάνει φίλους, η παροιμία λέει «Νέοι φίλοι είναι σαν τ' ασήμι μα χρυσάφι είναι οι παλhoί». Έτσι δα γένει καλύτηρους σαν τρανέβει κι τουν πέσουν τα φουρτχιά της ζουής.

Όλα τα πιντγιά όλες τι ιπουχές, σι όλους τους τόπουδεις έχουν τα πιχνίντγια τους. Έτσι κι στη Νιάουστα είχαμι τα δικά μας τα τουπικά τα πιχνίντγια, ή τα ίντγια μι άλλεις πόλεις αμά μη δικά μας συνόματα.

Μη τα παλιά τα πιχνίντγια τα ιφτηνά πουλλές γινιές έπιξαν, τράνηψαν κι ανατράφηκαν, οι πατηράδεις, οι παπούδεις κι οι προυπαπούδεις μας.

Τώρα όλα τα πήρειν παραμάζουμε η ιξέλιξη, ου πουλιτισμός κι του συμφέρουν απ' τις ιταρίες που φκιάνουν πιχνίντγια χιλιάδες κόσμοι δουλεύουν φκιάνοντας πιχνίντγια.

Τότε όλα τα πιχνίντγια μας τ' απιρνάμι απ' τη φύση, ζουϊφια, πουλιά, ζώα χουρτάργια δέντρα, πέτρες, ξύλα, πέτσεις κόκκαλα κι άλλα τέτχια. Απού την ιπουχή του Ουμήρου ακόμα τα πιντγιά

έπιζαν μη τα σέγκια (τους αστραγάλους). Τα μαζουνάμι απού τα πασκαλιάτικα τ' αρνιά. Επιζάμι μη τα μπιζιόργια, τα καλάμνια απ' του στιάρι, τις κρέχτεις τις βέργεις από τις καρυδιές που εφ-

Του
Νίκου Σπάρτη

κιανάμι σφυρίδεις, τις πέτσεις απ' του καρπούζι, τις ζαμπέλκεις, τις κουλουκύθεις, τα κουρμίντια κι μη τι δεν.

Τώρα τα πιντγιά απού βρέφα ακόμα τ' αγουράζουν, τζανγκαρνίτρες ακριδές, κούκλεις κι χίλια λουγιόν πιχνίντγια ακριβά. Κι τα τρανύτηρα τ' αγουράζουν πανάκριθα ηλεκτρονικά πιχνίντγια, πουδήλατα κι τέτχια.

Τότε τα μικρά κι τα πιντγιά σι όλες τις ηλικίες δε ξόδιθαν καν τίπουτας για πιχνίντγια, γιατί τάφκιαναν οι γουνίδεις τους κι όντας τράνηθαν κι αμπουρούσαν να μαστουρέψουν τ' άφκιαναν ζουναχά τους.

Στα βρέφα έδουναν τζουγκαρνίστρα πευ την έφκιαναν μ' ένα χου ντρούτσικου σύρμα που τάφηναν στρόγκυλου μι διάμιτρου ίσιαμι 10-12 πόντους, κι πιρνούσαν μέσα δικάρεις (εικουσόλιπτα) τρύπχεις, καμνιά φόλα, τρανή κανά χάντρου απού κουμπουσκίνι κι τέτχια. Τις ντιγιό τις άκρεις απ' του σύρμα τις έδιναν καλά κι τις ιρίνιζαν για να μη γκραματσώνητι του βρέφου. Αυτό τόπλυναν νταϊμα για νάνει παστρικό.

Τα βρέφα τα δουναν κι κανά κουτί τινικένιου μη πιτρίτσεις μέσα καλά κλεισμένου, στα χέργια τους. Τάδουναν καμνιά κόρα ψουμί ν' αγλύφουν, ή καμνιά συρβέτα να δαγκώνουν όντας αχιρνούσαν να βγάσουν δόντγια. Αμά πλει ότιρου τάδουναν μάκουν για να κοιμούντι, γιατί είχαν πουλλά πινγιά κι δεν αμπουρούσαν να τα φκιάσουν ζάπι. Άμα αχιρνούσαν να πιρπατούν τάφκιαναν κούκλεις ρα μένεις (κουκόνεις) μη κουμάτια απού αμπαλώματα κι ένα τσάκνου για να ομνοιάζει μι χέργια, ή κι άλλα ντιγιό για να ουμνιάζουν μη πουδάργια. Τα ζγκουράφιζαν μη μινά κόκκινη μπουϊά ή κουντύλι, τ' άφκιαναν μάτια, μύτη, στόμα ή κι μουστάκια όπους στη φουτουγραφία 1.

Τότε τα μικρά έπιζαν κι μι τα χαμπουχάλια μικρά κουμάτια απού λουγιίσμα υφάσματα, σιαζίκια, λινά, τσίτχια κι άλλα. Κι όσου τράνηθαν ουλίγου ακόμα

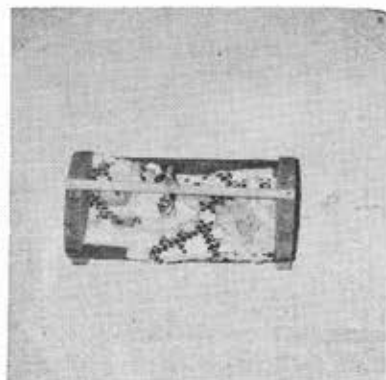
Φουτ. 1. Κούκλεις απού χαμπουχάλια Μάνα μη του πιδί της κι γαμπρός

ντιό τρία μαζί έπιζαν τις πό-
ζες, έφκιαναν νύφη, γαμπρόν
(φουτ. 1), τάχα τους πάντριβαν.

Έφκιαναν απού ψέματα φαγιά
καφέν, τάχα δέχονταν βίζιτες
κί κιρνούσαν κί άλλα τέτχια ό-
πους οι τρανοί.

Και έπιζαν κί του πιχνίδι «έχει
μπάμπου φουτιά». Ένουναν τα
δάχτυλά τους απ' τα ντιό τα χέ-
ργια κί ου μικρός αχινώντας απ
τα μικρά του τα δάχτυλα ρουτού
σειν: Έχει μπάμπου φουτιά; δεν
έχει, έλα στην παρά πάνου πόρτα,
κί του πιδί έδειχνειν τ' άλλου ά-
νοιγμα απ τα δάχτυλα κι ξανα-
ρουτούσειν, έχει μπάμπου φουτιά;
όχι έλα στην παρά πάνου πόρτα,
ώσπου έφτανειν στου άνοιγμα απ
τα τρανά τα δάχτυλα κι ου τρα-
νούς ίλιγειν: Έχει φουτιά αμά έ-
χει κι ένα τρανό σκυλί που δαγ-
κώνει, γαβ, γαβ κί του πιδί γι-
λούσιν.

Τα μικρά τ' άφκιαναν κί κού-
νεις μικρές ξυλένεις όπους ήταν
οι κανονικίες (φουτ. 2) που μας
κουνούσαν οι μάνεις μας τα πα-
ληά τα χρόνια. Γένουνταν μη σα-
νίντγια, ντιό φαρδιά πλαϊνά κι
ένα στουν πάτου. Τα πλαϊνά άνοι-
γαν σιαπάνου ίσια με 50-60 πόν-
τους κί κάτω στένηθαν στους 30.
Τα σανίτγια αυτά καρφώνουνταν
απ' τις άκρεις για να γένει σα
σιντούκι σί ντιό χουντρίτρηρα ξύ-
λα, απού κάτω καμπυλουτά, για
να κουνιέτι η κούνια, κι απού πά-
νου καρφώνουνταν ένα καθρόνι

Φουτ. 2. Κούνια μικρή ξυλένια

1,20 - 1,50 μέτρου για να του τσα-
κώνουν κι να κουνούν την κούνια.
Του καλουκαίρι έφκιαναν ανημό-
κουνα για τα θρέφα μ' ένα διπλό
σκινί διμένου σί κανά παραθύρι,
μι ένα κουχιάρικου ζιλί που του
τύλιγαν στα σκινιά. Κι κεί πόμπι
νειν του θρέφου έβαναν ντιό γι-
ρές θέργεις στου ζιλί 50 πόντους
μάκρους για να μη διπλώνητι η
κούνια. Η ανημόκουνα γένουνταν
κί στον μπαξέ ανάμισα απού ντιό
κουντινά δέντρα. Την έφκιαναν
για ν' ανημίζητι κι να δρουσίζη-
τι του θρέφου.

Τώρα όλα είναι αγουραστά, κα-
ρουτσάκι για μουρά, πορτ - μπε-
μπέ, ταίστρεις, ειδικό τραπέζι να
πλένουν του μουρό κί τι δεν.

Ύσταρνας σαν απού τράνηθαν
κί αμπουρούσαν να πηλαλήσουν
τα μικρά τ' άφκιαναν απούμα για
να παίζουν μπάλα τα πιντγια πλιό
τιρου κι όχι τα κουρίτσικια (φουτ.
3) Την έφκιαναν απού κουρέλια
κί μπουρμπόκια ραμένα σ' ένα
γινό πανί πανουθιό. Μι τις απού-
μεις καταματουνάμι τα πουδάρ-
για μας γιατί επηζάμι ξυπόλυτοι.

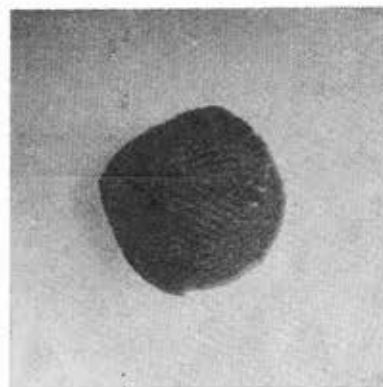
Απούμα επιζάμι κι τρανύτηροι
ίσιαιμ δικαπέντι χρουνών κι πα-
ρά πάνου. Δεν μας έδουναν παρά-
δεις για μπάλα.

Τώρα τα μικρά απ' την κούνια
ακόμα τα φέρνουν μπάλεις λουγί-
σιμεις μικρές τρανές φούσκες
(μπαλόνια) διάφουρεις κι τέτοια.

Τότι πως κί πως καρτίρούσαιμ
να σφάζουν του γουρούνι τα Χρι-
στου για να πάρουμι τη φούσκα
να τη φουσκώσουμι για να παίζου-
μι σα μπάλα.

Μας έφκιαναν κί τρούκουλου
ξυλένιουν καρφουμένουν σι ένα ξύ-
λου μακρύ να τουν τσακώνεις κί
να τρουκουλιέτι πηλαλώντας. Κι
όλην την ημέρα σύρτα φέρτα στου
σουκάκι.

Τότι μη του τίπουτας επιζάμι.
Του χειμώνα όντας έβριχεν ή χιό-
νιζειν ξιαπλουνάμι τις καρέκλεις
στ' ανώγι, (όλα τα σπήτια είχαν

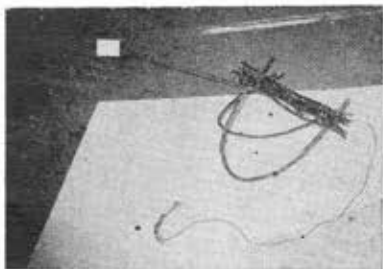
Φουτ. 3. Απούμα απού μπουρμπόκια
ραμένα

τρανά ανώγια), μη τ' ακουμπιστή-
ρι στου πάτουμα, τη μνιά κουντά
στην άλλη, κί εφκιανάμι τραίνου
μη καμνιά 4 - 5 καρέκλεις. Κι δό-
στου να φουνάζουμι κί σφυρίζου-
μι όπους του τραίνου ή τ' αφτου-
κίνητου.

Του καλουκαίρι μη καλόν κιρόν
επιρνάμι ένα θιργί πόκουφταν
απ' τις μουριές κί τάφκιαναν φα-
σουλόθιργεις. Την καθαλικιθάμι
τη φασουλόθιργα κι πηλαλούσαιμ
κουσιόν σαν ν' άμασσουν στ' ά-
λουγου καθάλα. Σι άλλα μέργια
που δεν κοίταζαν μιτάξι είχαν κα-
λάμνια τρανά που καθαλίκησαν
τα πιντγια. Απού κεί θγήκειν κι
η παροιμία «αυτός καθαλίκιπειν
του καλάμι».

Μας έφκιαναν κι άλουγου ό-
πους στη φουτουγραφία 4.

Γένητι μη τρεις θέργεις χουν-
τρούτσικεις κι γιρές μνιά ίσια τρα-
νή κι μακριά για ισουρουπία κί
ντιό λυγισμένεις κί διμένεις, α-
νοιχτές στη μακριά τη θέργα. Α-
πού πάνου εκεί που αρτιρνούν οι
θήργεις δένουντι άλλες έξι ιφτά

Φουτ. 4. Άλουγου μη καπίστρι κι νου-
ρά απού βέργεις

για να φκιάνουν του σαμάρι. Η μακριά φκιάνει τη νουρά κι αμπρουστά έχει σκονί σαν καπίστρι. Μη χουντρές βέργεις θαστούσειν κι ένα πιβί απανευιδό. Τώρα όλα τα πιχνίγια αυτά, ιλέφαντες, άλκυγα, σρκεύδες είνι αγουραστά.

Τότι του Μάρτη μας έδιναν στου χέρι κάνουρα πιχτή άσπρη κι κόκκινη για να μη μας μαυρίζει ου Μαρτιάτικους ου ήλιους. Άμα ιγληπάμι χιλιδόνι τουν εθαζάμι κι τουν κριμούσαμι σί μινά τριανταφυλιά ή σι ένα ίπουρου. Κί έτσι είχαμι την ένοια να δούμι χιλιδόνι στουν ουρανό.

Μας έφκιαναν κι μπουκουβάλα για φαγί κι πιχνίδι. Στριθάμι ψύχεις ψουμί, κι έκουφτάμι κουματισούλια μπάτσιουν ή τυρί ή ούρδα, ή κι ζάχαρι σί μινά σιρθέτα απού σκυφράν. Τη μπουκουβάλα την έφκιανειν η νάνα ή η μάνα στάζοντας κι ουλίγεις σταζιές νιρό για να σκουρπάει κι να γένει μι «θάζουν» μηλιμόν. Τη χτυπούσειν μη τη μπουχτανιά κι τραγουδούσαν.

Μπούκου - μπούκου θάλα
μινά μισούρα γάλα
Κι απου κάτ η σκάλα

Κι πάλι του ίντιγιου τραγούδι ίσιαμι να γένει η μπουκουβάλα να τη φάμι. Μι τ' αυτό του παιχνίδι ξιχούσαν τα μικρά.

Τσακονουμάστουν ντιγιό - ντιγιό μη τα χέργια σταυρουτά κι ντρασκιλίζοντας τραγουδούσαμι:

Ένα δυό λέτα, τσιν κοκολέτα
τα πράσινα κοφέτα

κι γυρνούσαμι ανάπουδα θηματίζοντας κι λέγοντας του ίδιου.

Στα μικρά τα θρέφα όντας σχιρνούσαν να καταλαθαίνουν, για να ξιχνούν, επιρνάμι τόνα χέρι τους κι απανουθιό τιμπούντας ου λίγυ του χέρι τους τραγουδώντας ιλιγάμι:

«Τσίμ - τσίμ του λιπτό,
του λιπτό του σιγανό

πέρνει η μπάμπου του καντάρι
κι ου παπούς του καλαμάρι

κι πηγαίνουν στο παζάρι
ν' αγοράσουν, ιλιές κι λάδι».

Μας έπιναν οι τρανύτηροι στου νόμου, μη τα πουδάργια αμπρουστά, τσακώνοντας μη τα χέργια τους τα χέργια μας κι ίλιγαν «ένα αρνί πουλώ, ένα αρνί πουλώ».

Γκανταλνούσαν τα μικρά τα πιντιγιά μη τα δάχτυλα στου λιμό λέγοντας:

Πάει ου λαγός να πιεί νιρό
στου Νικκάκι του λιμό
πιρπατώντας τα ντιγιό τα δάχτυλα
απ' τα γόνατα στου λιμό.

Τηλέφουνου εφκιανάμι μί ένα σπήρτουκούτι χουρίς συρτάρι ή κι μι ντιγιό τέτοια σπηρτοκούτια διμένα μη κουρδούνέτου ή ράμμα. Εφκιανάμι μινά τρύπα στη μέση κι απού μέσα πιρνούσαμι έναν σπάγκουν μ' έναν κόμπουν για να μη θγαίνει. Ου σπάγκους ήταν διμένους στου καρούλι ή στ' άλκυ του κουτί μί 3-5 μέτρα μάκρους. Παίζζουνταν μη ντιγιό ου νένας έξινειν ουλίγου του σπάγκου κι ου άλλους άκουγειν του ρόπουτου.

Μιά φόλα τρανή μι ένα κουρδου νέτου ή σπάγγουν πιρνούσειν απού ντιγιό καρσί τρύπεις κι δένουνταν στις ντιγιό τις άκρεις.

Του πιδικλουνάμι τσακώνοντας μί τα ντιγιό τα χέργια τις ντιγιό τις άκρεις κι του τραβούσαμι να πιδικλώνητι κι να ξιδιπλώνητι για να κλώθει η φόλα μινά κα τη μινά κι μινά κα την άλλη τη μιριά όταν ξιπιδικλώνονταν.

Η γαργάρα γένουνταν μι ντιγιό καρύντγια τρανά. Του ένα ήταν τρύπιου, μη προυσουχή μή του μα χαίρι μούγκι στη μινά τη μιργιά απού ικεί που κρέμιτι του καρύδι στην καρυδιά. Εκεί στην τρύπα σέθηνειν ένα ξυλάκι σφιχτό ίσιαμι μέσα έτσι που να μην κλώθητι του ξύλου στου καρύδι. Απ' του ξυλάκι αυτό κι απ' την κάτω τη μιργιά σέθηνει άλλου καρύδι μη τρείς τρύπεις, που γένουνταν απού γάλια - γάλια μη μητιρό μαχαί.

ρι. Στις ντιγιό τρύπεις (θάση κι κορυφή) σέθηνειν του ξυλάκι.

Πρίν σέθει του καρύδι στου ξυλάκι δένουνταν σφιχτά μη κόμπουν στη μέση ένας σπάγκους, που πιρνούσειν όξου μιργιά απ' τη μισκιανή την τρύπα. Του ξυλάκι του στρόγγυλου σέθηνειν σι μινά τρύπα απού ένα σανιδάκι. Του ξυλάκι μη τα καρύντγια έκλουθειν στη τρύπα. Άμα κουλουριάζουνταν ου σπάγκους στου ξυλάκι τουν τραβούσαμι κι έκλουθειν τ' απάνου του καρύδι μη του ξυλάκι. Μη τη δύναμη πούχειν όντας έκλουθειν κουλουριάζζουνταν κι ξικουλουριάζζουνταν ου σπάγκους όπους τουν τραβούσαμι κι τουν αφηνάμι. Αρκευδεύσαμι πιντιγιά 4-5 χρουών κι σηκουνάμι πότι του ένα κι πότι του άλλου του πουδάρι τραγουδώντας:

Σήμηρα σαβέθату την άλλη
κυριακή
θγαίνει τσιουρτσιουλιάνους μη
κόκκινου θρακί
Σηκώνει του πουδάρι κι κλάνει
μιά πουρδί
σηκώνει κι του άλλου κι πέφτει
καταγή.

Κάτσι Μάρου σήκου επιζάμι σ' αυτήν την ηλικία. Ένας έκλεινειν κι άλλοινοι κάθουνταν κι σηκώνουνταν λέγοντας «κάτσι Μάρου σήκου». Όποιους τσακώνουνταν ουρθός έκλεινειν κι κινηγούσειν τους άλλους για να τσακώσει κανέναν ουρθόν. Έτσι θγήκειν κι η παροιμία στη Νιάουστα. Αυτόν τουν έχουν κάτσει Μάρου σήκου τουν φκιάνουν ούτι θέλουν.

Εφκιανάμι τρύπεις σι κανά μπρούχαθου χώμα ή σί κανάν σουρόν άμμουν όπους φκιάνουν κι σήμιρας τα πιντιγιά. Εφκισνάμι γκιουφύργια, γαλαρίεις κι τέτοια μη τις ώρεις. Σήμηρας τα πιντιγιά που να θρουν χώμα να παίζζουν, εί νι σφαλισμένα στα σπίτια τους, παν οι μαχαλάδες γιόμουσαν ταιμέντα κι άσφαλτουν.

Τουφέκι μι μιά κόρδα δεμένη
στις ντιγιό τίς άκρεις εφκιανάμι
μι μιά θέργα κι επιζάμι τους στρα-
τιώτιδεις, εφκιανάμι κλιφτουπόλι
μουν μι Τούρκους κι Έλληνις κί
τέτοια.

Βίτσεις εκουφτάμι απού καμιά
άκρα στου μπαξέ. Τις εβγαζάμι
την πέτσα για να είνι άσπρεις, να
τις πάμε στον δάσκαλου για να
μας χτυπάει στα χέρια όντας δεν
καθουμάστουν φρόνιμα στου σκου-

λειό.

Τα πιστινά πουδάργια απ' του
λαγό ίφιναν όσοινοι είχαν μπα-
μπάν κυνηγών για να σδύνουμι
τουν πίνακα απού τις κιρμουλίεις.

Πλάκα μί κουντύλι μας αγόρα.
ζαν όντας πηγαίναμι για πρώτη
βουλά στου σκουλειό. Η πλάκα εί-
χιν διμένου μι σπάγκου κί ένα μι-
κρο σφουγκάρι για σθύσιμου. Κι
επιζάμι έναν κιριμέν μη την πλά-
κα γράφοντας κί σδύνουντας για

να μαθαίνουμι τα γράμματα κί
τους αριθμούς.

Του σφουγκάρι το θριχάμι ου-
λίγου για να σδύνει κι όταν εσδυ-
νάμι κι θρέχουνταν η πλάκα για
να στιγνώσει την κουνούσαμι κί
την αεριζάμι απάνου κάτου κί
τραγουδούσαμι.

Έλα έλα ήλιε μου να στιγνώσει
η πλάκα μου κι του πιριθόλι».

Τέλος Α' μέρους

Από την «Φωνή της Ναούσης» 4.5.1952

Τα σινιαγματα κι η γίδα

«Έστρουναν κί φουκα-
λούσαν
τον Μπουζίνου καρτι-
ρούσαν
Έχει οι Μούλης τόνο-
μά του
κι τού σπίτι ανουκάτου

Ανασκήρισαν κι απλώνουν ξικαπνίζουν κι ασθιστώνουν
τρέχουν κάτου σιουλναρίδεις κατιθάζουν παϊντζίδεις.
Κάτου Σάθβατου του θράδι πευ ξιαπόστιναν τους είδα
κι ήρθιν πίσου του κουπάδι κι η σιούτα τους η γίδα
κάβουνταν κι η μιά ρουτάει: «Φράνγκου μου τί ρου-
πουτάει;

Πηλαλάει ψηλά κί γλέπει να ζμπουρνάει γιρά του γίδι
ντατσ κί ντατσ μί τουν καθρέφτη τσάκισιν γιαλί, σανίδι
της τρανής τους της ντουλάπας

— Ού! ού! ού! η αφουρισμένη πηλαλάει αυτή φριγμένη
Κι ύσταρνα πιντιγιά που λέτε γίνηκαν για να τους κλαίτι
Κουμματσιούλια πουλημούσαν κακαράτζεις φουκαλνού-
σαν

ΑΠΗΔΟΥΛΑΣ

Γυρνώντας στα παλιά...

Η παλιά Νάουσα και το πρώτο βιβλιοπωλείο

Η προσωπικότητα του Βασίλη Μαρνέρη

Όπως και σήμερα, η ανηφοριά οδηγούσε προς το διοικητήριο - τότε πλατεία «Καμένα». Ο Δρόμος οδός Ζαφειράκη στρωμένη με καλντερίμι και μετέπειτα με κόκκινα τούβλα του κεραμοποιείου «Αφών Πετρίδης», που σε περιγραφή του στο «Μπουκέτο» για τη Νάουσα ο ευθυμογράφος Σταμ. Σταμ. τα έθρισκε ανώτερα σε ποιότητα από τα του Παν/τίου Αθηνών και δεν ξέρω τί θα έλεγε ο μακαρίτης σήμερα με τα τωρινά χάλια της παιδείας μας.

Η πλατεία «Καμένα» μικρότερη τότε σε βάθος διότι στη βορεινή πλευρά υπήρχε ένα οικοδόμημα πλινθόκτιστο ιδιοκτησίας Κωσταλίτση, καθώς και ο υποσταθμός του «Ηλεκτρικού Σιδηροδρομικού Ναούσης» όπως ήταν η αρχική φήμη της κατόπιν «Ηλεκτρικής εταιρίας Ναούσης», διότι πρωταρχικός σκοπός της ιδρύσεώς της ήταν η σύν-

δεση του Σιδ. Σταθμού μας με την πόλη με ηλεκτροκίνητο ταπικό τρένο.

Ήταν έτσι διαπισταγμένα και τα δύο ώστε να συνεχίζεται η οδός Ζαφειράκη μέχρι που συναντούσε το

Αναμνήσεις του Αγγελου Βαλταδώρου

δρόμο της Λαϊκής Αγοράς, την σημερινή οδό Κ. Χ. Γρηγοριάδη, ώστε τα δύο καταστήματα της οικοδομής όπου σήμερα το καφενείο ΨΥΡΙΔΗ και το φαρμακείο Πουτούρη ήταν επί της οδού Ζαφειράκη και όχι της πλατείας όπως σήμερα.

Παράλληλα το συγκρότημα άφηνε δύο προσόψεις, μία μπροστά της οικοδομής Τζέπου, όπου τότε το μπαλκόνι Δ. Μπέρσου και μία προς την πλευρά του σημερινού κρεπωλείου Λιάγκου (πρώην ιδιοκτησία Κόκκου) που τότε εστεγάσθηκε και το υποκατάστημα της «Τράπεζας της Ελλάδος». Να σωστά διαβάσατε, τότε η Οικονομία της Νάουσας σήκωνε Τράπεζα της Ελλάδος μαζί με τις άλλες δύο, την «Ιονική» και των «Αθηνών».

Προς Νότον και όχι τόσο θαθεία ήταν τα αρχοντικά των Γκούτα,

Τσίτση και Πεχλιβάνου, προς Ανατολάς οι οικοδομές των Σιούγκαρη και οικογένειας Θάλειας Περδικάρη όπου στην ευθεία με οικοδομές του Γρηγορίου και Γεωργίου Περδικάρη σχημάτιζε με την ανατολική πλευρά της οικοδομής Γκούτα την οδό «Τζων Περδικάρη» και η οποία οδηγούσε όπως και σήμερα προς τη συνοικία «Μπατάνια» και τέλος προς δυσμάς ήταν η οδός Ρήγα Φεραίου και το στενό της Μεταμορφώσεως.

Σ' αυτήν την πλατεία, όπου τις αποκοιές χαλούσε ο κόσμος, σ' ένα από τα καταστήματα της οικοδομής Περδικάρη άνοιξε το 1923 το το «Βιβλιοπωλείο» και πρακτορείο «εφημερίδων» ο Βασίλης Μαρνέρης φερίμενος από τη Μεγαλόπολη της Πελοποννήσου αφού προηγουμένως εθήτευσε από μικρός στο Αθηναϊκό πρακτορείο εφημερίδων Σπύρου Τσαγκάρη.

Το βιβλιοπωλείο του ήταν μια μικρή μικρογραφία του ιστορικού βιβλιοπωλείου της «ΕΣΤΙΑΣ» των Αθηνών.

Ο κυρ-Βασίλης ήταν σκυθρωπός στην εμφάνιση σε αντίθεση με τον αγαθό χαρακτήρα του, την πραότητα του και την παροικιόδη υπομο-

νή του στο μαθητόκοσμο που πλημμύριζε το μαγαζί του. Παρουσίαζε κάποια αντίθεση με την τότε πολιτική κατάσταση από απόψεις καταγωγής, γιατί καίτοι παλοπονησίος, ήταν φανατικός Βενιζελικός. Γι' αυτό στο βιβλιοπωλείο σύχναζε η ομάδα των φιλελευθέρων, όπως ο Δουλγεράκης, που ήταν και εκδότης της τοπικής «ΝΑΟΥΣΑ», ο Παπαγιάννης, ο Μασκιανίδης, ο Δρ. Παπαδόπουλος, ο δάσκαλος τεχνικών Παπαδόπουλος, οι δούλευτες των Φιλελευθέρων Τζέρμις, Γρηγοριάδης, Δίγγας, Παπαδάκης και επί σειρά ετών υπουργός ο Λεωνίδας Ιακωνίδης, ο δικηγόρος Κ. Παπαδόπουλος, ο Πασχάλης, ο Παλαμής, ο Πέτρος Χριστίνας, ο Παπαδωράκης των Τ.Τ.Τ. κ.ά., αλλά και από την άλλη παράταξη των λαϊκών δεν υστερούσαν οι θαμώνες, οπότε άναθαν συζητήσεις και οι αντεγκλήσεις.

Περνούσαν όμως δημοσιογράφοι και λογοτέχνες και έτσι συγκέντρωνε όλη την «Ελίτ» της εποχής. Ήταν ένας πνευματικός «φάρος» ήταν η μια και μόνη βιβλιοθήκη της εποχής, όπου μπορούσε να βρεί κανείς για να προμηθευτεί τις περισσότερες εκδόσεις που τις συγκέντρωνε το μισράκι του κυρ-Βασίλη.

Για πολλά χρόνια ήμουν εθελοντής δοηθός του και για όσο είχα καιρό, τόσο στο πρώτο μαγαζί του, όσο και στο κατοπινό της οικοδομής Τσίτση. Και τον ευγνωμονώ, γιατί έτσι μου δόθηκε η ευκαιρία να πλουτίσω με γνώση από τη μόνη πνευματική πηγή της τότε Νάουσας.

Στα ράφια του διάσπαρτα βιβλία όλων των αποχρώσεων και ειδών ντόπιας και ξένης λογοτεχνίας. Από τους κλασσικούς μας μέχρι του συγχρόνου. Γπήρχαν ο Σοφοκλής και ο Ερ. υπίδης σε λογοτεχνικές μεταφράσεις, αλλά και ο Αριστοφάνης που τις «Εκκλησιαζούσες» του τις δρῆκα με πρόλογο του Π. Νιρβάνη και του τις πήρα κρυφά στο γυμνάσιο και «έγιγε το σώσε». Στην

ξένη λογοτεχνία κυριαρχούσε ο Γαλλικός Παρνασσός, με προεξάρχοντα τον Β. Ουγκώ με τους «Αθλίους» του και ακολουθούσαν ο Πωλ Βερλέν, ο Μαλαρμέ, ο Φλωμπέρ, ο Ζολά με το «κατηγορώ» του, ο Μποντελέρ, Ανατόλ Φρανς κλπ.

Από δε τη λοιπή Ευρώπη θυμάμαι την «Τιμή» του Γερμανού Σούντερμαν και το «Πριν από το ηλιοδασύλειο» του Χαντμάν, από τους Άγγλους τον Οσκάρ Ουάιλντ με την «Μπαλάντα της φυλακής του Ρίτικ» και το «Πορτρέτο του Ντό-

ριαν Γκρέϊ» και τα περισσότερα από τα θεατρικά του, όπως και οι σειρές του Σαίξπηρ και Ίφεν, τέλος δε οι γίγαντες της Ρώσικης λογοτεχνίας, Τολστόϊ, Πούσκιν, ο παγκόσμιος συγγραφέας Ντοστογιέφσκι και ο γλυκύτατος Τσέχωφ για τον οποίο ο Μπέρναρ Σόου έλεγε ότι «μιούρχεται να σχίσει τα γραπτά μου όταν διαδάζω Τσέχωφ».

Έπειτα ήταν το άλλο ράφι με τους δικούς μας, ο Παλαμής, Παπαδιαμάντης, Ροΐδης με την «Πάπισσα», Ερταλιώτης, Πάλης, ο Δροσίνης και πάνω απ' όλους ο Γρηγόριος Ξενόπουλος με το τεράστιο έργο του σε όγκο το τόσο απλωμένο τότε στο λαό με τα κοινωνικά του μυθιστορήματα, το θέατρό του, τις περιοδικές εκδόσεις του υψηλής λογοτεχνίας, όπως «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ» και το Παιδαγωγικό «Διάπλαση των παιδών» και τη θαυμάσια σε εξαίρετη ανάλυση τριλογία του «Πλούσιοι και Φτωχοί», «Τυχεροί και άτυχοι», «Τίμιοι και άτιμοι», και όπου στο έργο του γενικά απεικονίζεται η άδυστος της ανθρώπινης ψυχής, ο φθόνος, η αδυσώπητη

αντιξυρία και το αδυσαλέο μίσος.

Ήταν ακόμη τα ρομάντζα της εποχής, «Ο Μιμικός και η Μαίρη», η «Ωραία του Πέραν», η «Γκόλφω», η «Γεννοδέφα», ο «Καπετάν Νταβίλης», ο «Γιαγκούλλας» αστυνομικά, «ο ΝΑΤ και ο Άλλαν Πέγκαρτον», ο «Σέρλοκ Χολμς», ο «Ροκαμβόλ», ο «Άρσεν Λουπέν» η «Μαύρη χείρ», η σειρά της Αγκάθα Κρίστι κ.ά.

Δεύτερος τομέας του καταστήματος ήταν το σχολικό βιβλίο με τα χαρτικά. Μέχρι της αρχής του πολέμου ήταν ο μοναδικός προμηθευτής ολοκλήρου του μαθητόκοσμου της Νάουσας.

Σύννεφο πολύδουτο τα παιδιά πλημμύριζαν το μαγαζί του «κυρ-Βασίλη, έφερες Ιστορία της τρίτης» «κυρ Βασίλη» Μαθηματικά της τετάρτης» «κυρ-Βασίλη; έχει φυσική του τάδε;» Και ο κυρ-Βασίλης ανεκτικός, ψύχραιμος με το δικό του ρυθμό ενός σταθερού ρυθμού του τρένου της εποχής μια που όλα διακινούνταν με αυτό, δεν άφηνε κανένα χωρίς εξυπηρέτηση.

Εκείνο όμως που τον απασχολούσε περισσότερο ήταν ο τρίτος τομέας του μαγαζιού του. Ήταν η κίνηση των εφημερίδων και των περιοδικών. Άλλωστε ήταν η δουλειά που έμαθε από τα μικρά του χρόνια, γιατί όπως είπαμε δούλεψε στο Αθηναϊκό πρακτορείο της εποχής.

Κάθε μέρα χτυπούσε τα δέματα των εφημερίδων στο μπάγκο και τ' άνοιγε. Της Θεσσαλονίκης φθάνανε την ίδια μέρα, της Αθήνας την επομένη λόγω των συνθηκών της τότε συγκοινωνίας.

Μνημονεύω από της Θεσ/νίκης τις πιο σημαντικές όπως: η «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ» του Βελήδη, «ΤΟ ΦΩΣ» του Ρίξου, τον «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» του Δαρβέρη, την «ΑΛΗΘΕΙΑ» του Κούσκουρα, στην οποία επί σειρά ετών χρονογραφούσε ο λόγιος και άριστος εκπαιδευτικός μας Σταύρος Χωνός με το ψευδώνυμο «ΟΥΤΙΣ», τα ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ, η «ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΒΑΛ

ΚΑΝΙΩΝ», καθώς και οι δύο της εδραϊκής Κοινότητας «ΠΡΟΓΚΡΕΣ» και «ΙΝΤΕΠΑΝΤΑΝ» με εδραϊκή γραφή.

Από δε των Αθηνών το «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΒΗΜΑ» και τα «ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΝΕΑ» του Λαμπράκη, η «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» του Βλάχου (ΓΑΒ), ο «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ» του Κ. Αθανάτου, ο «ΓΥΠΟΣ» του Κρανωτάκη, η «ΠΟΛΙΤΕΙΑ» του Νικολαύδη σε μικρό σχήμα, η «ΗΡΩΪΑ» του Πεσμαζόγλου με το λεξικό της, η «ΕΣΤΙΑ» του Κύρου, ο «ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ» του Πουρνάρα με το σημαντικό για την εποχή κοινωνιολογικό λεξικό της και το Φιλοσοφικό ο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» για όσα χρονικά διαστήματα του επέτρεπαν την κυκλοφορία, «Ο ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ», «ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΜΕΛΛΟΝ», η «ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΓΝΩΜΗ» του Κοκκινάκη, ο «ΑΣΥΡΜΑΤΟΣ» και «Ο ΑΘΑΝΑΤΟΣ ΡΩΜΙΟΣ» του Σουρή, μαζί με το «ΓΑΤΟΣ» του Γκέτσελη, καθώς και τόσες άλλες που δεν στεριώσανε ή έζησαν λίγα χρόνια ή και χάθηκαν στην λαίλαπα του πολέμου.

Στον τομέα των περιοδικών ήταν η και σήμερα εκδιδόμενη «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ» με ιδρυτή τον Ξενόπουλο συνεχιστή τον Ακαδημαϊκό Πέτρο Χάρη και τα «ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ» του Φωτιάδη, η ιστορική «ΔΙΑΠΛΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ» με τον Ξενόπουλο και πάλι, όπου αλληλογραφούσε με το «Σας ασπάζομαι Φαίδων», καθώς και τα ποικίλης ύλης και κάποιου επιπέδου το «ΜΠΟΥΚΕΤΟ», η «ΕΒΔΟΜΑΔΑ» και ο «ΘΕΑΤΗΣ».

Εδώ κλείνει η προπολεμική τροχιά του «βιβλιοπωλείου» και πρακτορείου εφημερίδων οικογένειας Μαρνέρη.

Ήταν μια πνευματική όασις στον περιορισμένο ορίζοντα της εποχής ανεξάρτητα και αν δεν αγοράζότανε το δίδυμο, η εφημερίδα και το

«Τα Καρμένα». Αριστερά το βιβλιοπωλείο Μαρνέρη

περιοδικό. Κάθε όμως νέα έκδοση περνούσε από τα ράφια του. Πίστευε όμως και μου τόλεγε, ότι κάποτε ο κόσμος θα αγαπούσε το έντυπο και ιδίως το δίδυμο. Το αισθανότανε ως εθνική ανάγκη. Μια ανάγκη απαραίτητη για το έθνος μας και είχε δίκαιο. Διότι αλλοίμονο στους λαούς που δεν επισκέπτονται τις βιβλιοθήκες και τα βιβλιοπωλεία. Τότε πρέπει να αρχίσουν να ανησυχούν και να αμφιβάλλουν για την εθνική τους κληρονομιά.

Η λαίλαπα του Πολέμου τον όρθησε στο κατάστημα της οικοδομής Τσίτση, η δε δεκαετία '40 - '50 σποραδικά σε άλλα. Πέθανε το 1950 για να περάσει τελικά η επιχείρηση στο γιό του Πάνο, αφού πρόωρα χάθηκε ο Ντίνος και ο Τού

λης εγκαταστάθηκε στις Σέρρες.

Ανανεωμένο σύγχρονο, όπως το χαρακτήρισε ο Παύλος Παλασιόλογος μέσα στα εξίσου σύγχρονα και ωραία της Νάουσας που και αυτά άρχισαν να διαγράφουν το ιστορικό τους παρών στην ζωή της πόλης.

Αλλά σήμερα ιστορούμε μια μοναδική περίπτωση σε μικρή πόλη. Είναι τα 65 χρόνια του βιβλιοπωλείου - πρακτορείου εφημερίδων ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΜΑΡΝΕΡΗ και που είναι μία συμβολή στη γενικότερη ιστορία του τόπου μας. Είναι ένα κομμάτι, μια μικρή ιστορία της όλης ιστορίας και πολυτάραχης αυτού του τόπου της τελευταίας 65ετίας και αυτό το σημερινό μου σημείωμα προσπάθησα να σκιαγραφήσω και να το μεταφέρω από τα τότε στα τωρινά.

ΜΝΗΜΗ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ (Μεσολόγχι 1859 - Αθήνα 1943)

ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΤΗΣ ΑΣΑΛΕΥΤΗΣ ΖΩΗΣ

Αρχίζοντας από το τέλος

Η ΚΗΔΕΙΑ

● Γραπτό του Λουντέμη.

...Φύγαμε από κεί πρωί. Κρυώναμε. Ο Παλαμάς είχε ξεψυχήσει πρίν από μιάν ώρα. Χωρίσαμε σένα σταυροδρόμι. Πονούσαν οι κρόταφοί μου. Είχα, φαίνεται κρυολογήσει. Μα δεν έπεσα στο κρεβάτι. Κλήρος θαρύς έπεφτε στους ώμους μας. Να πάρουμε στα χέρια μας την υπόθεση της ταφής. Σμίξαμε, πρωί, πρωί, όλοι στο βιβλιοπωλείο του «Αετού». Μας προσδέχτηκε ισκιωμένος ο Κίμων Θεοδωρόπουλος με το Χρυσ. Γανιάρη. Είχαν και οι δυο μαύρο περιβραχιόνιο. Ήταν σα να προαισθάνονταν από τότε ότι σε λίγο θα πέφτανε κι οι δυο στα χέρια της γκεστάπο. Δε χωρούσαμε όλοι στο βιβλιοπωλείο και βγήκαμε στη στοά. Τότε εμφανίζεται ο γιός του Παλαμά.

— Κύριοι!!! είπε συτφά. Σας παρακαλώ. Σεβαστείτε το πένθος μας! Τι θέλετε επιτέλους απ' το νεκρό μας; Αφήστε τον ήσυχο!... Θα τον ενταφιάσει η οικογένειά του, σεμνά, οικογενειακά. (ήθελε να πεί «μυστικά».

΄Αφρися.

Ποιά οικογενειά του; του λέω. Φαίνεται, κύριε, πως δεν ξέρετε ποιόν είχατε πατέρα! Οικογενειά του είναι όλη η Ελλάδα. Μόνος του την απόχτησε. Και κανένας ανάξιος γιός δεν μπορεί να του την αφαιρέσει. Ήταν μέτριος σε όλα. Στην ποίηση, στη ζωγραφική, στη λογιστική. Σήμερα αποδειχνόταν μέτριος και στα αισθήματα.

Ξεκινάτε από αλότριους σκοπούς... είπε με σφιγμένα τα δόντια. Δεν θα σας αφήσω να κάνετε τον πατέρα μου ύποπτο φλάμπουρο.

Φλάμπουρο είναι. Και προς τιμήν του. Και προς τιμήν σου. Αν είσαι μικρός γι' αυτήν την

τιμή, παραπέρα! Κλείσου στο σπίτι σου. Θα περάσει ο λαός και θα σε παρασύρει. Κρύψου! Τ' άλλα είναι δική μας υπόθεση.

Έτσι νομίζαμε. Ότι ήταν δικιά μας μόνο υπόθεση, του πνευματικού μόνο κόσμου. Μα πίσω μας ήταν σύγκορμος ο λαός. Ούτε υποπευδόμασταν, ως τότε, τι γινόταν πίσω από το οικογενειακό πένθος των λογοτεχνών. Η Αθήνα είχε όλη ντυθεί στο πένθος και ετοιμαζόταν να ξεπροβοδίσει τον μεγάλο της πατέρα. Πως τόμαθαν; Ποιά μυ-

Επιμέλεια: Λευκής Σαμαρά

στική καμπάνα έκραξε μες στα μεσάνυχτα; Ποιός ειδοποίησε τις μυριάδες των πολιτών της πανάρχαιας πόλης ότι έφτασε η ώρα της πρώτης της μάχης;

Σαν είδαμε το πρωί τα πλήθη, μείναμε άφωνοι. Πλήθη αμέτρητα, άπειρα, ανόμοια... Ο Λαός! Φερτώθηκε το αγέρωχο πένθος του, όπως ταίριαζε για έναν τέτοιο νεκρό σε μιά τέτοιαν ώρα, σε μιά τέτοια πόλη.

Είναι αδύνατο — και τώρα — να περιγράψω αυτήν την θανά. Μου λύνονται οι αρμοί. Στην εξέδρα, δίπλα στο φέρετρο, σε μιά στιγμή, — σαν χρησμός — Ο Σικελιανός! Η φωνή του θαρετή, σαν την «κόψη του σπαθιού την τρομερή», έσκισε την πένθιμη σιωπή:

Ηχήστε οι σάλπιγκες! Καμπάνες θροντερές, δονήστε σύγκρομη τη χώρα πέρα, ως πέρα... Βογκήστε τύμπανα πολέμου... Οι φοδερές σημαίες, ξεδιπλωθείτε στον αέρα!

Ρίγη προφητικά μας διαπέρασαν όλους.

Οι τόνοι της φωνής του ξεχύθηκαν εξαγκελτικοί ως κάτω στην Πόλη, εισέβαλαν απ' τα Προπύλαια κι ανέθηκαν στην Ακρόπολη! Κι εκεί... Το ποίημα δεν είχε ακόμη τελειώσει. Οι τόνοι του μόλις είχαν αρχίσει να σβήνουν. Και τότε, με τα χείλη του Λαού, απάντησε — από απόσταση ενός

αιώνα — σε τούτον τον Έλληνα ποιητή, ένας άλλος Έλληνας ποιητής:

Σε γνωρίζω από τη κόψη του σπαθιού την τρομερή...

Είχαμε ασυναίσθητα γονατίσει. Και ψέλναμε. Μεγαλόφωνα... Τον Ύμνο μας, της αστρομέτωπης Λευτεριάς.

«Εξάγγελος, σελ. 204 - 205»

● Ηχήστε οι σάλπιγγες

«ένα γεγονός που ξαφνικά, μέσα στο ζόφο της διπλής εχθρικής κατοχής, ηλέκτρισε την ατμόσφαιρα της Αθήνας και ξεσήκωσε τη ψυχή της, σ' ένα θαυμάσιο ξέσπασμα, ομαδικής έξαρσης και πάστης ήταν η κηδεία του Κωστή Παλαμά. Ο θάνατός του ήταν φυσιολογικός, δεν είχε καμιά συνάρτηση με την πολεμική κατάσταση. Και ωστόσο το λείψανο του εθνικού ποιητή φάνταζε τότε, στα μάτια μας, σαν εντονότατο έμβλημα της εθνικής μας αντίστασης και της μεγάλης κοινής μας λαχτάρας της ελευθερίας.

Στις 27 Φεβρουαρίου 1943, το πρωί, μάθαμε πως ο Παλαμάς είχε πεθάνει την προηγούμενη νύχτα, σε ηλικία ογδόντα τεσσάρων χρόνων. Το μεσημέρι πήγα στο σπίτι του στην Πλάκα, κι είδα το νεκρό που τον είχαν ξαπλωμένο σ' ένα ντιθάνι στη βιβλιοθήκη. Ήταν ντυμένος στα μαύρα και σκεπασμένος με κλαδιά αμυγδαλιάς. Ήταν, θα έλεγε κανείς ακόμα μικρότερος απ' ότι ξέραμε σαν τα λείψανα των Αγίων. Στην κάμαρα αυτή στεκόταν μόνος του ο Στρατής Μιρουθής που μόλις μπήκα γύρισε κι μου είπε: «Κοίταξε τι γλύκα έχει αυτό το πρόσωπο! Κι ήταν πράγματι εξαιρετικά γλυκιά η μορφή του γεμάτη απέραντη πατρική αγάπη. Το απόγευμα ένιωσα την ανάγκη να ξαναπάω να την ξαναδω. Έμεινα τότε κάμποση ώρα με τον Κατσίμπαλη και άλλους φίλους. Είχαν ανάψει κεριά κοντά στον νεκρό, χωρίς άλλο φως. Νόμιζες πως έβλεπες μπροστά σου πεθαμένο μισόν αιώνα ελληνικής ζωής.

Εκεί ο Παλαμάς, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, μου φάνηκε Βυζαντινός, θγαλμένος από τα βάθη του Βυζαντινού Μεσαίωνα, άνθρωπος της πολυδοξίας και σοφής Ρωμανίας, θαυτάτα Βυζαντινός και στο αίμα του και στην ψυχή του, στην φυλετική κι στην πνευματική του καταγωγή. Το πιστεύω σταθερά πως ανεξάρτητα από την πολυμέρια και τις αντιφάσεις του πνεύματός του, ο κεντρικός, ο θαυότερος πυρήνας της ποιητικής του δημιουργίας ήταν βυζαντινός. Το ίδιο απόγευμα η Ναυσικά Παλαμά μου διηγήθηκε ένα επεισόδιο που μου φαίνεται τώρα χαρακτηριστικό. Δύο ώρες πριν

από το θάνατο, δηλαδή από τη μία τα μεσάνυχτα, άκουσε μέσα στον ύπνο της μιιά βυζαντινή ψαλμωδία. Ξύπνησε, πήγε στην κάμαρα του πατέρα της και τον ήθερε να ψέλνει κοιμισμένος. Του μίλησε, μα δεν την άκουσε κι εξακολούθησε να ψέλνει.

Η κηδεία έγινε την Κυριακή 28 Φεβρουαρίου, στις 11 το πρωί, στην εκκλησία του Α' Νεκροταφείου, όπου μαζεύτηκε πλήθος πολύ. Χοροστάτησε ο αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός και μίλησε ωραία με πατριωτική συγκίνηση. Ύστερα στάθηκε κοντά στο φέρετρο ο Άγγελος Σικελιανός και απάγγειλε το γνωστό του ποίημα: Ηχήστε οι σάλπιγγες! που το είχε γράψει την προηγούμενη νύχτα. Το είπε με φωνή θροντερή, μέσα σε λυγμούς που έβγαιναν απ' το πλήθος. Ήταν σοβαρά άρρωστος κι οι γιατροί του, τσν είχαν απαγορέψει αυστηρά κάθε κούραση και κάθε έξοδο, μα κανείς δεν μπόρεσε να τον πείσει να πειθαρχήσει στη σύστασή τους. Ένιωθε πως κάποιο ανώτερο χρέος τον καλούσε εκεί.

Τρίτος μίλησε ο Σωτήρης Σκίπης, απαγγέλοντας ένα ποίημα που περιείχε στίχους πολύ τολμηρούς και επικίνδυνους για τον ποιητή τους τη στιγμή εκείνη. Αξίζει να σημειωθεί πως παρακολουθούσαν την κηδεία αντιπρόσωποι των πρεσβειών της Γερμανίας και της Ιταλίας.

Σαν τελείωσε η ακολουθία, ο Σικελιανός απομάκρυνε τους νεκροθάφτες και κάλεσε όσους ήταν κοντύτερα να σηκώσουν το φέρετρο, σηκώνοντας αυτός πρώτος. Τον είδα να περνά κοντά μου άσπρος και ονειροπαρμένος, σαν υπνοβάτης. Άκουσα τότε την Μαρίκα Κοτοπούλη να λέει: «Είναι ο Σικελιανός που θάβει τον Παλαμά!» Κι αυτή η ιδέα την τάραζε, σα να περιείχε ένα συγκλονιστικό συμβολισμό.

...Όταν τελείωσε η ταφή ήρθαν στρατιώτες Γερμανοί και Ιταλοί και κατέθεσαν στεφάνους, ενώ οι αντιπρόσωποι των πρεσβειών τους χαιρετούσαν με τρόπο φασιστικό. Τότε, χωρίς κανένα σύνθημα, καμιά προηγούμενη συνενόηση, όλο εκείνο το πλήθος άρχισε να τραγουδά τον εθνικό ύμνο μ' ένα πάθος και μιάν ένταση που δεν φαντάζομαι κανείς που ήταν εκεί να τον άκουσε άλλη φορά στη ζωή του να τραγουδιέται έτσι. Και σαν τελείωσε ο ύμνος, από παντού ακούστηκαν οι φωνές:

Ζήτω η Ελλάδα! Ζήτω η Ελευθερία! Κι όλες αυτές οι αυθόρμητες πράξεις θαρούσε κανείς πως υπακούανε σ' ένα ποιητικό ρυθμό.

Κατεθήκαμε προς τη σκλαβωμένη Αθήνα μας που τη σκίαζαν απ' την Ακρόπολη οι σημαίες των κατακτητών, με ψυχή περήφανη και χαρούμενοι.

Νιώθαμε την Ελλάδα ελεύθερη και νικηφόρα, μέσα στη συμφορά της. Τέτοια ήταν η δύναμη του ποιητή που είχαμε κηδέψει και που μας φαινόταν τώρα περισσότερο από πάντα ζωντανός.

Γεώργιος Θεοτοκάς

Απόσπ. από την «Πνευματική Πορεία»

Εστία Αθήνα 1961. σελ. 200 - 202

● Από δημοσιεύματα:

✱ Ζήτη η Λευτεριά. Κείνη την ώρα ο λαός έδειχνε στον καταχτητή κάτι απ' το ηθικό του μεγαλείο. Ήταν ένα από τα προμνημάτα της μεγάλης απόφασης «...για πάλαιμα, για μάτωμα...» για τις μεγάλες θυσίες για τα ολοκαυτώματα, ως

την κατάχτηση της λευτεριάς...

Σπύρος Μπέκιος

Σελίδες από την Εθνική Αντίσταση

✱ «...Ο ανατέλων ποιητής Γουδέλης, ...πρώτος καταθέτει στεφάνι στον τάφο του μεγάλου Εθνικού ποιητή Κωστή Παλαμά, η κηδεία του οποίου μετατράπηκε σε μία από τις πιο λαμπρές εκδηλώσεις της αντιφασιστικής αντίστασης. Ο Γουδέλης προχωρά στις πρώτες γραμμές της διαδήλωσης και πέφτει τραυματισμένος από τις σφαίρες των κατακτητών...»

Σόνια Ιλίσκαγια

Ινοστράνγια Λιτερατούρα — Μόσχα 1971

Ο Παλαμάς χδές - σήμερα - αύριο

Ο Παλαμάς αποτελεί μία από τις μεγάλες ποιητικές δυνάμεις της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Μαζί με τον Σωλομό και τον Σικελιανό ορίζουν τις κορυφές της. Είναι ένας θάρδος στο πλατύσκαλο του Νεοελληνισμού. Στέκει εκεί που οι σκάλες του Καλού και του Κακού ανεβοκατεβαίνουν «έζησε την ανάταση και τον ξεπεσμό και η Μούσα του επηρεάστηκε κι από τα δύο.

Πάντα και παντού οι αντιφάσεις συναντώνται στην Ελλάδα. Ας θυμηθούμε: Τότε που το σκοτάδι του βαρβαρισμού κάλυπτε τη Γή, στον ελληνικό χώρο άστραφτε το φως.

Αντίθετα πάλι, τότε που η Ευρώπη άρχιζε να ροδίζει κάτω από τις αχτίνες της Αναγέννησης, η Κωνσταντινούπολη βυθιζόταν στο σκοτάδι της πιο φρικτής σκλαβιάς.

Κι ακόμα. Όταν η αστική τάξη εισέρχεται, γερασμένη, στη φάση του ιμπεριαλισμού (1914) η Ελλάδα πραγματοποιεί (1909) την αστική της επανάσταση. Έτσι και οι μεγάλοι εκφραστές της Ελλάδας επιβεβαιώνουν αυτό το φαινόμενο. Ειδικά, ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Κωστής Παλαμάς.

Ο Βενιζέλος ξεκινά ως προοδευτικός. Παρακινεί τον Γιαννιο και ιδρύονται τα εργατικά Συνδικάτα. Προβαίνει σε αστικές μεταρρυθμίσεις, αλλά ακολουθώντας τη φορά της Δύσης, που είναι η φθορά της αστικής πολιτικής, γίνεται όλο και πιο συντηρητικός. Αντιδρά βίαια στο συνεχώς αυξανόμενο Κομμουνιστικό κίνημα που δεν αφήνει περιθώρια για προγράμματα σοσιαλιστικής αλλαγής, γιατί πιστεύοσαν τότε πως η ταξική επανάσταση, όπου νάναι θα πραγματοποιηθεί. Κι ο Βενιζέλος είναι εκείνος που πρώτος κηρύσει την Αντεπανάσταση ψηφίζοντας το Ιδιώνυμο.

Ο Παλαμάς παρουσιάζει ανάλογο φαινόμενο. Τον είχε γαλουχήσει το αρματωλικό, ο Σωλομός, ο Βαλαωρίτης, ο Κάλβος που τον ανακαλύπτει και μας τον αποκαλύπτει καθώς και οι ξένοι θάρδοι της αστικής δημοκρατίας, ο Βίκτωρ Ουγκώ, ο Μιστράλ που μεταφράζει έξοχα τον ύμνο του. Τον έχει γητέψει ο Μπάυρον. Δίνει τον «Δωδεκάλογο του Γύφτου» όπου εκτός από τις καταπληκτικές σε ποιητικό οίστρο στροφές υπάρχουν και καταλυτικές σε στοχασμούς αποστροφές. Όταν όμως αργότερα αρχίζει την δράση της η Οκτωβριανή επανάσταση την αποδοκιμάζει ο Παλαμάς κι αναφωνεί «λύκοι, λύκοι, μπόλσεβίκοι».

Ένας δημιουργός και καλλιτέχνης έχει προσωπικότητα και αισθητήρια και αισθαντικότητα και ιδέες. Ειδικότερα ο ποιητής. Πίστη ή απιστία, αισιοδοξία ή πεσιμισμός, όλες οι εναλλαγές μπορούν να εμφανίζονται και να εξαφανίζονται σ' αυτόν. Εκείνο που τελικά θα τον κρίνει στη συνείδηση της λογοτεχνίας — γιατί έχει συνείδηση η λογοτεχνία — είναι το καλοπροαίρετο που βάση και κίνητρο έχει τον ανθρωπισμό.

Μιά «Ασάλευτη Ζωή» ο Παλαμάς στοχαζόταν, αισθανόταν, έγραφε, μνημείωνε. Τελικά και η στάση του στα μεγάλα προβλήματα και ιδιαίτερα στο γλωσσικό που ήταν το μεγάλο θέμα τότε που πολλοί το ταύτιζαν με την πολιτική, υπήρξε ουσιαστική προσφορά. Πάνω όμως απ' όλα είναι το έργο του που μετράει και που αποτελεί μέγα κεφάλαιο για τη Νεοελληνική Λογοτεχνία.

Σε κάθε έργο άξιο που μνημειώνεται στο χρόνο, μπαίνει και η εποχή, είτε θελητά, είτε αθέλητα. Στο έργο

του Παλαμά διακρίνεται και ξεχωρίζει με όλα τα στοιχεία της, θετικά ή όχι.

Η εποχή μας είναι αντιρητορική και αντιρωϊκή. Οι συνθέσεις και οι αποσυνθέσεις βρίσκονται σε προχωρι-

μένα στάδια. Η ιστορία προχωρεί προς τα μπρός. Άλλοτε ανοδικά, άλλοτε καθωδικά. Στο σήμερα κυριαρχεί ο Καβάφης. Όμως το αύριο, εάν η Ελλάδα πρόκειται να επιβιώσει, στον Παλαμά.

Ο ρυθμός και το πάθος

Σήμερα, μισόν αιώνα μετά το θάνατο του Παλαμά, που εστάθη και θάνατος του φόβου για τις κατεχόμενες ψυχές, η «βαριά σκιά» του ποιητή, όπως την ονόμασε ο Κ.Θ. Δημαράς, φαίνεται ότι πήρε να διαλύεται και να αδυνατίζει. Και πια, τα ερωτήματα αν το έργο του εξακολουθεί να σημαίνει κι αν η προσωπικότητά του φαίνει, προσποιούνται ότι εγείρονται στο θάβρο του αυτονόητου αν κιόλας δεν θεωρείται από πολλούς λογοτεχνικός πουριτανισμός ή οπισθοδρόμηση το να ασχολείσαι με το παλαμικό έργο ως υπάρχον και δρών και όχι ως υπάρξαν, όπως και με το έργο του Σικελιανού, ή σε μικρότερη αλλά σημαντική κλίμακα, με το έργο του Μαλακάση ή του Γρυπάρη.

Πόσο στέκει ως πούμε ο λόγος του Ι.Ν. Γρυπάρη «είμαστε όλοι παιδιά του Παλαμά»; Ένας τρόπος για να θρούμε μιά πρώτη απάντηση είναι να στραφούμε στο Σεφέρη, που ακριβώς επειδή «ασκήθηκε τεχνικά μέσα στο εργαστήριο της γλώσσας του Παλαμά» (Π.Δ. Μαστροδημήτρης, «Νεοελληνικά», τομ. Γ' «Γνώση», 1988) οδηγήθηκε στην αστικότερη δική του δημοτική στη «Στροφή» του, μια σχεδόν προγραμματισμένη τελετουργική πατροκτονία, ο παλαμικός τρόπος πολεμείται θέβαια, ανασκευάζεται με μιά αγάπη θανάσιμη, ανασυντίθεται και εκτρέπεται, για να προσικονομήσει έτσι ο ποιητής ό,τι αργότερα κατόρθωσε, όμως εξακολουθεί να υπάρχει και όχι σαν απόρητος ή φόβος αλλά σαν πηγή αναβάλλουσα, διασήμως αναβάλλουσα, να αναδρύζει με αδέσποτο πλούτο, υπερβαίνοντας το σεφερικό πρόγραμμα, και ταυτόχρονα να αναγκάζει τον Σεφέρη να αναβάλλει και να καθυστερεί την τελεσίδικη διαφυγή από την παλαμική κληροδοσία.

Και ύστερα πόση από την αναγνωρισμένη για τον Παλαμά «λυρική σπουδή» κατοικεί, αλλιώς ρυθμισμένη, στο έργο του Ελύτη, και πόσα ίχνη του παλαμικού ποιητή - ιεροφάντη και προφήτη μπορεί να εντοπιστούν στα ελυστικά ποιήματα; Και ποιον γόνο κατέλιπε η σατιρική του ορμή στον Κ. Γ. Καρυωτάκη αλλά και στον Μανόλη Αναγνωστάκη; Και η εύροια αφ' ενός του Γιάννη Ρίτσου που δεν απέχει πάντοτε από την αυτοανατύπωση, η ι-

δεολογική αφ' ετέρου ορμή της ποίησής του, που αρκετές φορές ματαιώνεται στο όριο της λαϊκότητας προφάνειας, σε ποιά σχέση, ενδεχομένως ακόμη και πτωτική, βρίσκονται με τα παλαμικά πρότυπα;

Λοιπόν; Ίσχυσε τελικά για τον ίδιο τον Παλαμά ο δικός του γνωστικός στίχος «καταποτήρας ο Καιρός πέρασε και από σένα»; Και αν ναι τι να 'φταιξε γι' αυτό πέρα από τη μίζερη εκπαίδευση που πρόχειρα μας μαθαίνει ό,τι πιο εύκολο και ακίνδυνο των ποιητών, ως πούμε τον «Ολυμπιακό Ύμνο» πέρα από την πάντοτε εξωστρεφή παιδεία μας, και πέρα από την αμνήμονα, μα φυσική, σπουδή να χρησιμοποιούμε κάθε νέα θεωρία ή τεχνολογική αναζήτηση σαν ανάχωμα που μας χωρίζει από το ως τότε κατορθωμένο.

Ο Παλαμάς μεγάλωσε την ποίησή του και τον αχώριστο, λογισμό του μέσα στις αντιφάσεις του δεν τις εξόρκισε, καθώς εμείς το συνηθίζουμε, μα τις πολέμησε, τις έκανε ρητές, τις δεξιώθηκε άτμητες, τις υπήρξε. Βαθιά διχασμένος, «συγκλονισμένος από το ρυθμό της Αντίθεσης», όπως καλά το έδειξε ο Κ. Θ. Δημαράς στη μελέτη του του 1943 «Κωστής Παλαμάς. Η πορεία του προς την τέχνη» (επανεκδόθηκε από τη «Νεφέλη» το 1989) έκανε την ποίησή του ένα πεδίο όπου, υπό κλίμακα, αναπτύχθηκαν όλες οι αντιπαλότητες και δόθηκαν όλες οι μάχες που γίνονταν στο σύνολο του εθνικού χώρου, και όχι μόνο του καλλιτεχνικού. «Της επικής μου θάλασσας τη γαληνιά τη δέρνουν/ παθητικές ανεμικές και λυρικά μελτέμια» έγραφε στη «Φλογέρα του βασιλιά», δίνοντάς μας δείκτη καλό και στο ίδιο έργο του αυτοϊστορείται ως «ποιητής και δυνατός και λιγοθυμισμένος».

• Δημιουργός γλώσσας

Σ' αυτή τη θάλασσα, πολλά τα πλεούμενα και γνώση και συγκίνηση, και γλώσσα και μουσική, και πρόγραμμα και όραμα, και λυρισμός (που αυτός τον απέσπασε από τη φλούδα και τον αιμάτωσε) και έπος και σάτιρα και πόνος. Και πάθος. Ο ίδιος και πάλι, το όρισε: «Τέλος κι αρχή το Πάθος». Με κεφαλαίο το πι. Το Πάθος, λέει ο

‘Αγρας, «είναι ο ποιητικός νόμος του Παλαμά».

Και πάθος σημαίνει ξόδεμα. Σημαίνει δόσιμο. Σημαίνει ν’ αγαπάς και το πιο ταπεινό, να εναντιώνεσαι καμιά φορά και στο ασήμαντο, να είσαι τρυφερός και με την ήρα ακόμη και να μην αφήνεις να μπλέκει, άσθηστη, με τους τελειωμένους στίχους σου. Σημαίνει να κινδυνεύεις κινδύνους πολλούς κι ανάμεσά τους της πολλιλογίας, της διδαχής ή μιάς ευρύτητας που αραιώνει την πυκνότητα. Αλλά πώς αλλιώς θα γινόταν ο Παλαμάς και δημιουργός γλώσσας και δημιουργός κριτικής ιστορίας και δημιουργός λογοτεχνικής συνείδησης και οραματιστής και προφήτης — και πόσες φορές δεν ονομάζει προφήτη τον ποιητή...

Πάθος σημαίνει να υπάρχουν και μέσα από τις λέξεις και πέρα από αυτές, να μην ετοιμάζεις το γλιτωμό σου στον όποιο πύργο σου, και να «ευτελίζεις την ζωή σου» (την αριστοκρατική σύλληψη της ζωής σου ίσως· γιατί πόσοι «άνθρωποι του πνεύματος» δεν πειράστηκαν από αυτή τη δόξα και δεν θεώρησαν τη διαφορά τους μεγαλείο;) με των πολλών την συνάφεια και για των πολλών τον καημό. Σημαίνει να εφευρίσκεις ολοένα την καλοσύνη σου, κι ολοένα τον εαυτό σου να δωρίζεις· κι ο Παλαμάς είναι, ακόμη είναι, ένα υπέροχο δώρο που η απόλαυσή του απαιτεί πάθος ισότιμο με το δικό του — που όμως παραμένει δυσεύρετο ή πνίγεται από τις περικοκλάδες που παράγει ο πόθος του νεοτερισμού όταν ακκίζεται.

«Ο Παλαμάς είναι παραδοσιακός, γιατί να τον διαβάσουμε;», ακούγεται ψέγων ο μεταμοντέρνος κοινός τόπος. Μα επειδή είναι η παράδοσή μας η απολύτως ενήμερη της εποχής της και του ευρωπαϊκού περιγύρου της, η απολύτως ενήμερη των προδρόμων της, άμεσων και απώτατων, η απολύτως νεοτεριστική. Όταν ο Παλαμάς καταργούσε την τομή του δεκαπεντασύλλαβου αιρόμενος πάνω από μιά προίκα αιώνων, γιατί τέτοια τομή υπήρχε και στον δακτυλικό εξάμετρο, καινοτομούσε με παραδειγματικά σεβαστική αντίληψη και εν ταυτώ αποτελεσματική — ό,τι μας λείπει.

Και όχι απλώς σεβασμός παρά υποταγή εκούσια και αυτοταπεινώση γενναία. Διότι δεν είναι λόγος κενός και αυτάρεσκος ο λόγος που χρησιμοποιεί το σκληρότατο ρήμα «σέρνεται» για να εικονίσει τη σχέση της γραφής του με τη φωνή και το ρυθμό από τον οποίο γαλακτίστηκε. Αν η αδικία μας θιαστεί, δεν θα τολμήσει να δει τίποτε πέρα από το φολκλόρ σε τούτους τους στίχους:

**«Γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολιτικά
μακρόσυρτα τραγούδια ανατολίτικα,
λυπητερά,**

**πως η ψυχή μου σέρνεται μαζί σας
Είναι κυμένη από τη μουσική σας
και πάει με τα δικά σας τα φτερά».**

Αν όμως ο αναγνώστης (που εδώ πρέπει να υπάρξει και ως ακροατής) αφήσει για μιά στιγμή παραπέρα τις θωρακίσεις του τις θεωρητικές, αν λύσει τους κόμπους του, θα δει να υποδηλώνεται, και ταυτόχρονα να πραγματώνεται, σε αυτούς ακριβώς τους στίχους ο τρόπος ανάκτησης της παράδοσης. Η ψυχή του ποιητή σέρνεται για να υψωθεί ο λόγος του να τελειώσει σε μουσική.

● Σύμμετρος στοχασμός

Σε μουσική, λοιπόν. Σε τραγούδι (να και κάτι άλλο που χρωστάμε και σε αυτόν: μας υπέδειξε ότι τα δημοτικά δεν έχουν συλλεκτική αξία παρά αξία χρήσης και απόλαυσης). Αυτή ήταν η εμμονή του Παλαμά. Κι αυτή η ποίησή του: σύμμετρος στοχασμός. Μας το δηλώνει αυτό κατ’εμπειρία, τότε με αγωνία που χάνει το «άπιαστο» και το «απαράδοτο», τότε σαν διαβεβαίωση. Πότε με τα μέτρο που χρησιμοποιεί (όπως το «Μουσικήν ποίει, και εργάζου» του πλατωνικού «Φαίδρου», που υπάρχει ως γενικός δείκτης στο «Δωδεκάλογο του γύφτου») και πότε με τους στίχους του.

Στη «Φλογέρα του βασιλιά» λόγου χάρη βεβαιώνει: «Δεν ξέρω παρά να τραγουδώ» Ή πάλι υποδεικνύει τη (σταθερά ομολογούμενη) απειλή της διαφυγής:

**«Μα εγώ φλογέρα μυστική και ονειροχτυπημένη / το καταλόγι τεχνικά
δε δύναμαι να πλέξω / για να ιστορίσω
ξάστερα...». Και στον «Δωδεκάλογο
του γύφτου»: «καθώς δένω και το λόγο /
δαίμονα και ξωτικό / στο χρυσό το
δακτυλίδι / στο Ρυθμό».**

Με κεφαλαίο ο Ρυθμός, όπως αλλού το άλλο μισό του κρίσιμου οδηγητικού ζεύγους, το Πάθος. Γιατί για τον Παλαμά «απάνου απ’ όλα είναι ο ρυθμός μαγνήτης». Αφού «τα πάντα μέτρο». Και αφού «τα πάντα και τ’ ανίερα ο ρυθμός τ’ αγιάζει» (τα τρία αυτά σπαράγματα από τη «Φλογέρα του βασιλιά»). Κάπως παράφωνο και παράταιρο ακούγεται αυτό στην πεζολόγο εποχή μας, που το γραμμάτιο του ελεύθερου στίχου εισπράχτηκε πολλές φορές σαν αποδέσμευση από οποιασδήποτε λογής μουσική και μέτρο. Και πως ταιριάζει εδώ, επιτέλους διδακτικός, ο άλλος στίχος του Παλαμά: «Ελεύθερος, του στίχου μόνο υπάκουος».

● Δύσκολος ποιητής

Δύσκολος ποιητής ο Παλαμάς και ας έχει ετοιμάσει αντίθετη γνώμη η λειψή παιδεία μας. Και ας μην το παραδέχεται ο ίδιος όταν λέει, διαβάζοντας ακριβώς την κρίσιμη «Στροφή» του Σεφέρη: «Ανήκω σ' εκείνους που το κλειδί τους χρειάζεται, όσο και αν μερικοί, μπορεί απρόσεκτοι, με βρίσκουν δύσκολο, ή άλλοι ανόητοι ασφαλώς,

με χειροτονούν «ακατάληπτο». Δύσκολος διότι ο νους του προβαίνει με άλματα συχνά εναντιούμενης φοράς και ο λόγος του συναιρεί γεννεές γενεών μνήμη, γραμματικής και γραμματολογίας: διότι η ευαισθησία του δεν μονοδρομεί, γι' αυτό ακριβώς και δείχνει να νοησιαρχείται: για να επινοήσει τη συγκίνηση όταν αυτό του υποδεικνύει το χρέος του.

Πρόσφατες θέσεις για τον Κωστή Παλαμά

ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΟΞΑΣ

Το έργο ερμηνεύει τον άνθρωπο¹

Βασικά το έργο του Κωστή Παλαμά, από την αρχή ως το τέλος, δεν είναι παρά η λυρική θιογραφία της ψυχής του, δοσμένη άλλοτε συμβολικά κι άλλοτε επιγραμματικά, μ' έξαρση λυρική ή με θρήνο σπαραχτικό. Ο ίδιος άλλωστε λέει σχετικά: «Το τραγούδι μου... το γεννούν τα περιστατικά της ζωής.

Έτσι τον ακούμε άλλοτε να μας ψιθυρίζει διακριτικά κι άλλοτε να μας φωνάζει λυγμικά, λόγω θγαλμένα από τ' άδυτα βαθιά της ψυχής του: Μου τρώει γιαγκίνι τη καρδιά και το κορμί μαράζει («Γύφτισα», Κ. Λιμν.)

Όλα μου αρώστιες, έγνοιες, ντροπές και λύπες
Κι είμαι σα γυμνό κορμί γεμάτο τρύπες.

(«Η φωνή που δεν τρέμει», Περ. και Χαίρ.)

Μα εγώ δειλός δεν ξέρω να ζήσω τη μεστή
ζωή που τη ζουν τα πλήθη, τη ζούν κι οι χωριστοί.
(«Οι τάφοι», Παράκαιρα)

Τελικά το άγχος θρονιάζει στην ψυχή του ποιητή με την μορφή μιάς εναγώνιας προσδοκίας που στέκεται ψυχονυχτοφρουρός με το ένα μάτι πάντα μισάνοιχτο έτοιμος ν' αλαφιαστεί με το παραμικρό μαμουδιού σούρσιμο, μύγας πέταγμα, ίσκιου γκίξιμο...

Η ζωή μου κουλουριασπό σκουλήκι...
ενός ίσκιου το γκίξιμο το τρέμει...

(Σαρ. Γυμν. α' 13)

Κατάσταση ανυπόφορα καταθλιπτική και διαβρωτικά εναγώνια που την είχα αποκαλέσει αλλού με τον όρο «δαμόκλειο σύμπλεγμα» και που με δύο απλούς και τόσο τραγικούς στίχους του την καθόρισε με σαφήνεια ο ποιητής:

1. Απόσπασμα από το βιβλίο «Παλαμά», Ψυχοκριτική και ψυχοβιογραφική μελέτη του Άγγελου Δόξα, γραμμένη ύστερα από επίμονη επιθυμία του ποιητή (σελ. 480 έκδ. Κολλάρου, εξαντλημένη).

Είναι σαν κάτι να προσμένω

κακό, κι απ' το καρτέρι μου πεθαίνω.

(«Πόνος», Περ. και Χαίρ.)

Χωρίζοντας τη ζωή του ποιητή σε τέσσαρες περιόδους από 21 χρόνια η καθεμιά, εξετάζουμε την πρώτη, με την αξία που έχει στην περίοδο αυτή το προσεκτικό κοίταγμα σημαντικών περιστατικών της παιδικής και της εφηβικής ηλικίας. Στην περίοδο τούτη το έργο του είναι αμορφοποίητο αλλά τα περιστατικά της ζωής του είναι σημαντικά σε διαφώτιση τόσο του έργου του όσο και της κατοπινής οριστικής διαμόρφωσης της ψυχουσύνθεσής του και της ζωής του.

Η δεύτερη περίοδος 21 - 42 χρονών είναι η εποχή που φορμάρει την ποίησή του, τακτοποιεί την κοινωνική του θέση και θεμελιώνει την οικογενειακή του ζωή.

Η τρίτη περίοδος, των 42 - 63 χρονών, περιόδους ωριμότητας του ανθρώπου και κατασταλαγμένης δημιουργίας κάθε συγγραφέα και καλλιτέχνη, μας δίνει και στο βίωμα του Παλαμά το σημαντικότερο μέρος του έργου του και κυρίως η πρώτη επταετία (42 - 49 χρονών) της περιόδου τούτης, μέσα στην οποία βλέπουν το φως, η «Ασάλευτη Ζωή», «Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου» και η «Φλογέρα του Βασιλιά».

Στην τέταρτη περίοδο των 63 - 84 χρονών, είναι η συνέχεια και το τέλος του έργου του και της ζωής του.

Μέσα από το κοίταγμα του έργου του των τριών ωριμων περιόδων προβάλλει όλο το ψυχικό βίωμα του ποιητή. Όχι μονάχα επειδή μας λέει ότι τα τραγούδια του ιστορούν τη ζωή του αλλά και γιατί τούτο ανταποκρίνεται στο έργο κάθε λυρικού.

Τα στοιχεία της αυτοπαρατήρησης στο έργο του Παλαμά βρίσκονται κυρίως στα από την «Ασάλευτη Ζωή» και πέρα διβλία του. Είναι τα έργα της ωριμότητας, όπου ο ποιητής μας δίνει την υ-

ποκειμενική του ποίηση που όσο σκεπασμένη κι αν είναι από το σύμβολο, ξεδιαλύνεται από την αναλυτική έρευνα κι όταν στις «Εκατό Φωνές» (αρ. 1) λέει:

Το δικό μου γκρεμό κανείς δεν ξέρει
Ήξω από με...

δεν το λέει με την πρόθεση της απόκρυψης, μα με το παράπονο πως δεν καταλαβαίνουν τον πόνο του. Δέκα χρόνια αργότερα άρχισε να θγάζει στο φως της ημέρας τα μυστικά της ψυχής του είτε σε διάφανο μαγνάδι τυλιγμένα, είτε σε τούλι πυκνό σα σκοτάδι βαθύ. «Για τίποτε δεν ντρέπουμε, τίποτε δε σωπαίνω...» («Γυναίκες», Βωμοί). Όσο για το μιστικό το θαμένο στ' αμίλητα θάθη της ψυχής του, προχώρησε σ' ένα συμβιβασμό:

Κι αν κανείς το μαντέψει,
Νά ειν' αργά,
Σαν πάψει να θογγά
Μέσα μου η μαύρη σκέψη...

(«Νόμος», Περ. και Χαιρ.)

Κι αργότερα πρόσταξε πιά αδίσταχτα στη Μούσα του:

Γράψε. Ας θογγήξει κι ας ξανοιχτεί
Με την αλήθεια της η ψυχή μου.

(Παθ. Κρυφομιλ., αρ. 6)

Όταν οι πίκρες της ζωής θάραιναν την ψυχή του, μιά λυτρωτική ανάγκη τον έσπρωχνε σε λάφρωμα εξομολογητικό. Στα «Χρόνια μου και τα Χαρτιά μου» η κάθαρση αυτή γίνεται όσο παίρνει πιά αδέσμευτη και μάλιστα παρακινητική για την έρευνα της ζωής του από τον κριτικό. «Ο χωστός κριτικός, λέει, γίνεται βιολόγος και φυσιολόγος απάνου στους διανοητικούς οργανισμούς... Είναι κάτι κούφιο και κάτι που κρατιέται στον αέρα, τό μίλημα για το έργο ενός ποιητή, χωρίς ο κριτικός να καταλάβει, πόσο σφιχτά και αχώριστα με το έργο τούτο είναι δεμένη η ζωή του ποιητή» (Χρ. και Χα. τ. 1, σ. 31 - 38).

Κωστής Μεραναίος

Ο Κωστής Παλαμάς ο Εθνικός και Ανθρώπινος

«Ένας εγώ και ζώ για χίλιους»
Κ. Παλαμάς

● Δωδεκάλογος του Γύφτου

Ν' αγγίζεις την ανθρώπινη μοίρα σου τότε μονάχα το μπορείς, αν αγγίζεις τη μοίρα του λαού σου. Και θα χρειασθεί ν' αναδιπλωθεί η ψυχή σου, για ν' αφουγκρασθείς μέσα στο ίδιο σου το χτυποκάρδι τον πανάρχαιο ρυθμό της ιστορίας, καθώς αρχίζει από τα αρχέγονα θάθη και χάνεται μέσα στους οραματισμούς του μέλλοντος. Και τούτο δεν θάναί μόνο μιά αναδρομή ανάμνησης, αλλά μιά δημιουργική ανάκληση στη ζωή των αρχαίων δυνάμεων που μας κυβερνούν, που συνιστούν τον ιστορικό λόγο μας και λυτρώνουν και καθιερώνουν τη συνείδησή μιάς αποστολής.

Κι' αυτήν την αποστολή ενός λαού, που είναι το εθνικό και το ανθρώπινο νόημά του, μόνον η προφητική δύναμη του ποιητή μπορεί να την μαντέψει και να την κάνει ομορφιά, γνώση και πίστη. Και τούτο στάθηκε το μεγάλο και ελληνικό έργο του Παλαμά.

Κι έσκυψε πάνω από την ψυχή του κι άρχισαν τότε νάρχονται αναρίθμητοι οι αιώνες, τα ιδανικά οι αγώνες σε μιά ατέλειωτη σειρά από δόξα και καταφρόνια, από τρόπαια και κατατρεγμούς, από αλλόφρονη δύναμη και από επίβουλους σπαραγμούς. Και συντροφεμένος ομάδα από νικητές και

θύματα, από Άπτερες Νίκες και από θεβηλωμένα ιερά, από ροδοδάκτυλες αυγές και αιμόφυρτες νύχτες, είδε. Αγνάντεψε τη δύναμη του ελληνισμού σαν φοβερό και ιερό αγώνα, που στις ίδιες τις ανθρώπινες και ιστορικές εναντιοδρομίες πάσκιζε να στεριώσει ακαταμάχητη την πιά ανθρώπινη συνείδηση.

Η πνευματική αλήθεια δεν γνωρίζει συμβιβασμούς. Και δεν ξέρει να χαρίζεται

.... Δεν φθάνει να λάμπει
η αλήθεια, πρέπει και να σφάζει.

Δεν υπηρετούμε το λαό μας παίνευντάς τον. Κι αν τύχει και τον θρούμε σε μιά στιγμή ράθυμης απόγνωσης ή αν ποτέ λικνίζεται σε πλανερές αυταπάτες, γοργός και σκληρός θ' ακουστεί ο λόγος της εγρήγορσης. Κι έτσι ακούστηκε κι ο παλαμικός λόγος:

....έστεκα σαν κορφοβλάσταρο
δένδρου ακλάδευτου κι αγέραστου.

Κι' ένοιωσε τότε ν' ανεβαίνει από τις κρυφές ρίζες του ο μυστικός ψίθυρος της ιστορίας. Κι είδε αυτή τη χρυσογάλανη χώρα των θεών να υψώνεται μετέωρο ανάμεσα στις θάλασσες. Κι είδε να φεγγοβολάει η Ιδέα, θρεμμένη απ' την ακατανίκητη σωκρατική ανθρώπινη αντίσταση. Κι είδε τους σίφουνες των θαρδάρων ν' αντιμάχονται αυτήν την ιδέα και μέσα απ' το σκοτάδι που άπλωσε το πέρασμά τους, αντίκρυσε τον ελπιδοφόρο

γλυκασμό μιάς θεάνθρωπης πίστης, και τότε βα-
θύτερα αναρρίγησε μέσα του ο αρχαίος ηρακλει-
τικός λόγος: «Είς, εμοί χίλιοι». Μέσα στην καρ-
διά του σπαραττούσε ο λαός, ο κάθε άνθρωπος.
Και τότε: «Ο Γύφτος, ο ταξιδευτής, είδε να ξα-
νοίγεται μπροστά του ατέλειωτος δρόμος, δρόμος
χιλιοκαμωμένος, γιατί απ' όπου κι αν γύριζε, α-
νακάλυπτε μόνο τη μνήμη του».

Η ποίηση οδηγεί τον άνθρωπο γιατί τον α-
ποκαλύπτει. Ο Παλαμάς αποκάλυψε την ελληνικό
τητά μας. Ανάστυξε στο φως τον ανθρώπινο χαρα-
κτήρα μας. Φανέρωσε την αντιφατικότητα και την
καλωσύνη μας. Και σφυρηλατώντας αδυσώπητα
τις ίδιες τις αδυναμίες μας, έκανε τον ελληνικό
άνθρωπο καθολική αξία. Στην αμφιθυμική διάθε-
ση του 'Ελληνα σ' αυτόν τον «δίψυχον άνδρα»
βρήκε την συνθέτουσα και ζωοποιό πνοή του ιδα-
νικού και με τούτο γύρεψε να υπερπηδήσει την ε-
γώτιστική και αδρανή τύρβη της καθημερινότητας
με την αιωνιότητα του στοχασμού, που ανυψώνει
τα ανθρώπινα πάνω από τον νόμο της φθοράς.
Είμαι η σάλπιγγα μιάς ανάστασης
κι είμαι η σκάλα που αρχίζει από τη γης
και που χάνεται πέρα από τ' άστρα.

Έρθε η μεγάλη ώρα που υπερνικηθή η σκληρή
βούληση του ολέθρου, είναι η ώρα όπου ο ελληνι-
κός και ο ανθρώπινος λαός συσπειρώνεται γύρω
από το προφητικό άγγελμα του ποιητή του:
Γύφτε λαέ, άκουσέ με: το πρωτόσταλτο είμαι
σημάδι από την πλάση που θαρθή
κι ύστερα κι από ποιούς καιρούς και χρόνια πόσα!

Και στη συνείδηση του χαρούμενου ερχομού
μέσα σ' αυτήν την εορταστική ευφορία, όπου
..... γιορτάζουμε
τον συντριμό των αλυσίδων
ότι κι' αν είναι, από διαμάντια ή από σίδερα...
βλέπουμε να ξεπροβάλλει όχι μόνο η δικαίωση ε-
νός έθνους, αλλά η αξιωσύνη του ανθρώπου, η ε-
πάνοδος του Γένους από τη μεγάλη διασπορά.

Απ' αυτήν την άποψη ο Παλαμάς είναι ο ε-
θνικός και ο ανθρώπινος ποιητής μας. Ζωοποίησε
την ιστορία μας και θεμελίωσε βαθύτατα την πί-
στη στο πεπρωμένο και στον μυστικό νόμο που κα-
θορίζει το υπέρτατο νόημα του ανθρώπινου όντος.
Στα απaráμιλλα κατορθώματα και τα παθήμα-
τα του λαού του βλέπει τη σημασία της ανθρώπι-
νης αποστολής και από την απέραντη οδύνη του
αντλεί την πιο αισιόδοξη ελπίδα. Βρίσκει την πί-
στη που συντήρησε την Ελλάδα και την ύψωσε
«λαμπρομέτωπη» στην πανάρχαια, μα και στην πιο

σύγχρονη προσμονή:
Κι ο άνθρωπος ο θαριομοίρης
θα υψωθή θριαμβευτής
σε μία γη πλατειά προφήτης
μιάς πλατύτερης ψυχής.

Έτσι ο ελληνικός λόγος γίνεται πάλι το παι-
δευτήριο της ανθρωπότητας. Γιατί ακριβώς η ελ-
ληνική ιδέα, καθώς μυριόμορφη την φανερώνουν
οι αρμονικοί ήχοι του βιολίου του Γύφτου με την
μουσική μυστική έκσταση, μέσα από την άβυσσο
της καρτερίας της, τυραννισμένη βλέπει να ξανα-
γυρίζει «ο δικέφαλος αετός πούχε πετάξει μαζί
με τ' άξια και τα άγια» και να ετοιμάζεται «χρυ-
σοφτέρουγη» για τη μεγάλη της μοίρα:
Και θακούσης τη φωνή του λυτρωτή
θα γδυθής της αμαρτίας το ντύμα
και ξανά κυβερνημένη κι' αλαφρή
θα σαλέψης σαν την χλόη σαν το πουλί,
σαν τον κόρφο τον γυναίκιο, σαν το κύμα
και μην έχοντας πιο κάτω άλλο σκαλί
να κατρακυλίζει πιο βαθειά
στον Κακού τη σκάλα,
για τ' ανέθασμα ξανά που σε καλεί
θα αιστανθής να σου φυτρώνουν, ω χαρά!
τα φτερά,
τα φτερά τα πρωτινά σου, τα μεγάλα.

Και τότε μιά ελληνική και ανθρώπινη άνοι-
ξη θ' ανθίσει πάνω σ' αυτήν τη γή, που της λά-
θωσαν βαθειά τα σωθικά οι βάρβαροι και την
κούρσεψαν οι θέβηλοι.

Έρχεται το βασίλειο του στοχασμού, της αρ-
μονίας, η ώρα της ανθρώπινης γαλήνης, η ώρα
που με τη μουσική του Αμφίονα χτίζονται καινούρ-
για τείχη:
Κι απ' τη σκέψη κι απ' τα μέτρα μας
γίνοντ' άνθρωποι και Παρθενώνες.

Κι όλα αυτά είναι ο Παλαμάς. Παλλόμενη και
πολύφωνη ψυχή ενός λαού. Και κάθε ώρα και κά-
θε στιγμή ζει και γιγαντώνεται μέσα μας οδη-
γώντας μας, σαν την πύρινη στήλη, ανάμεσα από
τις ερήμους της ανθρώπινης αγωνίας μας. Και μα-
ζί με τους Πλάτωνα, τους Πλήθωνα και τους Δι-
γενήδες στη μακάρια ώρα της προσδοκίας μας.
Εκεί όπου ξεπερνιούνται οι αδυναμίες και οι αντι-
νομίες, εκεί που ξαναζεί θριαμβικά η ψυχή του
Πάνα. Κι' είναι αδελφωμένη όλη η πλάση κι' οι
άνθρωποι και τα πουλιά και τα βοτάνια και οι
θάλασσες και οι κάμποι. Είναι το ελληνικό κήρυγ-
μα ενός ανθρώπινου οδηγητή, που περήφανος μας
φέρει το μεγάλο του άγγελμα:

Κι αν πέσαμε σε πέσιμο πρωτάκουστο
και σε γκρεμό κατρακυλίσουμε
που πιο βαθύ καμμία φυλή δεν είδε ως τώρα

Νίκος Παπάς

...«Του κόσμου είμαι πολίτης — Πατρίδα έχω τη γη. — Γιατί αν κλειείς ζωές μύριες μέσα σου — και μία δροσοσταλίδα — κι η πιο στενή λουρίδα — πατρίδα πλατεία σαν ουρανός... / Ακούστε με: είμαι του καιρού μου και όλων των καιρών / ...Στης πολιτείας τη μάνδρα οι λύκοι, οι λύκοι — κι οι μπολσεβίκοι... / ...Στο πρώτο μοσκοδόλημα ενός λόγου μακρινού — μου δάκρυσαν τα μάτια / Στο ταξίδι που σε πάει ο μαύρος καδαλλάρης — πρόσεξε απ' τα χέρια του — τίποτα μην πάρεις... / Το στερνό το χτένισμα — με τ' ασημένια χτένια — πάρτε απ' τη μανούλα σας — μαλλάκια μεταξένια... μήπως και του Χάροντα — καθώς θα σε κοιτάξει — του φανείς αταίριαστο και σε παραπετάξει... / Ξένε, σ' αυλάκωσε ο καιρός, βαθιά τα μάγουλά σου — κι είσαι σα θράδυ ξένη και λαμποκοπάς — από το χιόνι επάνω στα μαλλιά σου — θέλεις τραγούδι της ζωής ή το τραγούδι του θανάτου; — Θέλεις τραγούδι του ωκεανού ή το τραγούδι του ωκεάνειου νου; Τραγούδι τραγουδήστε με χιλιотραγουδισμένο — με το πανάρχαιο βιολί — το μεταχειρισμένο, με το γλυκό — γλυκό βιολί — της νειότης τραγουδήστε με τ' αφρόντιστο τραγούδι — και το τραγούδι των ολόχλωρων καρδιών — τα μάτια, ω Μοίρες, κλείστε με — με το βιολί των είκοσι χρόνων...»

«...Απ' όπου κι αν παραθέσεις στίχους του, από την κατακλυσμιαία πλημμυρίδα των στίχων του, από τον πρόλογο της «Ασάλευτης Ζωής» ως τον «Τάφο», από τα συνθετικά του, τα διεθνιστικά και κοσμοπολίτικα ως τα εθνικά και τα λυρικά ελεγειακά του, ο Παλαμάς είναι αυτός, είναι ο ίδιος: «Σύγχρονως κι όλων των καιρών», απόντας και παρών, αυτός κι ο άλλος, εγώ κι εσύ, ατομικός, ομαδικός, βασιλόφρονας και επαναστάτης, άγριος και τρυφερός θάρδος των «Εκατό Φωνών» αλλά πάντοτε ποιητής με φωνή, ποιητής με ορμή, ποιητής με φρόνημα, με ιδέες, με νοήματα, χωρίς περιστροφές, απροκάλυπτος, ηρωϊκός, συντηρητικά προσαρμοσμένος στην παράδοση και τότε καταραχτώδης συντριφτής κάθε φραγμού κι επιφύλαξης...

Μεγάλη σημασία της γλωσσικής κληρονομιάς που καταλείπουν στις μελλοντικές γενιές οι πατρι-

είναι γιατί με των καιρών το πλήρωμα
όμοια βαθύ εν' ανέσασμα μας μέλλεται
προς ύψη ουρανοφόρα.

άρχες του λόγου. Και του Παλαμά η προσφορά είναι θυσία. Θυσίασε ίσως μεγάλο μέρος του ποιητικού του έργου για το πλάσιμο της δημοτικής. Γιατί ο Σολωμός δεν είχε να διαλέξει, δεν είχε πάνω στο γλωσσικό ζήτημα «διανοηθεί». Βρήκε μία γλώσσα που ζητούσε να μιλήσει στα ελληνικά όταν γύρισε με λιγοστά λόγια της πατρίδας του απ' την Ιταλία κι έσκυψε στη μία πηγή που υπήρχε: στο δημοτικό τραγούδι. Ο Παλαμάς συλλογίστηκε, ήξερε βαθιά τα ελληνικά, συντάχτηκε με τη γλωσσική επανάσταση κι ανέλαβε με την ποιησή του να οργανώσει εθνική, λαϊκοδημοτική λογοτεχνία. Μόνο με τα λογοτεχνικά και μάλιστα τα μεγάλα λογοτεχνικά έργα, επιβάλλεται μια καινούργια, ζωντανή γλώσσα. Μπορούμε να πούμε, πως δίχως τον Παλαμά, η δημοτική γλωσσική επανάσταση θα μεταβάλλονταν σε μία κωμικοτραγική υπόθεση, δηλαδή σε μία γλωσσική τραγωδία!

Τα δύο συνθέματά του ο «Δωδεκάλογος του Γύφτου» κι η «Φλογέρα του βασιλιά» είναι τα θεία κείμενα της ελληνικής Μούσας, τα δύο έπη της ελληνικής φυλής, από τη νεώτερη ποίηση δοσμένα. Ο ελληνικός κόσμος, μέσα από τις αοριστίες και τις ποιητικές μελωδίες της «Ασάλευτης Ζωής», διαγράφεται κι όλος σε κάποια λυρικοθεματικά δαθίσκια της ψυχής. Ο παλιός ο κόσμος, η ίδια η γή μας, οι πολιτείες μας με τη δόξα και την κατάντια του, τη σημερινή, η μνήμη και η ιστορία με τη στυγνή πραγματικότητα.

Πιστεύω πως ο Παλαμάς είναι ένα τόσο σημαντικό πρόσωπο στην ιστορία της Ελληνικής ποιητικής έκφρασης γιατί με δυό λέξεις, είναι το σημείο όπου λύεται και ξεσπά και θρίσκει την κάθαρσή του ένα υπόκωφο δράμα που παίζεται χιλιάδες χρόνια για τον Ελληνισμό

Γιώργος Σεφέρης

Δοκίμες α' τόμος V «Ικαρος» 1981

● Βιβλιογραφία

✱ Ποητική Ανθολογία του Παράνθη

✱ Καινούρια Εποχή τεύχος 1983.

✱ Εφημερίδα «Καθημερινή» Φλεβάρης 1993.

Η Γυναίκα στον Κινηματογράφο

Μέρος Β'

Η γυναίκα στο μιούζικαλ

Το μιούζικαλ - κατ' εξοχήν αμερικάνικο είδος - μαζί με το γουέστερν - γαννιέται με την εμφάνιση του ηχητικού κινηματογράφου και ολοκληρώνεται στα μέσα της δεκαετίας του '50. Αργότερα με την επικράτηση της τηλεόρασης αρχίζει η παρακμή.

«Ο τραγουδιστής της Τζάζ» (1927) είναι μία προδρομική ταινία του είδους. Το «ALL THAT JAZZ» (1978) και «Καμπαρέ» (1972) του Μπόμπ Φόσσυ είναι τα τελευταία αμφιλεγόμενα δείγματα του είδους.

Η γυναίκα στο μιούζικαλ είναι ένα έκθεμα στο βλέμμα του θεατή καταυγαζμένο με φως και πλημμυρισμένο από μουσικούς ήχους. Γίνεται εστία ταυτίσεων από όλους τους θεατές και φετιχιστικών λειτουργιών, αντικείμενο ερωτικής επιθυμίας.

Μέσα στο κλειστό, μαρκισσιστικά εννεχόμενο κόσμο του μιούζικαλ, η γυναίκα αποτελείσε βασικό παράγοντα διατήρησης της ζωής. Δηλαδή της ζωηρότητας των βλαμιάτων και της διάρκειας της απόλαυσης. Δεν ενδιαφέρει εδώ ούτε η οικογενειακή τάξη, ούτε η κοινωνική λειτουργία της πατριαρχικής ιδεολογίας. Η γυναίκα είναι είδωλο. Μέρος ενός εκθαμβωτικού μηχανισμού θεάματος. Οι εξωτερικές της σκέψεις είναι δευτερεύουσας σημασίας.

Το μιούζικαλ είναι οργανωμένο ως θέαμα με κεντρικό άξονα το γυναικείο σώμα. Ντυμένο, ημιγυμνο, εύκαμπτο, καλλίγραμμο, απολαυστικό.

Η σκηνοθεσία του έχει διπλό σκοπό, την εγκατάσταση της μουσικής και του χορού στο φιλικό χώρο και τη δοξολογία του γυναικείου σώματος. Δεν είναι συμπτωματικό ότι μια σειρά μεγάλων σταρ του Χόλυγουντ προήλθαν απ' το γοητευτικό κόσμο του μιούζικαλ. Από την Τζουν Άντerson ως την Τζούλι Αντρισ και την Λίζα Μινέλλι. Συνήθως ολόκληρη η δομή ενός μιούζι-

καλ στηρίζεται στην παρουσία και την λειτουργία μιας γυναίκας σταρ.

Το μιούζικαλ χαρακτηρίστηκε (μαζί με το μελόδραμα) ως γυναικείο είδος. Όχι μόνο γιατί μέσα σ' αυτό διασπάζει η γυναικεία παρουσία, αλλά γιατί προορίζεται σε γυναικείο ακροατήριο. Μέσα από την αμορφιά των εικόνων και στο

Του Γιάννη Βυθούλκα

γλυκακρό των ήχων είναι ευχαρίστηρη η ταύτιση των γυναικών - θεατών.

Όσον αφορά την πλοκή, περιτρέφεται σχεδόν καθ' ολοκληρία στο στερεοτυπικό ερωτικό ρομάντσο. Εδώ ο θεατής υποφιάζεται ακόμη και έξω από την αίθουσα ότι θα δει μια παραλλαγή του είδους. Το σίγουρο πάντως είναι ότι όσο διάσημη και φωτισμένη με τα φώτα της προβολής και αν είναι, υπόκειται σε ένα ξηρό κανόνα. Είναι ερωμένη και φίλη, πιθανόν σύντροφος κάποιου άντρα.

Έτσι λοιπόν θα λέγαμε ότι το μιούζικαλ παρ' όλο που ασχολείται με την γυναίκα, συγκεντρώνει το ενδιαφέρον του στην αντρική απαίτηση. Λαμπρύνει μ' άλλα λόγια τη γυναίκα, λησιμονώντας τις γυναίκες και ικανοποιώντας τον άνδρα. Πρόκειται για ένα είδος γυναικείο στο χαρακτηρισμό, ανδρικής όμως σκοπιμότητας στην πραγματικότητα.

Η γυναίκα στο μελόδραμα

Το μελόδραμα θεωρείται σαν ένα καθαρά γυναικείο είδος. Ταινίες που αφηγούνται «ιστορίες αγάπης, απώλειας, σφοδρής επιθυμίας και θυσίας», συμπεριλαμβάνονται στο είδος αυτό. Κατ' επέκταση τοποθετήθηκε στην ίδια σειρά με τις σαπουνόπερες τις κλασικές ταινίες και τα απόρρητα ρομάντσα.

Το μελόδραμα δεν έχει ομοιογενή χαρακτηριστικά γραφής και ύφους. Η κιν) κή Βιρτζιλιανία διοχέτευε μέσα απ' τις ταινίες του ανθρώπινα «δράματα» όπου έμπλεκαν ανθρώπινα πάθη. Έτσι μια σειρά από υποδιαιρέσεις θα μπορούσαν να καταγραφούν: μελόδραμα εγκλήματος, ψυχολογικό, οικογενειακό, ρομαντικό δράμα, μητρικό μελόδραμα, ίσως και οι «φεμινιστικές» ταινίες.

Οι μελετητές έχουν συμφωνήσει ότι το μελόδραμα αποτελεί το είδος στο οποίο η οικογένεια και σχέσεις της είναι η εστία ιδεολογικής αναπαράστασης. Η οικογένεια ως περιούσιος θεατής της πατριαρχικής ιδεολογίας, όπου οι αντιθέσεις, οι καταστροφές και οι λύσεις, υπάκουαν στους ίδιους ρυθμιστικούς κανόνες. Η γυναικεία σεξουαλικότητα είχε αντιμετώπιση το πατριαρχικό δικαίωμα και η αυτοθυσία ήταν πάντα δεδομένη από τη πλευρά της γυναίκας. Η Κάρολ Σκόττ ως πρεσβύτερη και σεβάσμια χήρα, εμποδίζεται να παντρευτεί τον κηπουρό της Ρον Κέρμπυ στο *All that heaven allows* (1955) τον Νταγκλας Σάρκ. Παρ' όλο που τον επιθυμεί.

Το φάντασμα του πεθαμένου άνδρα της, οι αρχές της αστικής οικογένειας, αλλά και ο κοινωνικός έλεγχος επιβάλλονται στην επιθυμία της.

Στην *Camille* (1937) του Τζωρτζ Κιούκορ η ηρωίδα αρνείται τον έρωτά της γιατί είναι πόρνη. Μια γυναίκα αποδοκιμαζόμενη. Με αλλοτριωμένη, ανταλλαγήμένη επιθυμία. «Παράνομη» ως κοινωνικό άτομο

και μ'ή έχουσα το δικαίωμα εκδήλωσης της ερωτικής της επιθυμίας. Μια πόρνη δεν μπορεί να αγαπήσει, να δημιουργήσει ή να μπει σε οικογένεια.

Στο μελόδραμα οι ενδοοικογενειακές αντιθέσεις, εξαλείφονται πάντα σε όφρος των γυναικών, η εκδήλωση σεξουαλικότητας είναι ανδρικό προνόμιο, η γυναίκα πρέπει να συμμορφώνεται προς τους κοινωνικούς της ρόλους ως μητέρα και ως συζύγου. Σε όποιες ταινίες εισάγεται ένας εξέχων γυναικείος ρόλος στο τέλος η άποψη μεταβάλλεται από την παρεμβολή ενός αντίστοιχου ανδρικού. Η γυναίκα υπομένει και θυσιάζεται. Αποδέχεται τον κοινωνικό της ρόλο.

Το κοινό του είδους αυτού είναι συνήθως μαραχμένες νοικοκυρές, εξουθενωμένες από τα καθήκοντα της οικογενειακής ζωής.

Με λίγα λόγια το είδος γίνεται θεματοφύλακας της πατριαρχικής οικογένειας, όπου η τυχόν παραβίαση του κανόνα, επαναφέρεται στην τάξη προκειμένου να διασωθεί η οικογενειακή σύμβαση.

Η γυναίκα στις ταινίες τρόμου

Ο κινηματογράφος του τρόμου σαν μια προέκταση του φανταστι-

κού κιν)φου είναι ένα είδος που έχει προκαλέσει πολιτισμικό σάκ τέτοιας έντασης, όσο κανένα άλλο. Το βλέμμα και κατ' επέκταση το σώμα του θεατή έρχεται αντιμετώπιση μ' ένα από τα πιο βαθιά και αρχαία συναισθήματα της ύπαρξης: το φόβο. Το απωθητικό, το απεχθές και το αποτρόπαιο (μάς οδηγούν κ. μ. εξαναγκάζουν να κοιτάξουμε εκεί όπου σταθμεύει το Λόρδο. Στη μέση εκκίνησης είναι η αναμονή και η ανάγκη της εικόνας να μας δείξει κάτι που δεν υπάρχει. Η καρδιά του τρόμου είναι η αναζήτηση μιας εικόνας ικανής να προκαλέσει φόβο, να ονομάσει το ακατανόηστο, να κατασκοπεύει ένα φυμικό σώμα, κιν)φικά υπαρκτό, αλλά ταυτόχρονα και ανύπαρκτο στην πραγματικότητα.

Το φεμινιστικό κίνημα το κατείγγειλε το είδος αυτό σαν διαίω- νιση ενός πλατικού μισογυνισμού. Καθώς το τέρας, η πηγή του τρόμου, δεν είναι ποτέ ολοκληρωτικά μ'ή ανθρώπινο. Τον δίνονται και φυλικά χαρακτηριστικά λειτουργεί έτσι ώστε να διαταράσσει τα όρια της σεξουαλικής ταυτότητας και διαφοράς. Συχνά όμως το ορίζουν ως αρσενικό. Με αντικείμενα επιθετικής βουλημίας του γυναικείας. Δηλαδή εκδηλώνει μια ενστικτώδη και κτηνώδη συμπεριφορά που αναπαράγει το πρότυπο του αρσενικού.

Ο Νασφεράτου - τέρας - στην ομόνημη ταινία του Φ. Μουρνάου (1922) - είναι μ'ή - άνδρας, πιθανό να είναι ένα σύμβολο ευνουχισμού και φετίχ μαζί, δηλαδή υποκατάστατου. Η ανάπηρη όμως επιθυμία του και το νοσηρό του βλέμμα κατευθύνεται στη γυναίκα ηρωίδα αυτήν καταστρέφει οικειοποιώντας την.

Στον «Κίνγκ - Κόνγκ» (1933), των Μάριαν Κούπερ και Ernest Schoedjack το τέρας απάγει και απειλεί μια άμορφη κοπέλα. Τελικά εξοντώνεται όχι μόνο γιατί είναι καταστροφικό, αλλά γιατί τόλμησε

να αφαιρέσει τη γυναίκα από την κυριαρχία των ανδρών.

Στις μεταγενέστερες ταινίες τρέμου το τέρας χάνεται και τη θέση του παίρνει ένας δολοφόνος, ψυχικά διαταραγμένος και σεξουαλικά καταπιεσμένος (με πρώτο διδάξαντα τον Άντονι Παρκινς στο Ψυχώ του Χίτσκοκ).

Στο *Peeping Tom* (1960) του Μάικλ Πάουελ ο ήρωας - δολοφόνος ήταν δονθός καμριαν και έδωζε λεφτά φωτογραφίζοντας γυμνά μοντέλα. Δολοφονούσε τις γυναίκες, σουβλίζοντάς τις με μια λάμπα που ήταν κρυμμένη στο ένα πόδι του τρίποδα της κάμεράς του, αναγκάζοντάς τις να παρακολουθούν τις ίδιες τις φάτσες τους την ώρα που κρύγαζαν σ' ένα ενσωματωμένο καθρέπτη. Μετά, παρακολουθώντας τις αποτροπαικές αυτές εικόνες, έφτανε στη σεξουαλική ικανοποίησή. Ο Τύπος της εποχής χτύπησε ανελέητα την ταινία και αυτό σήμανε το τέλος της καριέρας του Πάουελ.

Ένα δείγμα ακραίας διαστροφής στην αναπαράσταση της γυναίκας στις ταινίες τρέμου, αποτελεί το φιλμ «Προστοιχισία για έγκλημα» του Μπράιαν Ντε Πάλμα, που αν και αποτέλεσε μια άφογη προέκταση της θεματολογίας και σκηνοθεσίας του Χίτσκοκ ενθάρρυνε τη βία απέναντι στις γυναίκες, τόσο εξαιτίας της ομοφυλόφιλης φύσης του φονιά με διπλή προσωπικότητα.

Υπάρχει διέξοδος;

Από τη δεκαετία του '70, άρχισε μια συστηματική προσπάθεια για την υπονόμευση (ή και την ανατροπή) του πολιτιστικού και κοινωνικού αυτού απαράδεκτου στον κινηματογράφο.

Μελετήθηκαν τα φιλμικά κείμενα του κυρίαρχου κλασσικού κινηματογράφου. Κυρίως του Χόλλυγουντιακού.

Το πώς τα φιλμικά νοήματα συλλαβίζονται κατά την ανάγνωση της ταινίας από τους θεατές. Το πώς οι φιλμικές αναπαράστασεις των γυναικών αντανακλούν κατά ένα τρόπο τα στερεότυπα, τους ρόλους τις εικόνες του κοινωνικού σχηματισμού που ανήκουν. Τη γυναίκα σαν ερωτικό αντικείμενο κάτω από τα βλέμματα του σκηνοθέτη, πρωταγωνιστή θεατή. Τις γυναίκες ως

θεατές.

Αυτές οι θεωρητικά αναλύσεις έγιναν σχηματικές του γυναικείου κινήματος το οποίο θρυσκόταν σε άνοδο εκείνη την εποχή, γεγονός όμως που είχε αντίθετα αποτελέσματα.

Οι γυναίκες εξαφανίστηκαν από τις οθόνες τη δεκαετία του '70. Οι σταρ της εποχής ήταν οι άνδρες όπως οι: Ρ. Ρένφορντ, Ντάστιν Χόφμαν, Στήβ Μακ Κουήν και ο Πωλ Νιούμαν.

Οι γυναικείοι ρόλοι ήταν μικροί ως ανύπαρκτοι.

Τα στούντιο, φοβούμενα ότι τα γυναικεία μοντέλα που θα έπλαθαν στις ταινίες τους δεν θα είχαν την έγκριση των φεμινιστικών ομάδων, προτίμησαν να κόψουν σχεδόν τελείως τους γυναικείους ρόλους. Για
* συνέχεια στην σελίδα 95

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΑΝΤΙΚΑΠΝΙΣΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Η αντικαπνιστική εκστρατεία αποτελεί κύρια προτεραιότητα στις προηγμένες χώρες. Το κάπνισμα χαρακτηρίζεται σαν επιδημία της εποχής μας διότι αφορά το 50% του πληθυσμού (60% άνδρες και 40% γυναίκες).

Η ανάπτυξη του θέματος περιλαμβάνει ανάλυση των τεσσάρων επιμέρους τμημάτων όπως: 1) οι βλαπτικές ουσίες του καπνίσματος, 2) γιατί χαρακτηρίζεται το κάπνισμα σαν επιδημία, 3) γιατί γίνεται η αντικαπνιστική εκστρατεία και 4) την απεξάρτηση.

A) ΟΙ ΚΥΡΙΕΣ ΒΛΑΠΤΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ ΤΟΥ ΚΑΠΝΙΣΜΑΤΟΣ ΕΙΝΑΙ: α) η νικοτίνη. Η νικοτίνη δρα στο κεντρικό νευρικό σύστημα προκαλώντας παροδική διέγερση και έμμεση παράλυση. Μισή ώρα είναι η διάρκεια της δράσης, γι' αυτό ο καπνιστής κάθε ημίωρο θέλει να καπνίζει. Θεωρείται δηλητήριο του νευρικού συστήματος με κύριο σύμπτωμα τον τρόμο.

Η νικοτίνη προκαλεί πολύ γρήγορα **ΕΘΙΣΜΟ** ακόμη και μετά από 1-2 τσιγάρα. Εθισμός είναι η αύξηση της αντοχής του οργανισμού στην νικοτίνη. Έτσι ένας μακίωδης καπνιστής με την πάροδο του χρόνου μπορεί να καπνίσει και 60 τσιγάρα ημερησίως, ενώ τα 20 τσιγάρα στον μη μακίωδη καπνιστή μπορεί να είναι δηλητηριώδης δόση.

2. Η ΠΙΣΣΑ. Η πύσσα εγκαθίσταται με το κάπνισμα στο όργανο του αναπνευστικού συστήματος. Ο καπνιστής 20 τσιγάρων ημερησίως εναποθέτει στα πνευμόνια του σε ένα χρόνο 100 γρ. πίσσας.

Η μακροχρόνια κατάληξη του καπνιστή είναι στα σίγουρα μία

πνευμονοπάθεια όπως η βρογχίτις ή το εμφύσημα και σε πολλαπλάσιο ποσοστό από τον μη καπνιστή ο καρκίνος του πνεύμονος. Σε κάθε πακέτο τσιγάρων για να επισημανθεί η βλαπτική επίδραση του καπνίσματος αναγράφονται οι ποσότητες των δύο αυτών βλαπτικών ουσιών της πίσσας και της νικοτίνης.

3. Το Co. Το μονοξείδιο του άνθρακα μειώνει την οξυγόνωση των κυττάρων του οργανισμού λόγω της δημιουργίας σε ποσοστό 5% ανθρακυανμοσφαιρίνης. Η ελλειψή

Του
Δρ. Ελευθ. Μαγγανάρη
(Δ/ντή Γυναικολογικής
κλινικής Γ.Ν. Νάουσας)

οξυγόνωση των κυττάρων που προκαλεί το κάπνισμα αμιδώνει τις πνευματικές ικανότητες του ανθρώπου. Επίσης προκαλείται διάλυση των ενδοθηλίων των αγγείων και αύξηση της πιθανότητας εμφράγματος της καρδιάς και άλλων θρομβοεμβολικών επεισοδίων.

Η ταχύτητα του καπνίσματος και το βάθος του αυξάνουν στο πολλαπλάσιο μέχρι και δέκα φορές την νικοτίνη που περιέχεται στο ρεύμα του καπνού και δέκα και των άλλων ουσιών που υπολογίζονται σε 100. Μεταξύ των οποίων οι κυριότερες είναι: η πίσσα, το Co, το υδροκυάνιο, το αρσενικό, το νικέλιο, το χρώμιο, η αμμωνία και το πολώνιο.

B) Γιατί το κάπνισμα χαρακτηρίζεται ΕΠΙΔΗΜΙΑ.

(Ποσές είναι οι συνέπειες της υγείας μας από το κάπνισμα, τί λένε οι στατιστικές;).

Στην Ελλάδα ετησίως έχουμε 91783 θανάτους από τους οποίους

οι 10.000 - 15.000 οφείλονται στο κάπνισμα. Επίσης από τους παραπάνω θανάτους οι 35.000 οφείλονται στον καρκίνο που όπως δείχνουν και οι αριθμοί αποτελεί την κύρια αιτία θανάτου μαζί με τα καρδιακά νοσήματα.

Ο καρκίνος στο 50% των περιπτώσεων έχει ενδογενή αιτία και στο άλλο 50% εξωγενή αιτία. Για το 50% των περιπτώσεων σχεδόν όλη την μερίδα την καταλογίζουν στο κάπνισμα.

Το κάπνισμα θεωρείται ότι δρα κατασταλτικά στο ανοσοποιητικό μας σύστημα. Είναι σίγουρα γνωστό ότι όλοι έχουμε που και που κύτταρα που μεταλλάσσονται και μπορούν να εξελιχθούν σε καρκινικά. Τις περισσότερες φορές το ανοσοποιητικό μας σύστημα αγρυπνεί και καταστρέφει τα μεταλλαγμένα κύτταρα. Έτσι όταν αναπτύσσεται ένας όγκος να σημαίνει ότι το ανοσοποιητικό μας σύστημα ξεπεράστηκε λόγω της ανοσοκαταστολής που προκαλεί το κάπνισμα και άλλες αιτίες. Έτσι εξηγείται γιατί το κάπνισμα ενοχοποιείται πάρα από τον καρκίνο του πνεύμονος, αλλά και για τον καρκίνο κάθε άλλου οργάνου (ουροδόχου κύστεως κ.ά.).

Το κάπνισμα θεωρείται το πρώτο ιατροκοινωνικό πρόβλημα. Είναι αμφίβολο εάν ολόκληρο το νοσοκομειακό σύστημα της χώρας μπορεί να συναγωνιστεί τα αποτελέσματα της μίας και μόνης παρέμβασης που μπορεί να πετύχει η μείωση του καπνίσματος όσον αφορά την υγεία του πληθυσμού.

B) Η ΑΝΤΙΚΑΠΝΙΣΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ. Σήμερα η πολιτική της υγείας δίδει το περισσότερο βάρος στην αγωγή υγείας και όχι στην περίθαλψη. Τα νοσοκομεία τα

ελευθερία 30 χρόνια ήταν επικεντρωμένα στην «θεραπευτική» προσέγγιση μέσω μίας συνεχώς εξελισσόμενης ιατρικής τεχνολογίας. Το νοσοκομείο στον 21ο αιώνα θα είναι ένα διαρκές σχολείο όπου οι άνθρωποι θα μαθαίνουν να αποφεύγουν τις σύγχρονες απειλές της υγείας.

Στην ΑΓΩΓΗ ΥΓΕΙΑΣ πρωτεύουσα θέση έχει η αντικαπνιστική εκστρατεία. Στις ΗΠΑ που ξεκίνησε η αντικαπνιστική εκστρατεία υπάρχει μείωση του καπνίσματος σε ποσοστό 15%. Στην Ελλάδα έχει ανακοπεί η αύξηση που παρουσιαζόταν και ίσως άρχισε η μείωση.

Η αντικαπνιστική εκστρατεία περπατάει την ενημέρωση του καπνιστή. Οι παλιοί καπνιστές πρέπει να ξέρουν ότι με την πάροδο του χρόνου εξασθενίζει ο οργανισμός και προσβάλλεται πιο εύκολα από αρρώστιες. Οι νέοι που δεν άρχισαν το τσιγάρο πρέπει να ξέρουν ότι θα αποκτήσουν ένα πάθος, μία εξάρτηση που θα τους κρατήσει εξασθενημένους στον ανταγωνισμό της ζωής που έχουν μπροστά.

Σήμερα ο καπνιστής δεν είναι άτομο IN είναι άτομο OUT εξαρτημένο, προβληματικό και καθημερινά διαπιστώνει με την ελάττωση του καπνίσματος που παρατηρείται στις προηγμένες χώρες ότι είναι μία μειοψηφία. Ο καπνιστής εκτός από τη ζημιά που κάνει στον εαυτό του βλάπτει με το κάπνισμα και τους παθητικούς καπνιστές. Έτσι βρίσκεται υπό διωγμό στο σπίτι από την οικογένειά του, στους κλειστούς δημοσίους χώρους από την κοινωνία, ενώ ανήμπορο να αντιδράσει δέχεται το παθητικό κάπνισμα το έμβρυο, με σοβαρές συνέπειες για την υγεία του. Η αρχική αφέλεια, άγνοια του καπνιστή με την πάροδο του χρόνου γίνεται εξασθέ-

νιση του οργανισμού, ίσως πρόκλημα επαγγελματικής αποκατάστασης, άγχος για την υγεία, ασθένεια και όχι σπάνια φθάνει στο θάνατο.

Η αντικαπνιστική εκστρατεία έχει αντίπαλο τις καπνοβιομηχανίες και τη διαφήμιση. Εάν μπορέσει να δει κανείς την διαφήμιση του τσιγάρου με ψύχραιμο μάτι θα προσέξει την αντίφαση που απεικονίζεται με τον νέο και την νέα σαν προσωποποίηση της υγείας και την υποχρεωτική υπογράμμιση ότι, το κάπνισμα βλάπτει την υγεία. Η διαφήμιση του καπνίσματος μας οδηγεί σε μία αδιέξοδη βλαπτική επιλογή αφού με την συνήθεια αυτή επιβαρύνουμε τον οργανισμό μας με νικοτίνη και πίσσα.

Δ) ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ. Το σταμάτημα του καπνίσματος δεν είναι εύκολο διότι πρόκειται για εθισμό, για μερικουσίτσια τοξικομανία. Οι στατιστικές λένε ότι το 25% των καπνιστών που προσπαθούν να κόψουν το τσιγάρο τα καταφέρνουν. Για τους τοξικομανείς το ποσοστό είναι 10% που αποθεραπεύεται και εντάσσεται στο κοινωνικό σύνολο μετά από θεραπευτική αγωγή που διαρκεί από 2 - 10 χρόνια.

Για το κόψιμο του τσιγάρου χρειάζεται άσκηση μακροχρόνια συνεχής επαγρύπνηση γιατί το πάθος είναι πολυμήχανο. Χρειάζεται αυτογνωσία, τιμιδικισμό με το πρόβλημα, ότι είμαστε χρόνιοι ασθενείς, εξαρτημένα άτομα και ανεξάντλητη υπομονή.

Για να κόψει ο καπνιστής ο τσιγάρο πρέπει:

1) Πρώτα να συνειδητοποιήσει ότι είναι επιβλαβές.

2) Να διαλέξει την ημέρα ίσως το Σάββατοκύριακο στο οποίο μπορεί κανείς να αποφύγει την καθημερινή κοινωνική τριβή να είναι μία κατάλληλη ημέρα.

3) Να το κόψει και να μείνει χωρίς τσιγάρο.

Ο καπνιστής στην προσπάθειά του να κόψει το τσιγάρο πρέπει να ενσχύσει την θέλησή του επικαλούμενος πέραν από λόγους υγείας και λόγους κοινωνικούς και ψυχολογικούς. Το κάπνισμα και ο καπνιστής έπαψαν πια να ελκύουν. Δεν υπάρχουν πρότυπα καπνιστών. Το ωχρό χρώμα τα κιτρινωπά δάχτυλα και δόντια, η αποπνικτική αναπνοή οι πρώιμες ρυτίδες και τα κουρασμένα μάτια σίγουρα αποθούν. Ένα τσιγάρο κρεμασμένο στα χείλη δεν δείχνει δύναμη και αυτοπεποίθηση, αλλά αμηχανία, εξάρτηση, αδυναμία.

Η εγκυμοσύνη είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα ενδυνάμωσης της θέλησης του ατόμου. Η έγκυος γυναίκα διακόπτει το κάπνισμα σε συντριπτικό ποσοστό διότι έχει να σκεφτεί εκτός από τον εαυτό της και το έμβρυο. Και θέβαια ευτυχώς που συμπεριφέρεται έτσι διότι είναι γνωστό ότι το έμβρυο είναι πολύ πιο ευπαθές από τον ενήλικα. Η γνώση της φυσιολογίας του εμβρύου μας προειδοποιεί ότι για να συντελεσθεί το θαύμα της μητρότητας ανέφελα χρειάζεται η στοργή και η προστασία της μητέρας και του πατέρα.

Τσιγάρο ή υγεία. Διαλέξτε την υγεία. Αναλογισθείτε τα πλεονεκτήματα. Κατανοήστε γιατί ακριβώς αποφασίσατε να το κόψετε. Μία καινούργια αίσθηση ευεξίας, ελευθερίας και νίκης θα είναι η ανταμωσή σας.

Όχι μόνο θα προφυλάξετε την υγεία σας, αλλά θα έχετε την διάθεση να εργασθείτε περισσότερο, να ασκηθείτε, να δραστηριοποιηθείτε κοινωνικά και να νοιώσετε ότι είστε πιο ωραίοι και ωραίες.

ΤΑ ΡΟΔΑΚΙΝΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ

Αφορμή για τα γραφόμενα πήρα από την ανακοίνωση του φορέα εξαγωγών «Μακεδονία» για τα σχεδιαζόμενα στο υπουργείο Γεωργίας για τα ροδάκινα, καθώς

Του Αργύρη Γκουντάρα Γεωπόνου - Οικονομολόγου

και από άλλα πιο πρόσφατα δημοσιεύματα.

Κατ' αρχήν θάθελα να θυμίσω σε όλους ότι θάσει κανονισμών της Ε.Ο.Κ. το υπουργείο Γεωργίας δικαιούται αλλά και υποχρεούται να ελέγχει τις αναγνωρισμένες ορ

γανώσεις παραγωγών κατά την εκτέλεση από μέρους τους των μέτρων παρέμβασης στην αγορά των οπωροκηπευτικών και να παίρνει μέτρα για τη σωστή εφαρμογή των μέτρων. Αν δεν πήρε μέτρα μέχρι σήμερα δεν πεί να πεί ότι έχασε αυτό το αναφαίρετο δικαίωμα - υποχρέωση. Ας μην εκνευρίζονται άδικα οι συναιτεριστές.

Αν ρίξει κανείς μία ματιά στα στοιχεία απόσυρσης ροδακίνων και νεκταρινιών όλης της Ελλάδας θα διαπιστώσει μία αλματώδη άνοδο μετά το 1986 ενδεικτικά είναι α στοιχεία της τελευταίας τριετίας.

*Ετος	Ροδάκινα	%	Νεκταρίνια	%
1990	375.200 τόννοι	100	22.000 τόννοι	100
1991	326.431 »	87	30.885 »	140,4
1992	592.253 »	156,8	113.963 »	518

Την ίδια ανοδική πορεία σημείωσε την τελευταία τριετία και η μεταποίηση ροδακίνων ενώ αντίθετα οι ισχνές εξαγωγές νωπών είχαν μεγάλη πτώση.

Ετος	* Μεταποίηση Συμπύρηνα ροδ.		* Εξαγωγές Επιτραπ. ροδ.		Νεκταρίνια	
	ποσότητα	%	ποσότητα	%	ποσότητα	%
1990	217.900 τον.	100	54.080 τον.	100	22.243 τον.	100
1991	291.900 »	135	48.174 »	89	34.497 »	155
1992	333.200 »	154	34.268 »	63	15.442 »	69

Αυτά τα στοιχεία και μόνο θα έπρεπε να θάλλουν σε τρομερή ανησυχία τους υπευθύνους του φορέα «Μακεδονία» και αντί να επιζητούν αντιπαράθεση με τους υπηρέσιακούς παράγοντες του υπουργείου Γεωργίας θα ήταν έτοιμοι για μία ειλικρινή και χωρίς υστε

ροβουλίες συνεργασία μαζί τους, αν και νομίζω ότι μία συνεργασία μόνο μεταξύ τους δεν θα μπορούσε να δώσει λύσεις στο πολύπλοκο αυτό πρόβλημα.

Θα απορούν ίσως όσοι, γνωρίζουν κάπως τα πράγματα γιατί το σύστημα εγγυήσεων των οπωροκηπευτικών (παρεμβατικά μέτρα, απόσυρση κ.λ.π.) ξέφυγαν

προς το παρόν από την αναμόρφωση της κοινής αγροτικής πολιτικής, την εξήγηση θα δώσει ο παρακάτω πίνακας.

** Ποσοστά δαπανών του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Π.Ε.) — Τμήμα εγγυήσεων κατά τομείς το 1987.

Γαλακτοκομικά προϊόντα	22,4
Σιτηρά	18,2
Λιπαρές ουσίες (ελαιόλαδο και ελαιούχοι σπόροι)	16,5
Βόειο κρέας	9,3
Ζάχαρη	8,8
Οπωροκηπευτικά	4,2
Άλλα προϊόντα	20,6
Σύνολο	100

Ξέφυγαν χάρη στο μικρό ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στις δαπάνες του Ε.Γ.Τ.Π.Ε. (ΦΕΟΓΚΑ) αλλά αν οι δαπάνες συνεχίσουν να αυξάνονται με ποσοστό 60% και 500% κάθε χρόνο πολύ γρήγορα θα προκαλέσουν την αναμόρφωση της κοινοτικής πολιτικής για τα οπωροκηπευτικά.

Αυτό ο ενδεχόμενο είναι που δημιουργεί και τις εύλογες ανησυχίες του υπουργείου Γεωργίας.

Η παραγωγή ροδακίνων και νεκταρινιών γιγαντώθηκε πολύ και πρέπει να βρεθούν τρόποι αφ' ενός για τον άμεσο περιορισμό τους σε λογικά πλαίσια και αφ' ετέρου αν αυτό είναι δυνατόν, να αυξηθεί η κατανάλωσή τους. Για παράδειγμα έχουμε την παραγωγή των συμπύρηνων ροδακίνων

* Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας

**Πηγή: 17η δημοσιονομική έκθεση για το Ε.Γ.Τ.Π.Ε., τμήμα εγγυήσεων

που υπερβαίνει τις δυνατότητές μας μεταποίησης κατά 100% και περισσότερο. Αυτή πρέπει να περιορισθεί σε μία ποσότητα 350.000 έως 380.000 τόννων συνολικά για να έχουμε την παραγωγή που μπορούν να μεταποιήσουν οι γεωργ. βιομηχανίες και ένα περιθώριο 10-20% για την κάλυψη των κινδύνων δυσμενών καιρικών συνθηκών (παγετοί, χαλαζοπτώσεις κ.λ.π.). Και όταν επιτευχθεί αυτός ο περιορισμός να ληφθούν όλα τα ανα-

γκαία μέτρα για να μην έχουμε τα ίδια.

Δεν θα προχωρήσω εδώ στην ανάλυση της παρούσας κατάστασης και των μέτρων που πρέπει να ληφθούν. Η μελέτη αυτών προτείνω να γίνει σε συνεργασία από τους υπηρεσιακούς παράγοντες του υπουργείου Γεωργίας, εκπροσώπους του φορέα εξαγωγών «Μακεδονία», εκπροσώπους των ιδιωτών εξαγωγέων, εκπροσώπους των γεωργικών βιομηχανιών, το Ινστι-

τούτο Φυλλοβόλων Δένδρων και τους καθηγητές δενδροκομίας και γεωργικής οικονομίας του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Επίσης προτείνω αυτή η συνεργασία μετά το τέλος της μελέτης να πάρει μόνιμη μορφή γιατί στόχος όλων όσους προανέφερα είναι, τα Ελληνικά ροδάκινα να πάρουν μία καλύτερη θέση τόσο στην εξωτερική όσο και στην εσωτερική αγορά και να βελτιώσουν την οικονομία του γεωργού.

Η γυναίκα στον Κινηματογράφο

• συνέχεια από την σελίδα 91

αρκετά χρόνια στη δεκαετία του '70 ήταν αρκετά δύσκολο να βρεθούν πέντε υποψήφιες για Όσκαρ Α' γυναικείου ρόλου. Δεύτεροι συναισθηματικά προτεινόταν στην κατηγορία του πρώτου (όπως αυτός της Λουίζ Φλέτσερ στη Φωλιά του Κούκου, που κέρδισε άλλωστε και το βραβείο). Εκείνη την εποχή προτάθηκαν για Όσκαρ οι περισσότερες Ευρωπαίες ηθοποιοί από κάθε άλλη φορά και σίγουρα γι' αυτό δεν έφταγε η κοσμοπολιτική διάθεση της Ακαδημίας.

Τελευταία η θέση της γυναίκας στην κινητική Βιομηχανία δεν είναι αυτή που ήταν παλιότερα.

Υπάρχουν πολλές γυναίκες σκηνοθέτιδες, σεναριογράφοι, παραγωγοί, ακόμα και executives των στούντιο.

Μια σειρά από ταινίες με γυναικείους ρόλους, κάνουν μεγάλες επιτυχίες. Η Σιωπή των Αμνών, Το Θέλημα και Λουίζ, το «Ghost» το «Πράσινα Τηγανιές Ντομάτες».

Μήπως λοιπόν μ' αυτόν το τρόπο οι γυναίκες παίρνουν την εκδίκη τους;

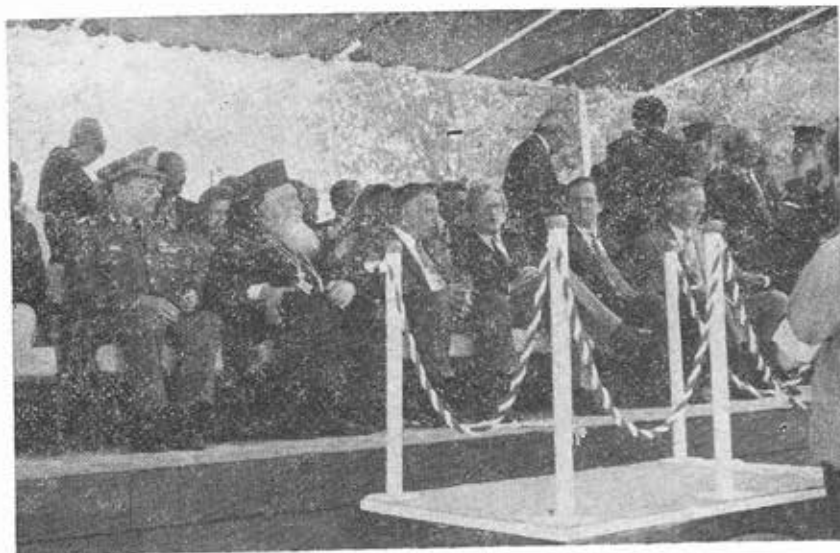
Ας μη διαστούμε. Θα λέγαμε απλώς ότι οι γυναίκες θα πρέπει να αποδείξουν πολύ περισσότερο από τους άνδρες, ότι μπορούν να κάνουν ταινίες που να διαπνέονται από τη γυναικεία φιλοσοφία και προπάντως να γίνουν μεγάλες επιτυχίες, γιατί δυστυχώς έτσι μπορούν να αλλάξουν νοστροπίες.

Βιβλιογραφία

1. «Η γυναίκα στον κινηματογράφο» Ν. Κολοβός Εκδ. Αιγόκερος 1989

2. «Το κομικό στον κινηματογράφο» Ν. Κολοβός, Περιοδικό «ΟΘΟΝΗ» Τεύχος εκτός σειράς σελ. 37 - 41
3. Οι ισχυρές γυναίκες του Χόλλυγουντ: Γιώργος Κρασσανόπουλος, Περιοδικό «ΣΙΝΕΜΑ» Τεύχος 26 σελ. 91 - 94
4. «Τα καρίσσια που πάνε παντού» Άρης Μαλανδράκης, Περιοδικό «ΣΙΝΕΜΑ» Τεύχος 6' σελ. 69 - 73
5. «Οι γυναίκες του Χίτσκοκ» Μπάμπης Ακτσόγλου Περιοδικό «ΣΙΝΕΜΑ» Τεύχος 15 σελ. 73 - 79
6. «Στο κατώφλι του τρόμου» του Θωμά Λιναρά Περιοδικό «ΟΘΟΝΗ» Τεύχος 42, σελ. 59 - 62
7. «Psycho Killers» του Ραμπν Έκσιελ Περιοδικό Σινεμά Τεύχος 19, σελ. 67 - 78.

Η Γιορτή του Ολοκαυτώματος

Στις 25.4.1993 Κυριακή του Θωμά η Νάουσα γιόρτασε το Ολοκαύτωμά της το 1822.

Από την Τρίτη 20.4.1993 μέχρι και το Σάββατο διοργανώθηκαν πολλές εκδηλώσεις στο δημοτικό θέατρο, που περιλάμβαναν θεατρική παράσταση από το Π.Κ.Ν. με τους «Μικροαστούς» του Γκόρκι, έκθεση ζωγραφικής των μαθητών του εικαστικού τμήματος του Πολ. Κέντρου Νάουσας, παραδοσιακούς χορούς και παράσταση από το Πειραματικό Γυμνάσιο Καβάλας με το έργο του συμπολίτη Χρήστου Μπαταντζή «Ολοκαύτωμα»

Οι πανηγυρικές εκδηλώσεις έκλεισαν την Κυριακή με την παρέλαση και την καθιερωμένη δεξίωση.

Την κυθέρηση εκπροσώπησε ο υπουργός εθνικής άμυνας κ. Ιωάννης Βαρβιτσιώτης και την αξιωματική αντιπολίτευση ο κ. Πεπονής.

Τον Πανηγυρικό της ημέρας εκφώνησε ο δήμαρχος Νάουσας κ. Γιώργος Πολάκης, αποσπάσματα του οποίου παραθέτουμε.

«...Ο αριθμός των τότε σφαγέντων ή απαγχονισθέντων Ναουσαίων ακριβώς ορίζεται στο παρακάτω έγγραφο του Αρχείου Ιεροδικείου Βεροίας. Διαταγή του Μιερέτ Εμίν (Εμπρού Λαμπρού) πασά, περί τελέσεως δοξαλογίας και πανηγύρεως υπό των πιστών επί τη πτώσει της Ναούσης.

«Δια της παρούσης υψηλής ημών διαταγής σπεύδαμεν να γνωρίσκειν εις υμάς πάντας ότι οι άπιστοι και κατηραμένοι κάτοικοι της πόλεως Ναούσης και τωνων των πέριξ χωρίων, ως γνωστόν, κατόπιν προμελετημένης γενικής συνανοήσεως ενωθέντες απετόλμησαν

πρὸ 2 περίπου μηνῶν και ὕψωσαν την σημαίαν της επαναστάσεως και οὕτω κατῴρθωσαν και ἐνέσπειραν την αναρχίαν και τον τρόμον καθ' ἅπασαν την περιφέρειαν του Καζά εξαναγκάσαντές με εν τέλει, ὅπως ἐκστρατεύσω αὐτοπροσώπως κατ' αὐτῶν ἐκ Θεοῦ νίκης ἐπὶ κεφαλῇς πολυαριθμοῦ στρατοῦ Μουσουλμάνων πιστῶν. Κατωρθώθη και συνελήφθησαν πλέον των 2.000 ἀπίστων, κατὰ των οποίων ἐφημερίσθησαν ἀμέσως και ἀμειλίκτως τα παραγγέλματα του ἱεροῦ Φετβά, ἡτοι ἅπαντες μεν οὗτοι ἀπηγχονίσθησαν ἢ ἐθανατώθησαν δια της σπάθης παραδῶσαντες τας βδελυράς

ψυχὰς των εἰς την κόλασιν, αἱ γυναῖκες και τα τέκνα των ἐξηνδραποδίσθησαν, οἱ περιουσίαι των διενεμήθησαν μεταξύ των μουσουλμάνων στρατιωτῶν, αἱ δὲ εἰσὶναι των κατεσφράφησαν παραδοθεῖσαι εἰς το πυρ και την τέφραν». Το ντοκουμέντο αὐτό δείχνει το μέγεθος της ἀνθρωποθυσίας της μεγάλης σφαγῆς. Οἱ οδηγούμενοι στο θάνατο ρωτιώντουσαν κατ' ἀρχάς για το ὄνομά τους, την ηλικία τους, το ἐπάγγελμα τους και ἀκόμα ἀν γνωρίζουν κρυμμένα χρήματα και πράγματα και τελευταία ἀν θέλουν να ἐξαμείνουν δεχόμενοι τον Ἰσλαμισμό. Στην ἀρνήσή τους παραδίδονταν ἀμέσως στους δημίους που τους ἀπογύμνωναν και τους ἀποκεφαλίζαν. Στην κατὰπauση της ἀγρίας ἀνθρωποσφαγῆς συνετέλεσε το εἶδος:

Κάποιοι ῥάπτες ὀνομαζόμενοι Νίκος Κοκοβίτης μόλις ἀποκεφαλίσθηκε σηκώθηκε και ἀρχισε να βαδίζει προς την σκηνή του στρατάρχῃ και μετὰ, ἀλλάζοντας κατεύθυνση, ὑπερπήδησε κάποιο αὐλακα και προχωρούσε προς την γέφυρα, ὁπότε κάποιος ἀλδανός τον ἀγγίξε και ἐπέσε. Το γεγονός αὐτό θεωρήθηκε ἀπό τους τούρκους κακό σημάδι και σταμάτησε η σφαγή.

Τα παθήματα αὐτά ἐγίναν τότε παρομοιωδῆ και τον φόβο αὐτῶν ἐπέσει ο Δημήτριος Υψηλάντης για να ἐξάψει την προθυμία των Νησιωτῶν λέγοντας προς αὐτούς την 21 Αυγούστου 1822 «Γνωρίζετε ὅτι μήτε πλούτος, μήτε κτήματα, μήτε υπάρχοντα δεν ἐξισούνται με την ἐλευθερίαν, με την ζωὴν των γυναικῶν και των παιδιῶν σας. Ἐχετε προ οφθαλμῶν τα θλιβερά παραδείγματα των δυσχερεστάτων ἀδελφῶν μας, Χίων, Κασσανδρινῶν, Νισουστινῶν και ἄλλων, δια τα οποία ἀνατριχιάζετε βέβαια σάκεις τα ἀναλογίζεσθε».

Σύμβολο και σημαία του Ελληνισμού να γίνει ο Μεγαλέξανδρος

Πιστεύοντας ότι το θέατρο καλλιεργεί, ευαισθητοποιεί, διασκεδάζει σωστά τους ανθρώπους, αλλά κύρια διδάσκει και ποιεί ήθος η Διεύθυνση του Σχολείου μας σε συνεργασία με τους καθηγητές και το σύλλογο γονέων και κηδεμόνων δημιούργησε θεατρική ομάδα και προχώρησε στο δύσκολο εγχείρημα να παρουσιάσει το ποιητικό δράμα του συμπολίτη συγγραφέα Κώστα Κόλλα «ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ιστορία και θρύλος».

Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές απέκτησαν την εμπειρία της θεατρικής δουλειάς, έγιναν μέλη μίας ομάδας που δούλεψε συλλογικά με κοινό στόχο και ταυτόχρονα γνώρισαν με τρόπο άμεσο και δημιουργικό την μορφή της μεγαλύτερης ιστορικής φυσιογνωμίας όλων των αιώνων, του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Ευχαριστούμε τον σύλλογο γονέων και κηδεμόνων, τον Δήμο της Νάουσας και το Πολιτιστικό Κέντρο για την συμπαράστασή τους και όλους όσους αγκάλιασαν με αγάπη αυτήν την προσπάθεια και βοήθησαν για την πραγματοποίηση αυτής της παράστασης.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥ Τ.Ε.Λ.

Μέσα στο σημερινό χάος των αμφίδωλων αξιών, των ανιστόρητων διεκδικήσεων, των υπερπόντιων Μακιαβελικών επιδιώξεων, των απροκάλυπτα Ευρωπαϊκών χτυπημάτων και των πρόσφατων εξ' Ανατολών αθλιότητων, η Ελλάδα βλέπει τον κόρφο να όρχεται ανάποδα και τα πόδια να σηκώνονται να χτυπήσουν το κεφάλι...

Ένας ομαδικός Ιστορικός βιασμός συνταλείται μπροστά στα έκπληκτα μάτια του Ελληνισμού... που σέρνεται πισθάγκωνα δεμένος από τους βιαστές στη γωνιά... Μόνοι και σ' αυτόν τον αγώνα. Μόνοι, απελπιστικά μόνοι οι Έλληνες, ζητιανεύουμε την Ιστορία μας, ζητιανεύουμε τα σύνορά μας, ζητιανεύουμε τον πολιτισμό μας, από τους «Μήδους» του 2000, που ολό-

γιστά τους ζητούν «γην και ύδωρ».

Από πού να πιαστείς; Πού να ακουμπήσεις; Ποιόν να ρωτήσεις; και από ποιόν απάντηση να πάρεις στο δικό σου αθώο «ΓΙΑΤΙ»; Από που-

θενά! Από πουθενά μὴν ζητιανέψετε χώρα Έλληνες Μακεδόνες! Πέστε πως είστε μόνοι, κατάμιοι, με μόνο τον εαυτό σας. Μόνοι, λίγο πριν τα έσχατα όρια.

Γι' αυτό τώρα, σκύψτε και αψουγκραστήτε την ψυχή σας, αψουγκραστήτε και ακούστε: Ναι, είναι καλπακιός αυτό που ακούτε

Του Κώστα Κόλλα

καθάρια να καλπάζει στη ψυχή σας. Είναι ο ΜΕΓΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ καθάλα στον Βουκεφάλα που επιστρέφει! Για να σώσει πάλι τους Έλληνες, για μία Ελλάδα πέρα από εποχές, μία Ελλάδα χωρίς σύνορα, απίστευτα μεγάλη.

Είναι αυτός, ο ένοπλος φιλόσοφος, ο μεγαλύτερος Έλληνας όλων των εποχών, είναι αυτός που στη μορφή του καταστάλαξε η δημιουρ-

γική δύναμη της φυλής και έγινε το χυλοαπόσταγμα της, είναι αυτός, ο αιώνια ονειροπόλος νέος, είναι αυτός, που δεν μας τον δίδαξαν στα σχολεία σε όλη την ασύληπτη έκταση και την μεγαλοσύνη του.

Είναι αυτός που δεν τον έκαμαν σγμαία και σύμβολο αγαπημένο, αυτός, που δεν τον έκαμαν εξάμετρη σάριζα στα χέρια του Ελληνισμού, είναι αυτός, που από την φυγή του δεν μας απόσταξαν το ονειροπόλημά του, το μεράκι του να ξεπερνά τα όρια, την απόφασή του να μὴν νικηθεί από καμία αναποδιά κι από κανέναν, να αδιαφορεί από οποιανδήποτε στέρηση, και να μὴν παραδέχεται την υπεροχή κανενός.

Είναι αυτός, που τρεις χιλιάδες χρόνια μετά, στις ΒΑΚΤΡΙΑΝΕΣ πέρα, τον περιμένουν ακόμα σαν Θεό να ξανακαπονείμει δικαιοσύνη! Τον Μεγαλέξανδρο τον δικό μας και του κόσμου όλου! Που δεν σταμάτησε ποτέ τον καλπασμό του, μόνο που εμείς, οι δικοί του είχαμε κλείσει τ' αυτιά να μὴν ακούμε! Τώρα που ο σκοταδισμός πάνω στον σκοταδισμό, και το φέμα πάνω στο φέμα μας κυκλώνουν, ας γίνουμε πάλι «οι Εταίροι του» και ας τραβήξουμε μαζί του.

Αυτός ήταν πάντα μαζί μας. Ας καλπάσουμε τώρα δίπλα του όπως είμασταν τότε, μία χούφτα ένοπλοι ονειροπόλοι, ας ξαναβρούμε τον χαμένο εαυτό μας, ας τον κάνουμε ν' αξίζει, και με τον Μεγαλέξανδρο να απλώσουμε την Ελλάδα παντού! Με τον Πολιτισμό μας! Χωρίς κόμπλεξ και μικρότητες. Και άστε τους άλλους να οριοθετούν σε χάρτες...

Δεν μπαρούν να δάλουν σύννεφα στο φώς! Γιατί ΦΩΣ είναι ο Ελληνικός ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ. Μόνο να τον καθαρίσουμε από τα βρώμικα και φεύτικα δικά μας και ξένα, και θα λάμψει απόφοιο το χρυσάφι του.

Κι αν κάποιος με μία δική μας λέξη, με ένα ένομα νομίζουν πως μπορεί να είναι κάποιος, άστε τους να το νομίζουν...

Μία χούφτα γυμνοί είναι που κλέβουν ένα ρούχο να σκεπάσουν την γύμνα τους. Κάποιοι που άνα-

ψαν καρί δίπλα στον ήλιο, να σκεπάσουν την λάμψη του. Εμείς φτάνει να μπορούμε να ονειρευόμαστε τα μεγάλα και να πράττουμε τα μεγάλα. Όπως αυτός!

Εμείς ας χαράζουμε την μορφή του πάνω στο ΛΕΥΚΟ και το ΓΑΛΑΖΙΟ της σημαίας, σαν σύμβολο δύναμης, πολιτισμού και ακατάλυτης ιστορικής συνέχειας, κι ας την απλώσουμε να κυριατίζει στον κόσμο όλο!

Για να θυμίζουμε στους «Μήδους» τωρινούς και μελλοντικούς, να τους θυμίζουμε σκληρά και ανελέητα κάθε φορά, πόσο τραγικά ανύπαρκτοι ήταν, όταν εμείς είμασταν παντού! Εμείς οι Έλληνες ΜΑΚΕΔΟΝΟΙ, η ΚΑΡΔΙΑ ενός άκαρδου Κόσμου.

Η Ιφιγένεια στη χώρα των Ταύρων

Με κολακευτικές φράσεις όπως: «Θεατρική έκπληξη», «όλα ήταν άψογα», «άρτια», «άρτια παράσταση», «το τσίρκα που πέτυχε», «παράσταση επιπέδου», «ήταν όλοι τους υπέροχοι», «μεγάλη επιτυχία», «εντυπωσιακή παράσταση», «προσεγμένη και αυστηρή σκηνοθεσία», «εντυπωσιακά τα σκηνικά και τα κοστούμια», «καταπληκτική η μουσική», εκφράστηκε ο τοπικός τύπος, αλλά και κάποιες μεγάλης κυκλοφορίας εφημερίδες των κέντρων (ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, «ΤΑ ΝΕΑ», «ΤΟ ΕΘΝΟΣ»), για την παράσταση της τραγωδίας του Ευριπίδη «Η ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΤΑΥΡΩΝ» που προσφέρθηκε στο θεατρόφιλο κοινό της πόλης μας από τους μαθητές του Α' Γυμνασίου.

Τα σχόλια του περιοδικού μας περιπετούν.

Ο κ. Χρήστος Μπαταντζής, που δίδαξε, σκηνοθέτησε και συντόνισε επί μέρους τομείς της παράστασης (μάς είπε: Χωρίς να είμαι εκπαιδευτικός, υποστηρίζω απόλυτα την σύγχρονη απαίτηση για ένα άνοιγμα της σχολικής πράξης προς τη ζωή, πράγμα που μπορεί να ικανοποιηθεί αποτελεσματικά με την παροχή θεατρικής παιδείας στα σχολεία. Και αν αυτή η παιδεία βασισθεί στον λόγο των μεγάλων τραγικών ποιητών της αρχαιότητας, τότε το ζητούμενο άνοιγμα είναι δυνατόν να γίνει, σίγουρα, πραγματικότητα).

Είναι γνωστό πως, τόσο από την Αθηναϊκή Δημοκρατία, την σύγχρονη των τριών μεγάλων τραγικών, όσο και από τους σχεδιαστές της νεοελληνικής σχολικής αγωγής, ο ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ που αξιοποίησε θαυμάσια την πολυμία μυθι-

κή παράδοση και υπηρετήθηκε από την θεατρική πράξη στο θέατρο του δού αιώνα, θεωρήθηκε «ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΜΕΡΟΣ ΜΕΓΑ».

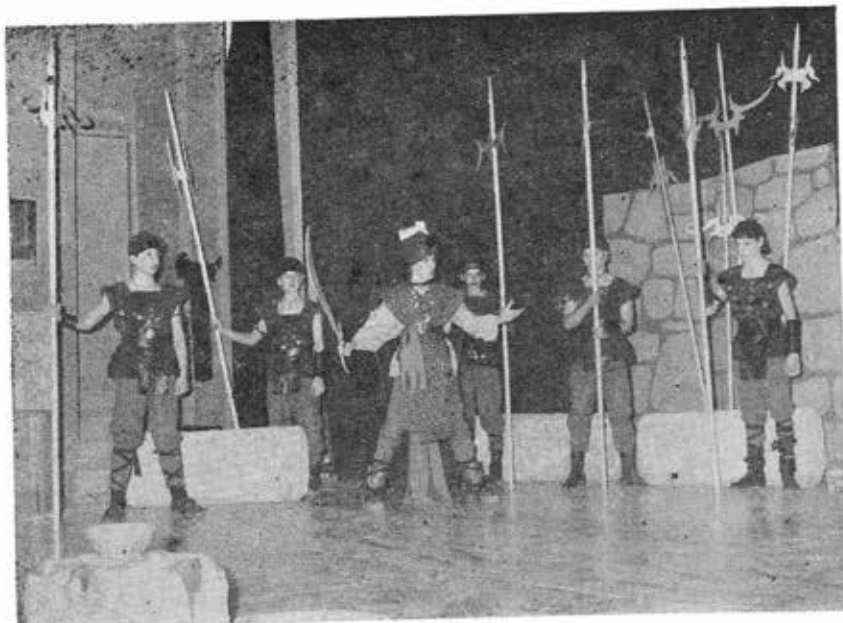
Με τη διδασκαλία επί σκηνής του αρχαίου δράματος, οι μαθητές μπορούν ευκολότερα να συλλάβουν το εκπαιδευτικό μήνυμα του δραματουργού μέσα από τη δράση των μορφών ζωής που παρουνάζει το έργο, να γνωρίσουν τον άνθρωπο μέσα από τη σύγκρουση χαρακτήρων, κι' ακόμα να καλλιεργηθούν αισθητικά, δηλαδή να αποκτήσουν αξιόλογα κριτήρια που θα τους καταστήσουν ευαίσθητους αποδέκτες εκδηλώσεων του ωραίου όπου το συναντήσουν.

Διακατεχόμενος απ' αυτές τις σκέψεις, πρόθυμα δέχτηκα, όταν μου ζητήθηκε από τους μαθητές του Α' Γυμνασίου της Νάουσας, να βοηθήσω στο επιχειρούμενο ανέδραμα θεατρικού έργου, επιμένοντας το έργο αυτό να είναι κάποια αρχαία τραγωδία προσιτή στα παιδιά

αυτής της ηλικίας.

Ένας επί πλέον λόγος για την επιμονή μου αυτή ήταν και ο δημιουργημένος «μύθος», που έχουν εντερνιστεί όλοι σχεδόν οι νεοέλληνες πως η τραγωδία δεν είναι για όλους, αλλά μονάχα για κάποια πνευματική ελίτ. Για να εξαλειφθεί αυτή η πλάνη πρέπει να δοθεί η ευκαιρία, σε ευρύτερη κλίμακα, στον κόσμο, να αρχίσει να παρακολουθεί τέτοιες παραστάσεις και στα παιδιά από νεαρότερες ηλικίες, μέσα στα όρια της αντιληπτικής τους ικανότητας, να αρχίσουν να ασχολούνται με το αρχαίο δράμα, έτσι ώστε απ' αυτήν κιόλας την ηλικία να διαπιστώνουν ότι η τραγωδία είναι για όλο τον κόσμο, ότι αφορά όλους τους ανθρώπους.

Ο προσεχτικός, καλοπροαίρετος και με ανοιχτό-νού θεατής, κατά την παρακολούθηση μιάς και μόνο παράστασης αρχαίου δράματος, εύκολα μπορεί να διαπιστώσει πως η τραγωδία στο μύθο της, κατ' αρ-

χάς, είναι πολύ απλή. Στις καταστάσεις της είναι καθαρή και στις συγκρούσεις της έντονη. Όταν μάλιστα είναι και σωστά μεταφρασμένη οι εκφράσεις της είναι καθαρά λαϊκές. Η μόνη δυσκολία που, ίσως, υπάρχει είναι η αναφορά σε μύθους του παρελθόντος που ο σημερινός θεατής αγνοεί.

Δουλεύοντας την τραγωδία που τελικά επιλέχτηκε, την όμορφη και

ισπανική τραγωδία του Ευριπίδη «Η ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΤΑΥΡΩΝ», από την θαυμάσια και αξεπέραστη μετάφραση του αείμνηστου Θεσσαλονικιού Γιώργου Ιωάννου, προσπάθησα, μιά που η παράσταση χτιζόνταν από παιδιά και είχε σαν κύριους αποδέκτες και πάλι παιδιά, να αναδείξω το στοιχείο της περιπέτειας που είναι αρκετά έντονο σ' αυτό το έργο και να αξιοποιή-

σω τον θεαματικό χαρακτήρα της τραγωδίας αυτής. Πρώτιστη φροντίδα μου ήταν, φυσικά, να εκφωνηθεί σωστά ο ποιητικός λόγος του Ευριπίδη, πράγμα που μετά από μια δμήνη προσπάθεια, έγινε ως ένα σημείο κατορθωτό. Καταβλήθηκε επίσης προσπάθεια ο χορός, που στην τραγωδία αυτή είναι άμεσα συνδεδεμένος με τη δράση, να λειτουργήσει δραματικά και όχι σαν «θεατής» ή σαν διακοσμητικό στοιχείο. Τέλος, αποφεύχθηκαν συστηματικά οι σκηνοθετικές καινοτομίες, που δικαιώνονται μόνο αν ειδοθούν κάτω από το ίδιο ερμηνευτικό πρόγραμμα που ο σκηνοθέτης είδε το έργο που δούλεψε, ή και από το προσωπικό εικαστικό ύφος του.

Ομολογώ ότι πολύ θα ήθελα να καταφύγω κι εγώ σε κάποιους νεοτερισμούς, αλλά εδώ είχα να κάνω με παιδιά που για πρώτη φορά έρχονταν σε επαφή με την αρχαία τραγωδία και καλό θα ήταν, για να αποφευχθεί η σίγουρη σύγχυση, η σκηνοθετική αντίληψη να ήταν πιο κοντά σε ένα κοινό παραδεκτό ερμηνευτικό ύφος.

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

Δουλεύοντας για την «Ιφιγένεια»

(Με αφορμή το ανέβασμα της τραγωδίας του Ευριπίδη «Ιφιγένεια στη χώρα των Ταύρων», από το 1^ο Γυμνάσιο Νάουσας)

Σημείωμα του αρχιτέκτονα Αλεξάνδρου Οικονόμου, σκηνογράφου και ενδυματολόγου της παράστασης

Ο λόγος στο αρχαίο δράμα έχει από μόνος του τέτοια δύναμη που είναι αρκετός για ν' αναδειχθεί η αξία των γιγάντιων αυτών δημιουργ-

γημάτων του ανθρώπινου νου, πραγματικής πανανθρώπινης κληρονομιάς. Ωστόσο, τα έργα των μεγάλων μας τραγικών ποιητών δεν παύουν

να γράφτηκαν για το θέατρο, για να παιχτούν στη σκηνή, να γίνουν δηλαδή αντικείμενο όχι μόνο ανάγνωσης ή ακρόασης, αλλά και θέασης. Το θέαμα λοιπόν είναι συνυφασμένο με την υψηλή αυτή μορφή θεάτρου, και αποτελεί πραγματική πρόκληση για τους σκηνογράφους

και ενδυματολόγους όλου του κόσμου, οι οποίοι έχουν να επιδείξουν πλούσιο προσλημματισμό πάνω σ' αυτό, και σημαντικότερες δουλειές, από τις πιο κλασικές μέχρι τις πιο πρωτοποριακές και ακραίες.

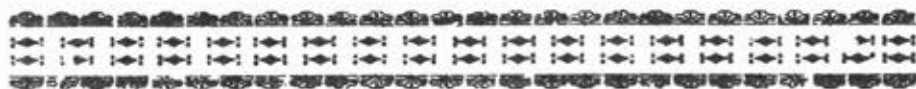
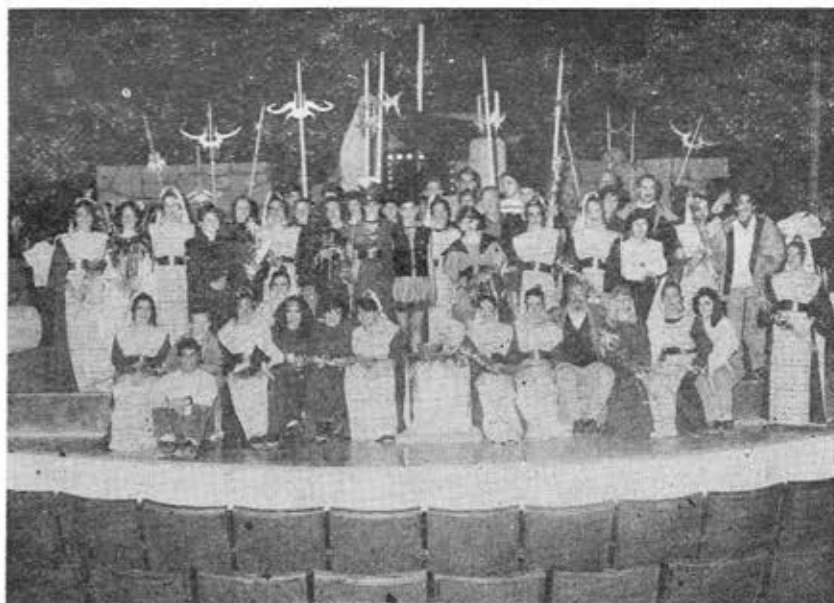
Το πρόβλημα που έπρεπε ν' αντιμετωπισθεί στην περίπτωση της «Ιφιγένειας στη χώρα των Ταύρων» που επόλεξαν τα παιδιά, ήταν τα ίδια τα παιδιά, που λόγω ηλικίας, για πρώτη φορά θα έρχονταν σ' επαφή με το αρχαίο θέατρο, είτε εμμενώντας τους ρόλους και τα χορικά, είτε παρακολουθώντας την παράσταση ως θεατές. Η σκηνογραφία λοιπόν και η ενδυματολογία θα έπρεπε να διευκολύνουν όσο γίνεται περισσότερο αυτήν την πρώτη επαφή, ανοίγοντας ταυτόχρονα κάποιες προοπτικές για παραπέρα αναζητήσεις των παιδιών στον χώρο του αρχαίου δράματος. Έτσι, μελετήθηκε και κατασκευάστηκε μια σχετικά «εικονογραφική» σκηνογραφία, με αρχαϊκά στοιχεία, που παραπέμπουν σε μια «βάρβαρη» χώρα, όπως η χώρα των Ταύρων, όπου διαδραματίζεται το έργο με το ναό της θεάς ν' απεικονίζεται ως ένα κυκλώπειο οικοδόμημα με μισογκρεμιμένες κολώνες, και το κόκκινο ύφασμα στην κορυφή να σκιδολύζει το αίμα από τις βαρβαρικές ανθρωποθυσίες που τελούνταν εκεί. Ρεαλισμός λοιπόν, σε συνδυασμό με εύκολα αναγνωρίσιμους συμβολισμούς.

Με ανάλογο σκεπτικό σχεδιάστηκαν και τα κοστούμια της παράστασης. Τα μινωικά του Χορού, λιτά, με αναφορές στις ελληνικές παραδοσιακές ενδυμασίες, όπως και τα κοστούμια του Ορέστη και Πυλάδης. Αντίθετα, οι στολές των «Ταυρίων», χωρίς να παραπέμπουν σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, έχουν στοιχεία σαφώς εξωελληνικά, που αναγνωρίζονται εύκολα, και συνταίνουν στον τονισμό της αντίθεσης των δυο πολιτισμών που συγκρούονται στο έργο. Ιδιαίτερα μελετήθηκε το κοστούμι της κεντρικής ηρωίδας, της Ιφιγένειας, και έγινε προσπάθεια να συνδυαστούν αφενός το ελληνικό στοιχείο της καταγωγής της Ιφιγένειας και αφετέρου το στοιχείο του λειτουργήμα-

τός της, ως ιέρειας της θεάς στη βαρβαρική χώρα. Το αποτέλεσμα, εσωτερική λιτότητα, με φανταχτερά εξωτερικά γνωρίσματα, που παίζουν συστατικό ρόλο στην εξέλιξη της παράστασης.

Θα πρέπει εδώ να επισημανθούν τόσο το ανοιχτό πνεύμα και η απλοχεριά με την οποία ο Σύλλογος Γονέων του Γυμνασίου αντιμετώπισε το όλο εγχείρημα από οικονομικής πλευράς, όσο και η δεξιοτεχνική κατασκευή των κοστούμιών από την Ελένη Ανδρονικίδου, η οποία αφομοιώνοντας το πνεύμα των σχεδίων, το υλοποίησε δημιουργικά στην πράξη, με εξαιρετικά λιτά μέσα, πετυχαίνοντας αξιοσημείωτα αποτελέσματα.

Νάουσα Μάιος 1993

Πολιτιστικές εκδηλώσεις

Α. Οι Πρόσκοποι για το περιβάλλον.

Στα πλαίσια της Πανελλήνιας εξόρμησης του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων με θέμα «Κοντά στη Φύση» η Περιφερειακή Εφορεία Προσκόπων Ημαθίας, ξεκίνησε μια

ρεία, ξεκίνησε ένα πρόγραμμα δενδροφυτεύσεων, καθαρισμού και ευπρεπισμού χώρων αναψυχής και συντηρήσεως διαφόρων κοινόχρηστων χώρων.

**Του
Γιάννη Καρατσιώλη**

καμπάνια ενημέρωσης του κοινού, αλλά και δράσης των Προσκόπων για την προστασία του περιβάλλοντος.

Σε συνεργασία με διάφορους φο-

Το πρόγραμμα αυτό θα διαρκέσει όλο το χρόνο και θα το υλοποιήσουν τα επί μέρους συστήματα προσκόπων, δασοπροσκόπων και αεροπροσκόπων σε συνεργασία με τις δημόσιες αρχές, την τοπική αυτοδιοίκηση και διάφορους πολιτιστικούς και εξωραϊστικούς συλλόγους.

Β. Διημερίδα για το μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου

Με μεγάλη επιτυχία και με συνδιοργανωτές την Ιερά Μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης και τη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βεροίας, πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ημαθίας, διημερίδα για το Μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη Βεροίας) στις 27 - 28 Μαρτίου 1993.

Τα ενδιαφέροντα από ιστορική και θρησκευτική πλευρά, θέματα ανέπτυξαν ειδικοί επιστήμονες, ενώ χαιρετισμούς απεύθυναν ο Σεβ. Μητροπολίτης Βεροίας και Ναούσης κ.κ. Παύλος και ο ιστορικός και συνεργάτης της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ κ. Γιώργος Χιονίδης.

Μεταξύ των θεμάτων ξεχωρί-

ζουν: Βασ. Φανουργάκη (καθηγήτ. του Παν. Θεσ) νίκησε) «Ο Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς στη Μονή Τιμίου Προδρόμου και το βασικό μήνυμά της Θεολογίας του ΙΔ' αιώνα Μοναχού Πορφύριου Σιμωνοπετρίτη «Μεγάλοι Γέροντες της Σκήτης». Σωτ. Κίσσα (προσταγμένου 11ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Βεροίας): «Ο Βυζαντινός Μοναχισμός στον μέσο ρου του Αλιάκμονα». Παύλου Πυρινού (λυκειάρχης) «Ανέκδοτα στοιχεία για τη Μονή Τιμίου Προδρόμου - Σκήτη Βεροίας (1825 - 1922)». Δημ. Παπάξη (θεολόγου): «Η Διοίκηση της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας».

Εκδόσεις

Εκδόθηκε σε καλαίσθητο διδύκα: η ομιλία του ιστορικού και συνεργάτη της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ Γιώργου Χιονίδη με τίτλο «Ημια και μοναδική Μακεδονία», που εκδόθηκε στο Αβτβίλ της Ελβετίας στις 12.12.1992.

Ο συγγραφέας προσκαλεσμένος της «Επιτροπής για τη Μακεδονία» των Ελλήνων της Ελβετίας, έδωσε διάλεξη με το προαναφερμένο θέμα, αναφέροντας πλήθος ιστορικών επιχειρημάτων. Το κείμενο της ομιλίας δημοσιεύθηκε και στην «Ρωμιοσύνη», που είναι τριμηνιαία έκδοση των Ελλήνων μεταναστών Ελβετίας και Λιχτενστάιν.

Στο βιβλίο μετά τα προλεγόμενα του συγγραφέα, ακολουθεί προσφώνηση του πρωτοπρεσβύτερου κ. Ιγνατίου Παπαδέλλη, καθηγητή και μέλους της «επιτροπής για την Μακεδονία» των Ελλήνων της Ελβετίας.

Το κείμενο συνοδεύεται και από φωτογραφίες του συλλαλητηρίου για τη Μακεδονία που έγινε στη Ζυρίχη, καθώς και από τις εκδηλώσεις που έγιναν κατά τη διάρκεια της ομιλίας.

Γενικά πρόκειται για μια ενδιαφέρουσα αναφορά και κριτική των απόψεων των Σκοπιακών και της Ελλάδος για τη Μακεδονία και το «Μακεδονικό».

